

VAIENNETTU KANSANÄÄNESTYSALOITE

Aleksis Sankari
Maisterintutkielma
Politiikan tutkimus
Yhteiskuntatieteiden ja filo-
sofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Aleksis Sankari	
Työn nimi VAIENNETTU KANSANÄÄNESTYSALOITE	
Oppiaine Politiikan tutkimus	Työn tyyppi Pro gradu
Aika 7.5.2024	Sivumäärä 64
Ohjaaja Mika Ojakangas	
Tiivistelmä <p>Tutkielmani käsittelee kunnallista kansanäänestysaloitetta. Se on yksi lakiin kirjatuihin suoran demokration välineisiin, jota kuntalaiset voivat käyttää vaikuttaakseen poliittiseen päätöksentekoon. Käyn läpi mitä kansanäänestysaloitteesta linjataan valtio- ja puoluetasolla, jonka jälkeen analysoin esimerkkien kautta aloitteiden kulkua kunnallisessa päätöksenteossa. Tämän lisäksi koitan selvittää, minkälainen suhtautuminen kunnallisilla päättäjillä on kansanäänestysaloitteeseen, ja paljastaako se samalla jotain heidän yleisistä demokratiakäsityksistään. Teen sen analysoimalla Malmin lentokentästä jätetyn kansanäänestysaloitteesta käytyä valtuustokeskustelua. Näistä osatekijöistä yritän muodostaa kokonaiskuvan kunnallisen kansanäänestysaloitteen tilasta suomalaisessa yhteiskunnassa.</p> <p>Hyödynnän Pierre Rosanvallonin teorioita analysoidessani virallisia linjauksia suoraan demokratiaan ja kansanäänestysaloitteeseen, sekä tutkiessani kansanäänestysaloitteen vastademokraattisia ulottuvuuksia. Robert Michelsin oligarkiateoriaa käytän puolestani yrittäessäni ymmärtää päättäjien toimintaa suhteessa kansanäänestysaloitteisiin.</p> <p>Tutkielmassani käy ilmi, että virallisten linjausten ja käytännön välillä on suuri kuilu. Julkisen hallinnon linjapapereissa kansanäänestysaloitteiden voidaan nähdä olevan kovinkin tervetulleita, mutta käytännössä valtuustot välttelevät niiden pohjalta järjestettäviä kansanäänestyksiä kuin ruttoa. Tästä huolimatta kansanäänestysaloitteella on vastademokraattinen arvo, sillä sen kautta kansa pystyy osoittamaan omaa suvereniteettiaan päättäjille.</p> <p>Tämä tutkielma on jatkoa kandidaatintyölleni.</p>	
Asiasanat Kansanäänestysaloite, Kansanäänestys, Suora demokratia	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
1.1	Tulokulma	4
1.2	Kunnallisen kansanäänestysaloitteen erityisyys	7
1.3	Aiempi tutkimus	8
1.4	Aineisto ja menetelmä	11
1.5	Teoreettinen viitekehys	15
2	KAUNIITA SANOJA	22
2.1	Laki.....	22
2.2	Valtioneuvosto.....	25
2.3	Puolueet.....	27
3	RUMIA TEKOJA.....	32
3.1	Toriparkit.....	35
4	ALOITE MALMIN LENTOKENTÄSTÄ.....	42
4.1	Torjuntaa Malmilla	43
4.2	”Päätös siitä, järjestetäänkö kansanäänestys vai ei, on täysin poliittinen”	46
4.3	”Nyt ollaan äänestämässä siitä, toteutuuko lähidemokratia Helsingissä vai ei.”	56
4.4	”Tämä on poliittinen päätös, joka perustuu juridiikkaan.”	60
5	LOPUKSI.....	63
5.1	Sana vailla jaettua merkitystä.....	64
5.2	Jatkotutkimuskohteet ja johtopäätelmiä	65
	LÄHDELUETTELO	68

1 JOHDANTO

1.1 Tulokulma

Minun ensimmäiset kosketukseni demokratiaan tapahtuivat lapsuuden kodissani. Saimme silloin tällöin sisaruksieni kanssa valita minkä animaation katsomme. Yleensä minä valitsin yhden VHS-kasetin hyllystä ja joku siskoistani sille vastaehdokkaan. Sitteen kuultiin vaalipuheenvuoroja, miksi juuri tämä elokuva pitäisi katsoa, jota seurasi avoin käsiäänestys. Minun epäonnekseni olin sisarusparvemme ainoa poika ja siskoni omistivat hyvin samanmielisen elokuvamaun. Niin vaan vaali toisensa jälkeen Hopeanuoli ja Teräsmies 2 jäi hyllyyn, kun pähkinänsärkiä tai joku muu prinsessafilmi pääsi VHS-nauhuriin.

Koulun pihalla kuului usein ”Enemmistö päättää, vähemmistö väittää” iskulauseita vaalituloksen puolesta, kun oli esimerkiksi äänestetty liikuntatunnin sisällöstä. Olin näissäkin yleensä häviäjän puolella sillä pidin sählystä ja mielestäni pesäpallo oli ajan-
tuhlausta. Yksi ensimmäisistä sosiaalisista säännöistä mitä koulussa opetettiin oli, että demokratia on enemmistön tahto ja muiden on taivuttava siihen. Huolimatta siitä kuinka hyvä tai huono enemmistön päätös on.

Vaikkakin Lipposen ajan Suomen koulujen demokratiakasvatus kirveli aika ajoittain, kun massat tekivät huonoja päätöksiä, se iskostui minun oikeudentuntooni. Olin lievästi sanottuna järkyttynyt kun aloin tajuta, ettei demokratia nimensä mukaan tarkoita aikuisten maailmassa kansanvaltaa vaan enemmänkin harvainvaltaa, jolla on vaaleissa saatu kansatahdon mandaatti. Yhteiskunnallisissa kysymyksissä ei kysytä kansalaisten tahtoa, vaan heidän tahtoaan mitataan lähinnä sillä, että minkä värisessä kokoonpanossa delegaatio tällä kertaa lähtee ratkomaan näitä kysymyksiä.

Teini-iässä olin erittäin kiinnostunut suorasta demokratiasta, sen implementoinneista ja siitä miksi sitä ei ollut tehty sen enempää. Ensin minä näin suorassa demokratiassa ainoastaan hyviä puolia: Se lisäisi vastuuntuntoa yksilössä suhteessa hänen ympäristöönsä ja avaisi keskustelun uudella tavalla eri yhteiskunnan kerrostumien välille. Menin jopa niin pitkälle, että kuvittelin Euroopan kommunististen yhteiskuntien katastrofaalisten epäonnistumisten suurelta syytä johtuneen suoran demokratian puutteesta: Kapitalistinen järjestelmä oli opettanut tekemään työtä, mutta ei hallitsemaan. Tästä syystä työväenluokan tuotantovälineiden hallintayritykset päättyvät totalitaariseen yhteiskuntajärjestykseen, aivan samalla tavalla kuin työn tekeminen päättyy huonoon lopputulokseen, mikäli sitä ei osaa. Tämä hypoteesi kuitenkin menetti nopeasti älyllisen osani kannatuksen, kun perehdyin asiaan tarkemmin.

Aloittaessani valtio-opin opinnot suora vaikuttaminen ei itsessään näyttäytynyt enää yhtä selvästi demokratian synonyymina. Aiemmin olin ajatellut länsimaalaista demokratiaa Antiikin kreikan Poliksen jatkeena, jossa kansa tekee enemmistöpäätöksiä yhteisistä asioista. Varsinkin tätä taustaa vasten Valituksen seurauksena alkanut uusi demokratian aika näyttäytyy puutteellisena, kun kansanjoukot on korvattu edustuksellisilla elimillä. Opinnoissani sain kuulla tarkemmin valistuksen filosofeista, jotka ajatuksillaan osaltaan kuljettivat länsimaalaisen kulttuurin kohti Yhdysvaltojen vapaussotaa ja Ranskan vallankumousta. Vaikka heidän ajattelunsa oli Euroopan uuden yhteiskuntajärjestyksen pohja ja demokratian paluun kannalta välttämätöntä, ei heistä monikaan haikaillut kansanvallan perään.

Vaikka Demos (kansa) Kratos (Valta) kirjaimellisesti tarkoittavat kansanvaltaa ja demokratioiksi voidaan katsoa kaikki poliittiset järjestelmät, joissa kansa käyttävät valtaa, kansan hyväksi (Turner 2006, 126), niin motivaatio demokraattiseen yhteiskuntaan voi olla erilainen paikasta ja ajasta riippuen. Esimerkiksi Kantin mielestä ihmisen kuluu olla vapaa esivallan tyranniasta, ollakseen moraalinen toimija. Hän katsoi, että moraalilaki on valtion yläpuolella ja että ihminen on vastuussa moraalisesta toimijuudestaan lain asettajalle, eli Jumalalle, eikä valtio saa mielivaltaisesti häiritä tätä ihmisen maanpäällistä tehtävää (Russell, 2001 274, 276.) Kantin mukaan ihmisen pitää olla vapaa ollakseen moraalilain orja, eikä niinkään demokraattisia proseduureja varten. Tämä on varsin erilainen lähtökohta yhteiskunnan järjestämiselle, kuin esimerkiksi Aristoteleella, jonka mielestä kansalaisia yhdistää se, että heillä on jonkin sortin osallistumista vallankäyttöön ja että he hyveellisesti tekevät itse kukin parhaansa valtion eteen, omien tietojen ja taitojen mukaan (Aristoteles, 2012, 65-67). Aristoteles ajattelee siis, että kansalaisille on mahdollisuus osallistua ihannevaltion rakentamiseen, kun

taas Kantin ajattelussa yksilöllä on suurempi tehtävä kuin palvella utopistista ideaa valtiosta.

Näiden Filosofien ajatukset peilaavat myös aikansa motivaatioita demokratiaan. Antiikin kreikassa kansalaiset saivat yhdessä olla osa jotain suurempaa kun käyttivät kansalaisoikeuksiaan Poliksessa. Yhdysvaltojen vapaussotaa ja Ranskan vallankumousta taas molempia leimaa motivaatio olla vapaita monarkeista, sekä aatellisista, eli harvainvallasta. Näitä eri motivaatioita demokratiaan voidaan miettiä Berlinin negatiivista ja positiivista vapauskäsitystä vasten (Berlin, 2001, 56). Toinen on vapautta johonkin ihannevaltioon, kun taas toinen on vapautta harvainvallan tyranniasta. Tätä ehkäpä demonstroi se, että Ranskan vallankumouksen lentäväksi lauseeksi jäi ”Vapaus, veljeys ja tasa-arvo”, joista mikään ei suoranaisesti liity enemmistöpäätöksiin tai muuten kansalaisten suoraan vaikuttamiseen.

Pikkuhiljaa teollisella ajalla demokratiaan alkoi sisältyä enemmässä määrin vaatimusta kansalle luovutettavasta vallasta, eikä pelkästään vapautta muiden vallan alta. Tultaessa tähän päivään on suhteellisen yleisesti hyväksyttyä, että edustuksellista valtaa ei koeta enää suvereeniksi kansan tahdon edustajaksi, vaan yksilöt haluavat itse aktiivisesti osallistua päätöksentekoon. Heille ei riitä enää pelkkä numeron valitseminen vaalien äänestyslappuun, vaan he haluavat vaikuttaa myös yksittäisissä kysymyksissä pelkän edustajan valitsemisen sijaan. (Rosanvallan, 2008, 146.) On kuitenkin merkille pantavaa kuin sinnikkäästi ja muuttomattomana edustuksellinen demokratia on pitänyt pintansa ja kuin vähän sille on haluttu luoda kilpailevia kokeiluja. Osallistavat ja suoran demokratian muodot ovat tulleet ainoastaan sitä tukemaan tai hyvin spesifeissä tilanteissa haastamaan, muttei koskaan kunnolla kilpailemaan edustuksellisen demokratian rinnalle.

Demokratiakäsitys on elänyt sekä minun henkilöhistoriani että maailmanhistorian saatossa. Tällä hetkellä olen itse jossain puolimatassa siitä, onko demokratian päätehtävänä jakaa valtaa mahdollisimman monelle, vai pitää meidät vapaina tyranniasta. Sillä ei ole tämän tutkielman kannalta mitään sen suurempaa merkitystä, mutta tässä tutkielmassa arvioin aineistoa vasten miltä muiden henkilöiden demokratiakäsitykset vaikuttavat, joten mielestäni on reilua paljastaa, missä itse olen ajatusteni kanssa liikkunut.

Huolimatta siitä, etten suhtautunut suoraan demokratiaan enää niin idealistisesti, kiinnostasi minua opintojeni alussa valtavasti kansalaisten vaikuttamismahdollisuudet ja minkälainen suhde niillä oli edustuksellisiin elimiin. Oliko niillä konkreettista val-

taa, kuinka suosittuja ne kansalaisten keskuudessa olivat ja miten päättäjät suhtautuivat niiden käyttöön? Erilaisia mekanismeja tutkiessani vastaani tuli kunnallinen kansanäänestysaloite. Se on hyvin poikkeuksellinen kaikkiin muihin lakiin kirjattuihin suoran osallistumisen keinoihin nähden (palaan tähän seuraavassa alaluvussa), joten päätin tehdä siitä kandidaatin tutkielmani. Tämä tutkielma jatkaa ja laajentaa kandidaatin tarkoitukseni tehdä kattava analyysi kyseistä suoran demokratian työkalusta. Tutkielmani kattaa niin julkisen vallan suhtautumisen siihen, kuin sen aseman arvioinnin suomalaisessa demokratiassa. Tarkoitukseni on myös pohtia sen merkitystä suomalaiselle demokratialle.

1.2 Kunnallisen kansanäänestysaloitteen erityisyys

Yksilöiden mahdollisia keinoja vaikuttaa päätöksentekoprosessiin on lakiin turvattu monia, kuten kansallisella tasolla kansalaisaloite ja kunnallisella tasolla kuntalaisaloite. Tutkimuksen kohteeksi kuitenkin valikoitui kunnallinen kansanäänestysaloite. Se on poikkeuksellinen vaikuttamisen väline, sillä se voi antaa yksilöille mahdollisuuden päästä äänestämään sekä päättämään mistä äänestetään ja millä kysymyksenasettelulla. Kysymyksenasettelun tuoma ero perinteiseen kansanäänestykseen on huomattava. On sanottu, että ylhäältä päin annetulla kysymyksen rajaamisella ja asettelulla kansanäänestyksiä voidaan hallita tavalla, joka ei tosiasiallisesti anna valtaa kansalle, vaan pitää sen kansanäänestyksen teettäjillä (Michels, 1986, 237). Kaikkein räikeimmät esimerkit tämän kaltaisesta kansaäänestysten valjastamisesta vallanpitäjien tarpeisiin löytyvät luultavasti Anchlussin jälkimainingista kun itävaltalaiset äänestivät Natsi-Saksaan liittymisestä tai Ukrainan sodasta jossa, Venäjä on järjestänyt kansanäänestyksiä liittymisestä Venäjän federaatioon miehityksillä alueilla. Tällaisten ääriesimerkkien lisäksi on paljon kansanäänestyksiä, joiden kohdalla voidaan perustellusti kysyä, oliko kyseessä oikeasti päätösvallan ojentaminen kansalle, vai tapa hakea mandaattia päätökselle, joka käytännössä on jo kiveen hakattu. Kansanäänestysaloite kiertää ainakin tämän kompastuskiven, sillä että kysymys äänestettävästä asiasta tulee kansanparista.

Toisin kuin edellä mainitut kansalaisaloite ja kunnallisaloite, kansanäänestysaloite vaatii päättäjiltä kansalle mahdollisuutta ilmaista mielipiteensä. Se ei siis itsessään vaadi päättäjiltä muuta kuin yksilöille joukkoina mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon kansanäänestyksen muodossa. Tämä on yksi kansanäänestysaloitteen mielenkiintoisempia aspekteja. Osallistavan demokratian keinoja on kritisoitu siitä, että ne ovat tulleet pelkiksi valtaapitävien hallintamuodoiksi (Rosanvallon, 2013, 305). Tällä

usein tarkoitetaan sitä, että osallistavat muodot eivät tosiasiallisesti haasta valtaapitävien päätöksiä tai mandaattia tehdä päätöksiä. Kunnallinen kansanäänestysaloite poikkeaa tässä mielessä hieman muista osallistavan demokratian keinoista. Se haastaa päättäjien mandaattia tehdä päätöksiä. Toisin kuin kunnallis- ja kansalaisaloite, se ei tuo päättäjien pöydälle uutta asiaa päätettäväksi, vaan kysyy, saako kansa itse tehdä enemmistöpäätöksen tästä.

Toinen syy miksi Kunnallinen kansanäänestysaloite valikoitui tutkimuskohteeksi, on sen kyky kanavoida kansalaisaktiivisuutta. John Stuart Mill kirjoitti, että ihmisten osallistuminen päätöksentekoon lisää heidän poliittista ymmärrystään ja aktiivisuutta (Setälä, 2003, 171). Kansanäänestysaloite on tästä mainio esimerkki, sillä se luo vilkasta poliittista keskustelua kunnassa. Kansanäänestysaloite nostaa asiansa julkiseen tarkasteluun ja tekee asiasta kuntalaisille yhteisen, sillä jokaisen on varauduttava äänestämään siitä. Tutkimuksessani aineistosta käy ilmi, että kansanäänestysaloitteet saavat myös palstatilaa mediassa, joka niin ikään edistää yksilöiden osallisuutta ja yhteistä keskustelua. Kansanvallan toteutumisen kannalta tämän kaltainen kansanaktiivisuus on tärkeää, sillä yksilöiden osallistuminen yksittäisiin kysymyksiin tukee demokratian mandaattia edustuksellisessa järjestelmässä (Setälä, 2003, 130).

Kandidaatin tutkielmassani käsittelin kansanäänestysaloitetta varsin yleisellä tasolla. Tässä tutkielmassani tarkoitukseni on yleisen taustoituksen jälkeen käydä läpi yksityiskohtaisemmin muutaman kansanäänestysaloitteiden vaiheita, sekä analysoida erästä kansanäänestysaloitteesta käytyä valtuustokeskustelua.

1.3 Aiempi tutkimus

Kansanäänestysaloitetta koskevaa tutkimusta ei ole juuri tehty. Sen sijaan kansanäänestyksistä on olemassa mittava määrä olemassa olevaa tutkimusta. Käyn tässä lyhyesti niistä muutamia läpi. Pysin kartoittamaan minkälaisia tutkimuskysymyksiä ne esittävät ja minkälaista dataa ne käyttävät. Tarkoituksena on valottaa hieman tutkimuskentän nykyistä tilannetta kansanäänestystä koskien. Millainen on tiedeyhteisön perspektiivi kansanäänestykseen ja mitä tutkimustuloksia tiedeyhteisö on tältä sarjalta tuottanut.

Iso osa kansanäänestystä tehdystä tutkimuksesta tutkii kansanäänestysten vaikutusta poliittiseen aktiivisuuteen. Näin on myös "The Effect of Direct Democracy on Turnout: Voter Mobilization or Participatory Momentum?" (Tomáš Dvořák, Jan Zouhar, Jakub

Novák, 2017) -artikkelissa, joka lähestyy nimensä mukaisesti kansanäänestystä äänestäjän näkökulmasta. Artikkelit tutkii, kuinka laajoja vaikutuksia kansanäänestyksellä on yksilöiden poliittiseen aktiivisuuteen niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä. Artikkelin kirjoittajat nojaavat lähtökohtanaan aiempaan tutkimukseen, joka osoittaa kansanäänestyksen ja muiden osallistavien demokratian keinojen lisäävän lyhyellä aikavälillä yksilöiden poliittista aktiivisuutta, mutta niiden avulla ei pysty yksiselitteisesti väittävän kansanäänestysten lisäävän pitkällä aikavälillä vastaavaa. (Dvořák, Zouhar, Novák, 2017, 433-434.)

Edellä esitetty artikkeli päättyy johtopäätökseen, jonka mukaan suurimmassa osassa tutkimuksen kohteena olleista maista kansanäänestykset lisäävät äänestäjien aktiivisuutta, myös vaaleissa, joissa valitaan edustajia (Dvořák, Zouhar, Novák, 2017, 446). Tutkimuksessa siis oletetaan, että perinteisten vaalien äänestysprosentit ovat paras saatavilla oleva mittari ihmisten yhteiskunnallisesta aktiivisuudesta ja demokratian onnistumisesta.

Tämä ei suinkaan ole tutkimuskentän ainoa näkökulma. "When do consultative referendums improve democracy? Evidence from local referendums in Norway" (Bjarte Folkestad, Jan Erling Klausen, Jo Saglie Signe, Bock Seggaard 2019) -artikkelin näkökulma kansanäänestyksen vaikutuksiin suhteessa demokratiaan on huomattavasti laajempi. Artikkelit selvittää, mitkä ovat kunnallisten neuvonantajien kansanäänestysten vaikutukset kunnalliseen päätöksentekoon. Tutkimuksessa siis huomioidaan kansanäänestysten tulosten vaikutus päätöksiin ja päättäjiin. (Folkestad, Klausen, Saglie, Seggaard, 2019, 214-215). Kansanäänestystä ei siis katsota pelkästään osallistavana keinona, joka edesauttaa edustuksellisen demokratian toteutumista, vaan vitalina itsenäisenä osana demokratian toteutumisen kannalta. Toisaalta tässä näkökulmassa tulee ilmi, että kansanäänestykset ovat usein neuvonantajia ja niitä saatetaan käyttää ainoastaan edustuksellisen vallan poliittisen päätöksenteon oikeuttamiseen (Folkestad, Klausen, Saglie, Seggaard, 2019, 224).

Kansanäänestystä koskevat tutkimuskysymykset saattavat myös keskittyä puhtaasti kansanäänestysten toteutumiseen. Maija Karjalaisen "Suoran demokratian rooli kunta-politiikassa" (2013) -artikkeli selvittää kunnallisten kansanäänestysten aihealueita ja selvittää mihin aihepiiriin liittyvät kysymykset ovat useimmin johtaneet kansanäänestykseen ja mitkä taas eivät. Karjalainen huomioi myös sen, minkälaisista aiheista kansanäänestyksiä useimmin järjestetään (Karjalainen, 2013, 7-8). Suhteessa muihin edellä esitettyihin tutkimuskysymyksiin tämänkaltaisen näkökulma avaa kansanää-

nestykselle tutkimuskohteena myös itsenäisen ulottuvuuden: Sitä ei tarvitse aina tutkia suhteessa edustukselliseen demokratiaan tai poliittiseen aktiivisuuteen, vaan se voi itsessään olla tutkimuskohde.

Viimeiseksi mainittu on tämän tutkielman kannalta varsin merkittävä seikka. On hieinan nurinkurista, että suoran demokratian instrumentteja usein tutkitaan edustuksellista demokratiaa vasten. Miksi perinteisten vaalien äänestysprosentti koetaan hyväksi poliittisen aktiivisuuden mittariksi (Dvořák, Zouhar, Novák, 2017, 446), kun tutkitaan instrumentteja, joissa kansa saa suoraan vaikuttaa päätöksentekoon? Asetelma viestii, että `oikea demokratia` olisi edelleen perinteisiä parlamenttivaaleja ja edustus-tehtäviä, kun taas suoran demokratian instrumentit ovat pelkästään kokeiluja, jotka joko auttavat tai sitten eivät auta `oikean demokratian` toteutumista. Tällaisissa näkökulmissa ei oikeastaan oteta huomioon suoran demokratian instrumenttien merkitystä itsessään demokraattisessa yhteiskunnassa tai niiden mahdollisuutta kanavoida kansan tahtoa. Tämä tutkimus jakaa Karjalaisen (2013) artikkelin näkökulman suoran demokratian instrumentteihin (tämän tutkielman kohdalla kansanäänestysaloitteen), siten että se pidetään keskiössä, ei pelkkänä edustuksellisen demokratian komppikitaristina. Karjalaisen tutkimus on myös siinä mielessä merkittävä tälle tutkielmalle, että sisältää analysoitua dataa kansanäänestysaloitteen käytöstä Suomessa. Vastaavaa tutkimusta ei käytännössä ole sitä ennen tai jälkeen tehty. Valtuustoille jätetyistä kansanäänestysaloitteista ei ylläpidetä kirjaa, vaan ainoastaan kunnissa järjestetyistä kansanäänestyksistä, joten Karjalaisen artikkeli on myös aineistonsa perusteella tärkeä lähde tässä tutkielmassa. Palaan sekä tähän artikkeliin, että ongelmaan kansanäänestysaloitteiden puutteellisesta tilastoinnista myöhemmin tässä tutkielmassa.

Kansanäänestyksen tutkimuskenttää leimaa tilastollinen ote, varsinkin kyselyt ovat varsin suosittua ainestoa. Esimerkiksi "Referendums: increasingly unpopular among the 'winners' of modernization? Comparing public support for the use of referendums in Switzerland, the Netherlands, the UK, and Hungary" (Sebastien Rojon ja Arieke J. Rijken, 2020) - artikkeli selvittää kansanäänestyksen kannattajien sosioekonomista asemaa. Tutkimuksessa otettiin huomioon henkilöiden koulutus ja tulotaso, sekä suhtautuminen modernin ajan globaaleihin ilmiöihin kuten maahanmuuttoon. Artikkelin päättyy argumentoimaan sen puolesta, että heikommassa yhteiskunnallisessa asemassa olevat ovat todennäköisemmin kansanäänestysten kannattajia, kuin hyväosaiset (Rojon ja Rijken, 2020.) Vaikka kyselyt ovat tyypillisiä kansanäänestystä koskevalle tutkimukselle artikkelin tekijöiden valitsema katselukanta on hyvin poikkeuksellinen verrattuna moniin muihin aiheita tutkineisiin. Monet kansanäänestystä tarkastelevat

tutkimukset suhtautuvat kansaan usein yhtenä massana, joista yksilöitä ei heidän yhteiskunnallisen statuksensa perusteella erotella toisistaan. Tämän takia kansa näyttäytyy usein yhtenä joukkona suhteessa päättäjiin. Edellä mainitussa tutkimuksessa kansan kerroksia eroteltiin toisistaan ja tunnustettiin mahdollisuus, että eri väestöryhmillä voi olla erilaiset intressit liittyen kansanäänestysten käyttöön. Tämä on mielenkiintoinen huomio itsessään, mutta tutkielman ulkopuolinen.

1.4 Aineisto ja menetelmä

Lähestyn tutkittavaa asiaa seuraavin kysymyksiin: Mikä on kunnallisen kansanäänestysaloitteen asema suomalaisessa demokratiassa? Minkälainen suhtautuminen päättäjillä on kunnallisiin kansanäänestysaloitteisiin ja mitä se kertoo heidän demokratia-käsityksistään?

Näitä kysymyksiä alan purkamaan lainsäädännön ja valtioneuvoston linjauksista alkaen, siirtymällä sen jälkeen puolueohjelmien suhtautumiseen suoran demokratian välineisiin ja kansalaisten osallistumiseen ja lopuksi analysoimalla toriparkeista ja Malmin lentokentästä jätettyjen kansanäänestysaloitteiden käsittelyä. On huomattava, etten aina voi saatavilla olevan aineiston perusteella tehdä eroa kansanäänestysaloitteen ja muiden suorien vaikutuskeinojen välillä, joten suhtaudun esimerkiksi valtioneuvoston, lain ja puolueiden yleisohjelmissa esiintyvien suoraa vaikuttamista koskeviin linjauksiin siten, että ne koskisivat myös kansanäänestysaloitetta. Tämä ei vaikuta tutkimuksen uskottavuuteen, sillä niissä aineistossa, joiden kohdalla päädyn näin tekemään, ei rajata kansanäänestysaloitetta suoran vaikuttamisen keinojen ulkopuolelle. Tämä indikoi, että aineistot puhuvat yleisellä tasolla suoran vaikuttamisen keinoista, johon kansanäänestysaloite lain takaamana tasavertaisesti kuuluu.

Valtioneuvoston julkaisut ja puolueohjelmat valkoituivat niiden iän mukaan. Valikoimani puolueohjelmat ovat mahdollisimman uusia, kun taas valtioneuvoston linjauksia pääsi tähän tutkimukseen hieman laajemmalla ikähaarukalla. Tämä johtuu pääasiallisesti siitä, että halusin mukaan tutkimukseen myös ne valtioneuvoston linjaukset kunnallisista kansanäänestyksistä, jotka ovat olleet voimassa silloin kun esimerkiksi Hämeenlinnan toriparkkia koskevaa aloitetta on käsitelty. Valtioneuvoston linjaukset eivät toki ole dramaattisesti muuttuneet, mutta tulemme huomaamaan, että Oikeusministeriön vuonna 2022 julkaistuun Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla on eroja kansanäänestysaloitteen kannalta verrattuna oikeusministeriön vuonna 2014 julkaisemaan Avoin ja yhdenvertainen

osallistuminen. Valtioneuvoston demokratiapoliittinen selonteko -asiakirjaan. Yleinen keskusteludiskurssi ei ole hirveästi muuttunut suoran demokratian välineistä, niin puolueohjelmissa, kuin valtioneuvoston linjauksissa viime vuosikymmeninä. Se mitä minä huomasin tätä tutkielmaa tehdessäni, että sen painotus on yleisesti vähentynyt esimerkiksi puolueohjelmissa. Tätä seikkaa hieman sivutaan myöhemmin, mutta tutkielman rajaamiseksi se jää lähinnä sivuhuomautukseksi. Minun pääasiallinen pyrkimykseni on hahmottaa lukijalla kuva puolueorganisaatioiden ja valtiovallan yleisestä suhtautumisesta suoraan demokratian välineisiin, tässä tapauksessa kunnalliseen kansanäänestysaloitteeseen.

Ainestooni kuuluu valtioneuvoston ja puolueiden linjapapereiden lisäksi kolmen eri kansanäänestysaloitteen vaiheisiin liittyviä sanomalehtiä artikkeleita ja valtuustopöytäkirjoja. Turun ja Hämeenlinnan toriparkeista tehtyjä kansanäänestysaloitteiden vaiheita tutkitaan tässä tutkielmassa lähinnä sanomalehtiartikkelien avulla, kun taas Malmin lentokentän kohtalosta jätettyä kansanäänestysaloitetta puretaan siitä käydyn valtuustokeskustelun avulla. Tähän jakoon on kaksi syytä. Ensinnäkin Turun ja Hämeenlinnan valtuustokeskusteluita kyseisistä kansanäänestysaloitteista ei ole saatavilla helposti internetistä, vaan ne pitää erikseen pyytää kaupunkien arkistoista (eikä sieltäkään virallisia pöytäkirjoja, vaan Turun tapauksessa äänite kokouksesta). Tämä tarkoittaa sitä, että tätä tutkielmaa lukeva ei pääsisi noin vain tarkistamaan valtuustonpöytäkirjaa, mitä siitä on lainattu tai jätetty lainaamatta. Se ei olisi mielestäni hyvien periaatteiden mukaista, sillä molemmista käytiin varsin pitkät valtuustokeskustelut ja minun olisi karsittava sieltä monia puheenvuoroja. Sen lisäksi tähän valintaan vaikutti se, että suurin osa tämän tutkielman kannalta relevanteista argumenteista mitä valtuustokeskustelussa argumentoitiin kansanäänestysaloitteista, löytyy myös aineistoksi valikoituneista lehtiartikkeleista. Kolmas syy tähän piilee siinä, että tosiasiallisesti suurimmalla osalla kansasta näiden kansanäänestysaloitteiden pohjalta syntynyt keskustelu näyttäytyi juuri näiden lehtiartikkelien kautta, eikä valtuuston keskustelun kautta. Mikäli haluamme arvioida kansanäänestyksen asemaa suomalaisessa demokratiassa, emme voi ainoastaan halkoa hiuksia valtuustokeskusteluiden analysoinnissa, vaan pitää katsoa sitä materiaalia mikä tavoittaa selkeästi suuremman massan.

Malmin lentokentästä jätetyn kansanäänestysaloitteen kautta puolestaan analysoidaan aloitetta seurannutta valtuustokeskustelua. Päädyin tähän sen vuoksi, että Malmin lentokenttää koskeva kansanäänestysaloite on massiivisuudessa poikkeuksellinen: Suurempaa allekirjoittajien määrää ei ole kerännyt mikään toinen aloite. Tästä syystä käsitellen Malmin lentokenttää koskevaa aloitetta laajemmin kuin kumpaakaan toriparkeista jätettyä aloitetta. Toinen syy siihen miksi käytän analyysini aineistona

juuri valtuustokeskustelua on se, että kyseiseen keskusteluun osallistui ei paitsi kunnallisia merkittäviä päättäjiä, vaan myös valtakunnallisesti merkittäviä vallankäyttäjiä. Viimeiseksi syyksi luettakoon se, että toisin kuin Turun ja Hämeenlinnan tapauksissa Helsingin valtuustonkokouksen pöytäkirja on helposti lukijalle saatavilla internetistä (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021). Näin ollen kaikki minun käyttämäni aineisto on helposti lukijan nähtävissä, mikä lisää tutkimuksen avoimuutta ja luotettavuutta.

Käytän aineistoni analysointiin sisällönanalyysiä. Se valikoitui metodiksi sen joustavuuden vuoksi: Sisällönanalyysiä voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä ja sitä voidaan käyttää yksittäisenä metodina, sekä teoreettisena viitekehystenä analyysikokonaisuuksissa. Sisällönanalyysi on avara metodi tutkimusta tekeväälle. Se sopii hyvin erilaisiin tutkimuskohteisiin aihealueesta ja näkökulmasta riippumatta (Sarajärvi ja Tuomi, 2018, 80.)

Sisällönanalyysi jaetaan usein aineistolähtöiseen ja teorialähtöiseen analyysiin, sekä niiden hybridiin eli niin sanottuun teoriaohjaavaan sisällön analyysiin. Siinä teorian tai aiemmin tuotetun tiedon huomioon ottaminen analyysissä eivät teorialähtöisen analyysin tavoin määritä tutkimusta kokonaan, vaan ohjaavat aineistolähtöisten analyysiluokkien muodostamista. Aiemmin tuotetun tiedon merkitys ei ole teoriaa testaavaa, vaan palvelee tutkimusta tuomalla esiin uusia näkökulmia. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä tutkimusaineistoa käsitellään tutkimuskysymyksen näkökulmasta etsimällä sitä palvelevia merkityksiä (Sarajärvi ja Tuomi 2018, 81-82.) Itse olen valinnut tämän teoriaohjaavan sisällönanalyysin tutkielman metodiksi. Lisäksi harastan tutkielmassani abduktiivista päättelyä, sillä siinä tunnistetaan yleisesti subjektiivisuus ja kontekstisidonnaisuus analyysin eri vaiheissa.

Teoriaohjaava sisällönanalyysi jaetaan kolmeen eri päävaiheeseen: Aineiston pelkistämiseen, ryhmittelyyn ja teoreettisten käsitteiden luomiseen. Pelkistämävaiheessa aineistosta karsitaan pois kaikki tutkimuskysymysten kannalta epäolennainen. Ryhmittelyvaiheessa aineistosta tehtyjen havaintojen pohjalta järjestellään ilmiötä kuvaavia alaluokkia ja yhdistellään niitä pääluokkiin. Teoreettisten käsitteiden luomisessa, eli niin sanotussa abstrahointivaiheessa aineiston pääluokista tehdään teoreettisia käsitteitä johtopäätösten tueksi (Sarajärvi ja Tuomi 2018, 91-95, 99.) Minun tutkielman tapauksessa mitään uusia teoreettisia käsitteitä ei synny, vaan yhdistän analyysissäni syntyneet luokittelut olemassa olevaan teoriaan ja aiemmin tuotettuun tietoon. Toinen tapa kuvata sisällönanalyysi prosessia on Alasuutarin (2011, 31-36) muotoilu: Sisällönanalyysi syntyy pelkistämisestä ja ratkaisemisesta. Pelkistäminen tarkoittaa aika-

lailla samaa kuin pelkistäminen ja ryhmittely Sarajärvelle ja Tuomille, kun taas ratkaisemisella tarkoittaa tässä yhteydessä tutkimustulosten tulkintaa, jossa aineistosta tehtyjen havaintojen ja käytettävissä olevan tiedon pohjalta rakennetaan kokonaiskuva ilmiöstä.

Tässä tutkielmassa aineiston pelkistäminen tarkoitti usein sitä, että irrotetaan kansanäänestysaloite siitä kysymyksestä, josta se on jätetty. Esimerkiksi Helsingin kaupunginvaltuustokeskusteluista karsin pois puheenvuoroja, jotka puolsivat tai vastustivat kansanäänestysaloitetta ennen kaikkea Malmin lentokentän tulevaisuuden takia. Monet valtuutettujen puheenvuorot käsittelivät Malmin lentokenttää tai sen paikalle tulevan asuinalueen tarpeellisuutta kaupungin kannalta. Nämä puheenvuorot eivät itessään kerro mitään päättäjien suhtautumisesta kansanäänestysaloitteisiin tai kansanäänestysaloitteen asemasta edustuksellisessa järjestelmässä, joten rajasin ne analyysistä lähes kokonaan pois. Huomioin lyhyesti niiden olemassaolon ja polemisoin mitähän mahtavat tutkielmani kannalta edustuksellisen vallan ja suoran vaikuttamisen välisestä suhteesta kieliä, mutta en uhrannut niille sen enempää ajatusta. Tämän tutkimuksen kannalta on täysin epärelevanttia kannattaako valtuutetut Malmille rakentamista vai eivät, vaan ainoastaan se kannattavatko vai vastustavatko (ja millä perustein) he siitä jätettyä kansanäänestysaloitetta.

Yleisesti en tehnyt sen suurempia kategorisointeja aineistoni suhteen, mutta edellä mainitun valtuustokeskustelun analysoinnin jaoin kansanäänestystä puoltaviin ja vastustaviin puheenvuoroihin. Tämän tein selkeyden vuoksi, sekä syventääkseni analyysiä. Lisäksi argumenttien välillä löytyi yhteneväisyyksiä, jotka olivat huomion arvoisia pelkästään jo sen takia, kuinka usein ne toistuivat. Tämän kategorisoinnin avulla oli myös helpompi pitää aineiston tulkinta tasapuolisena, sillä puheenvuoroja käytettiin paljon ja osa luonnollisesti jäi tämän tutkielman ulkopuolelle. Tämän kaltaisella jaottelulla sain sisällytettyä tutkielmaan toistuvat argumentit ja teemat sekä aloitteen vastustajilta että puoltajilta.

Se mitä Alasuutari (2011, 36) nimittää arvoituksen ratkaisemiseksi ja mitä Sarajärvi ja Tuomi (2018, 96) nimittävät abstrahointivaiheeksi on käytännössä se minkä tulette näkemään analyysissäni. Yhdistän aineistoa käyttämäni teoriaan ja sen käsitteistöön. Pohdin esimerkiksi valtuutettujen puheenvuorojen tai puolueohjelmien sisältöä tutkimuskysymykseni kannalta soveltaen niitä esimerkiksi Michelsin ja Rosanvallonin käsitteisiin. Tähän prosessiin luonnollisesti kuului myös problematisointi: Osa aineistoni sisällöstä sopii osaan teoreettisista käsitteistä ja osaan ei. Iso osa analyysistäni on

tulkita aineistoa teorian valossa ja argumentoida mitkä kohdat aineistosta siihen sopivat ja miten ja mitkä taas eivät. Tämän analyysin pohjalta pyrin antamaan mahdollisimman kattavan vastauksen tutkimuskysymyksiini.

1.5 Teorettinen viitekehys

Tutkimukseni teorettinen viitekehys rakentuu pääasiallisesti kolmesta eri teoksesta: Rosanvallonin *Demokraattisesta oikeutuksesta* (2013) ja *Vastademokratiasta* (2008) sekä Robert Michelsin *Puoluelaitos Nykyajan demokratiassa* (1986). Näiden lisäksi apunani on muita hieman yleistajuisempia demokratiateoriaa käsitteleviä opuksia, kuten Maija Setälän *Demokratian arvot: Teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet* (2003), mutta analyysissäni nojaudun pitkälti Rosanvalloniin ja Michelsiin.

Rosanvallonin teokset valikoituvat niiden demokratiaoliittisen luonteensa vuoksi, mikä antaa hyvän teorettisen pohjan lain, valtioneuvoston ja puolueiden periaateohjelmia koskevien aineiston käsittelyyn. Rosanvallonin teoria antaa myös mahdollisuuden tutkia kansanäänestysaloitteen käytöstä vastademokraattisia piirteitä, joita perinteiset demokratia teoriat ota huomioon. Michels puolestaan valikoitui sosiaalipsykologisen otteensa vuoksi, mikä luo teorettisen viitekehysten, kun tulkitaan puolueorganisaation ja kunnallisten päättäjien toimintatapoja sekä sanomisia. Tässä luvussa valotan lyhyesti näiden teoksien tärkeimmän sisällön tämän tutkielman kannalta.

Pierre Rosanvallonin *Vastademokratia* pyrkii laajentamaan perinteistä näkemystämme demokratiasta. Hänen mukaansa demokratia ei rajoitu pelkästään vallalla oleviin poliittisiin instituutioihin, vaan edustuksellista valtaa täydentää organisoitu epäluottamus, jota hän kutsuu vastademokratiaksi. Rosanvallon erottelee epäluulon demokraattiseen ja liberaaliseen. Liberaalinen epäluulo on hänen mukaansa Yhdysvaltojen vapaussodan perua, jonka tavoitteena on yksilön suojeleminen julkisen vallan loukkauksilta (Rosanvallon, 2008, 25). Demokraattinen epäluulo hänen mukaansa on puolestaan pyrkimystä varmistamaan päättäjien pysyminen vaaleissa annetuille lupauksille, sekä painostaa päättäjiä ajattelemaan yhteistä hyvää, joka on edustuksellisen demokratian perimmäinen lupaus kansalaisille. Puhuessaan vastademokratiasta Rosanvallon pitäytyy juuri tässä niin sanotussa demokraattisessa epäluulossa, jonka hän on jakanut kolmeen eri osaan: Valvomisen, torjunta ja arvostetulle alistaminen (Rosanvallon, 2008, 26.)

Rosanvallonin epäluulon jakoa liberaaliseen ja demokraattiseen voidaan kritisoida. Ne usein menevät päällekkäin ja elävät limittäin yhteiskunnassamme. Liberaalissa

epäluulossa esitetty ajatus julkisesta vallasta tyrannina, jonka mielivaltaiselta käytökseltä yksilöä on suojeltava, tavallaan elää myös demokraattisessa epäluulossa. Vastademokratian keinot usein pyrkivät taistelemaan edustuksellisen vallan käyttäjien mielivaltaisuuksiin vastaan, jotta yksilön oma ääni poliittisella kentällä säilyisi. Liberaalia ja demokraattista epäluuloa ei niinkään erota niiden epäluottamuksen sisältö, vaan keinot, joilla siihen vastataan. Liberaali epäluulo näkyy julkisen vallan heikoksi tekemisessä, kun taas demokraattinen epäluulo pyrkii vahvistamaan sen huomioivien päättäjien ja instituutioiden legitimitettiin. Demokraattinen epäluulo onkin enemmänkin jatkumo liberaalista epäluulosta läntisissä demokratioissa, kuin kilpaileva tuote.

Toisin kuin termin nimestä voisi päätellä Rosanvallan mukaan demokraattinen epäluulo on olennainen osa järjestelmää, jonka miellämme demokratiaksi, ei suinkaan sen antiteesi. Epäluuloa ei kuulu pyrkiä minimoimaan mahdollisimman luotettavalla demokratialla, vaan epäluottamus on itsessään korvaamaton osa demokraattista järjestelmää (Rosanvallan, 2008, 23-24). Huolimatta siitä, että vastademokratia itsessään asemoituu "vaalien legitimoimaa demokratiaa" vastaan (Rosanvallan, 2008, 26), ei se kuitenkaan pyri vallankumouksellisesti kaatamaan sitä ja korvaamaan uudella hallintojärjestelmällä, vaan toimillaan se oikeastaan tukee sen demokraattisuutta.

Ymmärtääksemme tämän Rosanvallan paradoksaaliselta kuulostavan katselukanan on syytä teroittaa Rosanvallan käsitystä parlamentarismista. Rosanvallan ottaa teoriassaan tosissaan demokratiaan kohdistuvan kritiikin ja suhtautuu vakavasti viime vuosikymmeninä kansan riveissä tapahtuneeseen "epäpolitisoitumiseen" (Rosanvallan, 2008, 21-22). Hän ei tyydy selittämään poliittisella kentällä tapahtunutta murrosta pelkästään ideologioiden kuolemalla ja kansalaisten kyynistymisellä. Hän katsoo epäluulon synnyn olevan paljon monisyisempi, kuin pelkästään kylmän sodan aikaisen ideologisen vastakkainasettelun katoaminen. Hänen mukaansa epäluulon yhteiskunta syntyy kolmesta tekijästä: Tieteellisestä, taloudellisesta ja sosiologisesta. Hänen mukaansa teknologiausko on riskiyhteiskunnassamme kadonnut, mutta kansalaiset ovat edelleen paremman puutteessa sidottu uskomaan asiantuntijoihin, vaikka todellisuus on näyttänyt usein heidän arvionsa pitämättömiksi. Tämän kaltainen asetelma synnyttää ympärilleen väistämättä epäluuloa. Taloudessa epäluulo johtuu Rosanvallan mukaan samankaltaisista seikoista kuin tieteen ja tekniikan parissa. Taloutta hoitavat instituutiot ovat erehtyneet liian monta kertaa, etteivät ne pysty tekemään vakavasti otettavia ennusteita kuin lyhyeltä aikaväliltä. Monimutkaisempi ja ennakoimattomampi talousjärjestelmä, jossa nykyään elämme, saattaa tuottaa ympärilleen ennen näkemättömän määrän vaurautta, mutta samalla epäluuloa. Samalla kun talous ja tiede jyllää ympärillemme suuremmissa määrin epäluuloa, myös yksilöt

loittonevat toisistaan ja epäluulo kasvaa suhteessa myös yhteiskunnan johtajiin. (Rosanvallon, 2008, 27-28.)

Kaikki edellä mainittu epäluulon aines heijastuu aikamme poliittisiin järjestelmiin ja instituutioihin. Edustuksellista valtaa ei koeta enää suvereeniksi kansan tahdon edustajaksi, vaan yksilöt haluavat itse aktiivisesti osallistua päätöksentekoon. Heille ei riitä enää pelkkä numeron valitseminen vaalien äänestyslappuun, vaan he haluavat vaikuttaa myös yksittäisissä kysymyksissä pelkän edustajan valitsemisen sijaan. (Rosanvallon, 2008, 146.) Poliittisesta kentästä on tullut dynaamisempi ympäröivän maailman mukana. Vastademokratia on tavallaan kansan vastaus muuttuneeseen yhteiskunnan ympäristöön. Äänestäjät asemoivat organisoidulla epäluottamuksella itseään vanhojen julkisten instituutioiden toimintaan, jotta nämä voisivat paremmin vastata uusia demokratian vaatimuksia.

Rosanvallonin mukaan vastademokratia korjaa ja täydentää edustuksellista demokratiaa valppaudella, ilmiannolla ja arvioinnilla. Näiden vastademokraattisten mekanismien pääpisteenä on maine, josta jokainen päättäjä ja puolueorganisaatio on luonnollisesti hyvin riippuvainen. Vastademokraattisia voimia usein yhdistää negatiivinen yhteenliittymä, sillä ne sietävät paremmin ristiriitaisia kantoja keskuudessaan. (Rosanvallon, 2008, 31.) Juuri tästä syystä vastademokratian menetelmät ovat enemmänkin kriittisiä, kuin itsessään luovia.

Rosanvallon kirjoittaa, että edistyksellinen demokratia, joka usein tarkoittaa korkeaa edustuksellista valtaa käyttäviä, on synnyttänyt rinnalleen veto-oikeutta käyttävän kansan. Poliittisia projekteja ei voi enää perustella ainoastaan vaalimandaattiin vedoten, vaan päättäjät joutuvat kohtaamaan eri kansan osia, jotka käyttävät taholtaan veto-oikeutta poliittisten hankkeiden torppaamiseksi. Tämän vastademokraattisen torjunnan rinnalla myös kansan tuomiovalta poliittisella kentällä on lisääntynyt. Rosanvallonin mukaan "vastakkainasettelun demokratiasta on siirrytty syyttämisen demokratiaan" (Rosanvallon, 2008, 32.) Tällä Rosanvallon tarkoittaa kansalaisten tapaa tuomita julkisesti päättäjä ja hallintoelimet, jotka eivät ole toimineet odotetulla tavalla.

Rosanvallonin teoria vastademokratiasta lepää koko painollaan aktiivisissa kansalaisissa. Kaikki Rosanvallonin teoretisoima kansalaisten organisoidusta epäluottamuksesta ei ole järin vakavasti otettavaa, jos siihen sisältyy mahdollisuus, että oletettu "epäluottamus" onkin ainoastaan kiinnostuksen lopahtamista yhteisten asioiden hoitoa kohtaan ja sitä seuranneen passiivisuuden tuote. Äänestysaktiivisuuden laskeudessa kaikkialla läntisessä yhteiskunnassa tämä on kenties merkittävin argumentti

Rosanvallonin teoriaa vastademokratiasta vastaan. Rosanvallon kuitenkin pidättäytyy itse siinä käsityksessä, että vaikka äänestäminen on vähentynyt muille demokratian muodoille, kuten osallistumiselle, ilmaisulle ja asioihin puuttumiselle, demokratian kysyntä on ollut kovassa kasvussa. Rosanvallon myöskään ei näe puolueorganisaatioiden jäsenmäärien tippumista aktiivisuuden lopahtamisena, vaan argumentoi kansalaisten löytäneen uusia painostusryhmiä poliittisille tavoitteilleen, jotka sopivat paremmin nykyajan demokratian vaatimukseen. (Rosanvallon, 2008, 34-35.)

Rosanvallonin demokraattinen oikeus puolestaan käsittelee julkisen vallan legitimitettä, muuttuneessa demokratiassa. Rosanvallonin mukaan legitimitetti koki voimakkaan muutoksen 1980-luvulla. Aiemmin pitkälti vaaleilla päättäjille annettu legitimitetti ei enää kansan syvistä riveistä katsottu riittäväksi ennakoimattomammassa yhteiskunnassa. Vaaleissa annetun legitimitetin ei voida enää katsoa vaalikaudella harjoitettavan politiikan legitimitetiksi, sillä vastademokraattiset voimat tarjoavat jatkuvasti vastavoiman hallitseville päättäjille. Kansasta on tullut vähemmistöjen monikko, jolla kullakin on omat aikaan ja paikkaan sidotut tarpeet, jotka on otettava jollain asteella huomioon päätösvallan legitimoimiseksi. (Rosanvallon, 2013, 16.)

1980-luvulta alkaneen kehityksen seurauksena kansalaiset ovat kasvavissa määrin vaatineet päättäjiltään läheisyyttä, monimuotoisuuden huomioon ottamista ja puolueettomuutta. Rosanvallon jakaakin nykyisen legitimitetin kolmeen eri osa-alueeseen: puolueettomuuteen, refleksiivisyyteen ja läheisyyteen. Demokraattinen legitimitetti on siirtynyt pikkuhiljaa vaaleista tarkastelemaan vaalien jälkeen tehtävää politiikkaa. Demokraattinen legitimitetti ei ole stabiili, eikä sitä voi kokonaan saavuttaa. (Rosanvallon, 2013, 20.)

Rosanvallonin teoria demokraattisesta legitimitetistä keskittyy päättäjien toimintatapaan, eikä niinkään itse päätöksentekoon. Hänen mukaansa päättäjien toimintatapa on noussut äärimmäisen herkäksi kysymyksesi kansalaisten keskuudessa. Päättäjien toimintatapa nivoutuu päätöksentekoon, niin etteivät ne elä eri entiteeteissä, vaan legitimi toimintatapa päätöksenteon yhteydessä vahvistaa itse päätöksen demokraattista legitimitettä. (Rosanvallon, 2013, 31.)

Robert Michelsin on Rosanvalloniin verrattuna eri puusta veistetty. Hänen *Puoluelaitos nykyajan demokratiassa* on sosiaalipsykologinen kuvaus puolueorganisaatioiden toiminnasta ja synnystä läntisen maailman demokratioissa. Michelsin teos on tunnettu oligarkian rautaisesta laista, mutta vähemmälle huomille on jäänyt hänen syväluotaava analyysi koskien johtajien psykologiaa ja puolueorganisaation toimintamalleja.

Siinä missä Rosanvallon pitää edustuksellista demokratiaa päättäjien ja kansalaisten yhdessä muodostamana monimutkaisena ja dynaamisena kokonaisuutena, jossa valta ei ikinä ole stabiili vaan horjahtelee jatkuvasti vastademokraattisten puuskien mukana, Michels katsoo puolueorganisaation selittävän demokratian itsessään. Michelsin inhorealistinen asetelma lähtee liikkeelle siitä, että puoleisiin perustuva edustuksellinen demokratia on aristokratian jatkumo. Edustukselliseen demokratiaan siirtyessä valta ei todellisuudessa siirtynyt kansalle, vaan heidän vaikutusmahdollisuutensa pysyivät edelleen minimaalisena, joten harvainvalta ainoastaan siirtyi aristokratiasta edustukselliseen demokratian puoluelaitoksiin, eikä todellista kansanvaltaistumista tapahtunut (Michels, 1986, 25-26). Edustuksellinen demokratia kuitenkin muutti Michelsin mukaan poliittista ilmapiiriä vaaleilla, sillä syntyperän suoman edun sijaan aristokraatin täytyy poliittisen vaikutusvaltansa säilyttämiseksi nousta vaaliareenoille ja voittaa enemmistö puolellensa (Michels, 1986, 31). Tämä puolestaan on johtanut siihen, että kilpailu työläisten äänistä on vienyt monia konservatiivisia aristokraatteja lähemmäksi sosiaalidemokraattista ajattelua ja pakottanut heidät hylkäämään perinteiset vapautensa (Michels, 1986, 29). Michels ikään kuin katsoo, että demokratia ei ole tuonut ihmisten välistä tasa-arvoa, vaan riisutuista oikeuksista huolimatta aristokraatit ovat säilyneet vallankahvassa ja heidän rinnalleen on noussut henkilöitä, jotka saavutetulta asemaltaan muistuttavat aristokraatteja.

Kuten edellisestä Michelsin edustuksellisen demokratian synnyn kuvauksesta saattaa huomata Michels kirjoitti aikana, jolloin aristokratian valta oli lähihistoriaa, ideologiat vakavasti otettavia ja luokkayhteiskunta todellisuutta. Ympäröivän yhteiskunnan muutoksesta huolimatta Michelsin näkemykset edustuksellisen demokratian luonteesta pitävät edelleen paikkansa. Puolueita johdetaan harvainvaltaisesti ja puoluelaitokset jakavat keskenään julkisen vallan, ei pelkästään parlamentissa ja kunnanvaltuustoissa, vaan myös merkittävät virkamiesnimitykset ovat sidoksissa puolue-elämään. Erona aristokratiaan toki on, ettei enää valta-asema periydy syntymäoikeutena, vaan puolueiden johdot nimittävät puolueorganisaation kannalta mieluisia henkilöitä merkittäviin julkishallinnollisiin tehtäviin, sekä jakavat poliittisia valta-asemia luottamustehtävissä puolueen jäsenten kesken.

Michelsin mukaan demokratiaan siirtyy aristokratian piirteitä nimenomaan puolueiden mukana. Puolueet edustavat joukkoja, mutta se on pelkkää silmäluematta sillä niitä johdetaan oligarkkisesti. Michels itse muotoilee asian näin:

Puoluepoliittisen elämän perustan demokraattinen, ulkoinen muoto pettää kuitenkin helposti pinnallisen tarkastelijan ja estää näkemästä sen taipumuksen aristokratiaan, tai tarkemmin sanottuna harvainvaltaan oligarkiaan, jonka alaisia kaikki puolueorganisaatiot ovat (Michels, 1986, 34).

Michels erityisesti alleviivaa, että jopa vallankumouksellisissa puolueissa, jotka vastustavat harvainvaltaa, kehittyy oligarkia ja vetää tästä johtopäätöksen, että ”jokaisessa inhimillisessä tavoitteellisessa organisaatiossa” syntyy oligarkian piirteitä (Michels, 1986, 35). Tätä sääntöä Michels kutsuu oligarkian rautaiseksi laiksi.

Michelsin suhde edustukselliseen demokratiaan on hyvin kyyninen. Hänen mukaansa kaikki poliittinen elämä on alisteinen puolueorganisaatioille, jotka taas ovat alisteisia sen omalle valtaeliitille. Siinä missä Rosanvallon pitää kansalaisia aktiivisena joukkona, joka valppaasti on taistelemassa omien oikeuksiensa ja näkemystensä puolesta, Michels katsoo joukkojen haluavan tulla johdetuiksi. Ei ole aivan selkeää syytä, mistä Michels katsoo tämän tarpeen joukolle alun perin syntyneen. Hän heittelee ajatuksia, kuten välinpitämättömyydestä yhteisiä asioita kohtaan, mutta päätyy argumentoimaan, että suurin syy johdetuksi tulemisen tarpeeseen on ”sankarikulttuuri” (Michels, 1986, 61). Michels perustelee joukkojen tarvetta tulla johdetuksi, myös empiirisillä havainnoilla siitä, miten huonosti joukot näyttävät aloitetykyä ja kuinka suureen kaaokseen taistelukenttä joutuu ilman johtajistoa (Michels, 1986, 63).

Joukkojen johdetuksi tulemisen tarve ei vielä sinänsä selitä puolueorganisaatioissa syntyvää oligarkiaa. Voivathan johtajat kuunnella tasapuolisesti johdettavia ja elää heidän kanssa rinnakkain, eikä omassa norsuluutornissaan kuten Rosanvallon pyrkii demokraattisella legitimitetillä osittamaan. Michels ei usko johtajien vilpittömään pyrkimykseen pyhittää omaa valta-asemaa pelkästään toisten intresseillä. Michelsin mukaan edustaminen pitkäaikaiseksi käytyään johtaa aina edustajan valtaan yli edustettujen (Michels, 1986, 113). Edustuksellisen demokratian luonne kääntyy siis Michelsin mukaan pääläelleen. Edustaja, jonka valta-asema perustuu siihen, että hän edustaa edustettuja, saa legitimitetin toimilleen edustettujen kautta, eikä toimintansa perusteella. Edustetuista tulee hyödyllisiä idiootteja, jotka pelkästään mahdollistavat edustajan valta-aseman saamatta heidän ehdoillaan tehtävää vastavuoroisuutta. Michels kuitenkin painottaa, ettei johtajiston yksinvaltiaisuus synny pelkästään vallanhimosta, vaan myös ”rehellisestä vakaumuksesta omasta arvostaan yhteiselle asialle”. (Michels, 1986, 169).

Michelsin mukaan johtajat omaksuttuaan asemansa kasvavat kiinni puoluelaitokseen. Poliitikasta tulee johtajille ammatti ja elämäntapa, joka ottaa valtaansa sekä heidän sielullisen että taloudellisen elämän. Erona aristokratiaan huomattava osa puolueiden johtohenkilöistä on riippuvaisia politiikan saralla kertyvistä tuloista, joten heidän elintasonsa on riippuvainen heidän valta-asemastaan. Tämä sitoo heidät pakkokeinon omaisesti puoluelaitokseen hamaan tulevaisuuteen asti (Michels, 1986, 159). Juuri

tämä syvälle ulottuva sidos auttaa meitä paremmin ymmärtämään, miksi Michelsin teoriassa johtajiston harvainvalta näkyy juuri puoluelaitoksissa niin voimakkaasti. Michelsin mukaan kaikki puolueen toiminnassa pyrkii kerryttämään valtaa seuraavissa vaaleissa, ja puolueen riidat periaatteista vain häiritsisivät sen valtakehitystä (Michels, 1986, 251). Michels käyttää esimerkkinä kansainvälistä työväenliikettä, joka paljastaa kuinka liikkumattomaksi paisuessaan poliittinen organisaatio tulee. Hän pitää entistä radikaalia vallankumousliikettä ajattelussaan laiskana ja toimissaan kömpelönä, josta on tullut itseisarvo vallankumouksen tilalle (Michels, 1986, 254). Tämän kaltainen vallan keskittyminen puolueorganisaatiolle mahdollistaa johtajien sitoutumisen puolueen toimintaan ja riippuvaisuuden omasta valta-asemastaan. Asetelma luonnollisesti hankaloittaa demokraattista päätöksentekoa, mitä Rosanvallonin ajatuksia mukaillen pitäisi tehdä yhdessä vuorovaikutuksessa kansalaisten kanssa. Michelsin itse uskoo johtajien päätöksenteon keskittyvän lähinnä puolueorganisaatioon ja sitä heihin itseensä:

Milloin johtajat - yhdentekevää ovatko he porvariston vai työväen luokan vesoja -ovat itse virkailijoina puolueorganisaation jäseniä, heidän taloudelliset etunsa lankeavat yleensä ehdottomasti yhteen puolueen etujen kanssa sellaisinaan. (Michels, 1986, 265).

Michelsin ja Rosanvallonin teoriat täydentävät toisiaan kansanäänestysaloitetta koskevan aineiston analysoinnissa. Vastademokratia antaa mahdollisuuden tarkastella kansanäänestysaloitteeseen liittyviä ilmiöitä perinteisiä instituutioita laajemmin, kansalaisten epäluulon kautta. Demokratian legitimitetin kautta voimme yrittää analysoida päättäjien käymää dialogia kansan kanssa, kun taas Michelsin oligarkian rautaisen lain kautta voimme yrittää ratkoa mikä yhteys oligarkkisilla tendensseillä ja kansanäänestysaloitteiden surkeilla kohtaloilla on.

2 KAUNIITA SANOJA

Olen jakanut analyysini kolmeen eri osaan. Ensimmäinen osa käsittelee sitä kansanäänestysaloitetta koskevaa lainsäädäntöä, valtioneuvoston linjauksia, sekä puolueohjelmien kannanottoja osallistavan demokratian keinoihin, joihin myös kansanäänestysaloite kuuluu. Toisessa osassa käsittelemme kansanäänestysaloitteiden kohtaloita käytännössä ottaen esimerkki tapaukseksi Turun ja Hämeenlinnan toriparkkeja koskevat aloitteet. Analyysini viimeisessä osiossa käyn läpi Malmin lentokentän kohtalosta jätettyä kansanäänestysaloitetta, painottaen siitä käydyn valtuustokeskustelun sisältöä.

2.1 Laki

Aloittaessamme tarkastelemaan kansanäänestysaloitetta koskevaa lainsäädäntöä on syytä aloittaa perustuslaista, joka luo raamit kaikelle lainsäädännöllemme. Perustuslain pykälä 14§ kuuluu seuraavasti:

Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. (1999/731)

Edellinen ote kuuluu perustuslaissa taattavien perusoikeuksien alle. Rosanvallonin mukaan perusoikeudet ovat jakamattomia ja toistensa kanssa kilpailemattomia yleishyödykkeitä. Niistä hyötyvät kaikki ilman, että niitä täytyisi kaventaa joltakulta toiselta. Ne ovat kansalaisuuden synnyinsija. (Rosanvallon, 2013, 195.)

Kyseinen kohta asettaa julkiselle vallalle tehtäväksi edistää yksilön vaikutusmahdollisuuksia häntä itseään koskevassa päätöksenteossa. Kun kohtaa

tarkastellaan perustuslain 2 § kontekstissa ”Kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen” (1999/731) voidaan todeta, että mahdollisuus vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon on Suomessa perusoikeus. Rosanvallan ajatuksen kontekstissa tämä tarkoittaa, että päätöksentekoon osallistumiseen oikeus on Suomessa perustavanlaatuisia jokaiselle kansalaiselle. Samoin suomalaisen hallintojärjestelmän pohja on kansanvaltainen, eli julkinen valta ei ole eristetty kansalaisista. Tämä perusoikeus näkyy monessa eri kohdassa lainsäädäntöä, mutta tämän tutkimuksen tarkastelupiste on kuntalaki.

Kuntalaissa säädetään, että valtuuston on huolehdittava kuntalaisten monipuolisista ja vaikuttavista osallistumisen mahdollisuuksista (410/2015 22 §). Tämä tarkoittaa, että laki asettaa ennen kaikkea valtuuston tehtäväksi tukea ja edistää kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksia. Kuntalaki osoittaa monia osallistumisen työkaluja, mutta tässä tutkimuksessa tarkastelunäkökulma kohdistuu kunnallisiin kansanäänestyksiin. Valtuusto saa määrätä järjestettäväksi kunnallisen kansanäänestyksen. Äänestys voidaan järjestää koko kunnassa tai pelkästään jossain sen osassa. Kansanäänestykset eivät ole sitovia. (410/2015 24 §.) Kunnallinen kansanäänestys on siis työkalu, joka on laissa annettu valtuustolle. Sen käyttöä ei ole rajattu pelkästään kunnallisiin kansanäänestysaloitteisiin, vaan valtuustot saavat järjestää äänestyksiä asioissa, joissa he katsovat sen tarpeelliseksi. Äänestys ei sido valtuustoa mihinkään, joten se toimii ainoastaan neuvoa-antavana.

Rosanvallan mukaan osallistava demokratia on yksilöiden interaktiivisuutta päätöksenteossa edustuksellisen demokratian antamissa rajoissa. Kyse on eräänlaisesta edustuksellisen demokratian avustuksesta. Se ei todella kyseenalaista valtaa käyttäviä tahoja eikä kritisoi niitä. (Rosanvallan 2013, 306.)

Valtuuston määräämä kunnallinen kansanäänestys voidaan katsoa olevan tässä mielessä osallistavan demokratian elementti. Äänestys annetaan kansalle ylhäältä päin edustuksellisen vallan päättäjiltä. Sen sisältö ei ole kansalaisten päätettävissä, eikä se sisällä itsessään erityisesti tapoja kritisoida valtaapitäviä tahoja. Kansanäänestys ei sido valtuustoa millään tavalla, joten sitä voidaan käyttää kansanvallan näkökulmasta pahimmassa tapauksessa populistiseen vallan harjoittamiseen. Esimerkiksi kansanäänestys kuntaliitoksesta ei velvoita kuntaa tekemään poliittisia toimia kunnan taloudellisen tilanteen pelastamiseksi, joten päättäjät voivat järjestää kansanäänestyksiä ilman poliittista vastuuta. Lisäksi kansanäänestystä voidaan käyttää gallupina, jolloin se on pelkästään valtuuston vallan mandaattia tukeva työkalu, eivätkä kansalaisten vaikutusmahdollisuudet kasva kuin nimellisesti.

Kansanäänestysaloitteen voi tehdä vähintään neljä prosenttia 15 vuotta täyttäneistä kunnan asukkaista. Valtuuston on viipymättä päätettävä, toimitetaanko aloitteessa tarkoitettu kansanäänestys (410/2015 25 §).

Kunnallinen kansanäänestysaloite on kuntalaisille säädetty mahdollisuus osallistua kuntapolitiikkaan. Kunnallinen kansanäänestysaloite vaatii huomattavan määrän allekirjoituksia kunnan asukkaiden keskuudesta, joten toisin kuin esimerkiksi kunnallisaloite, se ei voi olla yksittäisen ihmisen tehtailema (410/2015 23 §). Valtuustoa vaaditaan päättämään viipyilemättä, järjestetäänkö kansanäänestys, mutta mitään pakotteita suuntaan tai toiseen laki ei anna. Huomattavaa on myös, ettei kyseinen pykälä määrittele laisinkaan mistä ja miten kansaäänestysaloitteita saa tehdä. Se antaa siis kuntalaisille vapaat kädet kansanäänestysaloitteen sisällöstä. Tämä nimenomainen seikka erottaakin kansanäänestysaloitteen siitä osallistavasta demokratiasta, jota rosanvallan parjaa näennäiseksi (Rosanvallan 2013, 306). Kansanäänestysaloitteessa keskustelun raamit ja kysymyksen asettaminen tulee kansan parista, eikä ylhäältä päin annettuna.

Rosanvallan kirjoittaa "torjumisesta" ja "veto-oikeudesta" vastademokratian keinoina. Niiden tarkoituksena on tarkistaa tai suoranaisesti estää päättäjien aiheet. Rosanvallan listaa mielenosoitukset ja aatteelliset liikkeet tehokkaiksi torjunnankeinoiksi. (Rosanvallan 2008, 144.) Rosanvallanin tarkoittaessa lähinnä katumielenosoituksia voidaan kunnallisella kansanäänestysaloitteella katsoa olevan myös mielenosoituksellinen puoli. Vaikka kunnallinen kansanäänestysaloite ei johtaisikaan varsinaiseen kansanäänestykseen, se silti välittää kansalaisten viestiä päättäjille. Kunnallisen kansanäänestysaloitteen vapaa luonne mahdollistaa kansalaisten keskuudessa syntyvää spontaania torjuntaa suhteessa vallankäyttäjien suunnitelmiin.

Kunnallinen kansanäänestysaloite on lain takaama vastademokraattinen keino kansalaisille, kuten mielenosoittamisen oikeus. Nykypäivän demokratiassa vaalit eivät riitä kartoittamaan kaikkia monimutkaisia poliittisia ulottuvuuksia. Äänestyslipukkeet, joita tarkastellaan sadoissa tai tuhansissa, eivät kerro kuinka paljon eri merkityksiä pelkästään yksi äänestyslipuke kätkee sisäänsä. (Rosanvallan, 2008, 146.) Kansavallan kehityksen kannalta on merkittävää, että lakiin on kirjattu kansanäänestysaloiteoikeus myös vastademokraattisessa mielessä. Se antaa mahdollisuuden paitsi kansalaisten mielenilmaisulle, mutta myös kuntien hallinnon kehittymiselle demokraattisempaan suuntaan. Kunnallinen kansanäänestysaloite on osa kansalaisten ja poliittisten päättäjien vuorovaikutusta. Se voidaan katsoa olevat työkalu, joka edesauttaa perustuslaissa julkiselle vallalle annettua tehtävää edistää yksilön vaikutusmahdollisuuksia häntä itseään koskevassa päätöksenteossa.

Huolimatta siitä johtaako aloitteet varsinaiseen kansanäänestykseen se takaa kanavan kansalaisille harjoittaa esimerkiksi torjuntaa suhteessa edustuksellisen vallan päätöksiin.

2.2 Valtioneuvosto

Oikeusministeriön julkaisut *Valtioneuvoston periaatepäätös demokratian edistämisestä Suomessa* (2010) ja *Avoim ja yhdenvertainen osallistuminen. Valtioneuvoston demokratiapoliittinen selonteko* (2014) ovat poikkeuksellisia demokratiapoliittisia asiakirjoja, koska ne ovat ainoita 2010-luvun valtioneuvoston julkaisuja, joissa tehdään linjanvetoja koskien kansalaisten suoraa vaikuttamista kunnallisella tasolla.

Tarkastelukulmani on Rosanvallonin läheisyyslegitimiteetti. Läheisyyslegitimiteetillä tarkoitetaan kansalaisten ja hallitsijoiden välistä vuorovaikutuksen suhdetta. Kansalaisten kasvava tarve tulla kuulluiksi on johtanut siihen, että hallitsijoilta odotetaan enemmissä määrin vastaanottovaisuutta ja avoimuutta. Päätäjien läheisyyttä osoittaa empatia kansalaisia kohtaan sekä instituutioiden taakse piiloutumatta jättäminen. Läheisyydellä tarkoitetaan siis tässä mielessä vierekkäin oloa. (Rosanvallon, 2013, 253, 255.) Oikeusministeriön julkaisut tältä teoreettiselta pohjalta katsottuna linjaavat valtiotasolta julkisen vallan läheisyyden harjoittamista kansalaisiin.

Valtioneuvoston periaatepäätös demokratian edistämisestä Suomessa pyrkii luomaan julkisen vallan toimintalinjaa kansalaisten vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksien edistämiseksi. Se sisältää 32 toimenpidekokonaisuutta eri demokratian osa-alueilta. (Oikeusministeriö, 2010, 4.) Näistä 32:sta numero 15 koskee kansalaisten suoraa vaikuttamista. Kyseinen kohta linjaa, että kansalaisten suoria vaikutusmahdollisuuksia edistetään suoran demokratian menettelytapojen kehittämällä. Kohta 16 puolestaan kannustaa kuntia kehittämään kunnan puitteissa tapahtuvaa kansalaisvaikuttamista. (Oikeusministeriö, 2010, 15.)

Poliittisten luottamustehtävien rinnalle on syntynyt demokratiassamme ”aktivistien maailma”. Tähän maailmaan kuuluvat kansalaiset ovat omaksuneet vastademokraattisia keinoja, joilla ajaa omaa poliittista agenda. Heille ei kelpaa pelkkä äänestyslipuke, vaan he pakottavat päättäjät jatkuvaan vuorovaikutukseen heidän kanssaan. (Rosanvallon, 2013, 308-309.) Tämän kaltainen demokratian levittäytyminen eri kansalaisyhteiskunnan kerroksiin on luonnollisesti pakottanut valtioneuvoston uusien haasteiden eteen kansanvallan turvaamiseksi. Edellä mainitut linjaukset ovat kunnallisen tason välineistöä, jolla kansanvallan uudistuneeseen tilaan tulisi valtioneuvoston

mukaan vastata. Merkittävää Suomen demokraattisen kehityksen kannalta on, että linjaukset kannustavat vuorovaikutukseen aktiivisten kansalaisten kanssa. Tämän tutkimuksen kannalta puolestaan merkityksellistä on, että kehoitus läheisyyteen koskee suoran vaikuttamisen lisäämistä, mikä on yhdistettävissä kunnalliseen kansanäänestysaloitteeseen.

Avoim ja yhdenvertainen osallistuminen. Valtioneuvoston demokrationpoliittinen selonteko julkaisu liittyy vahvasti edellä esiteltyyn periaatepäätökseen, sillä kyseisen julkaisun viimeisessä kohdassa päätetään demokrationpoliittinen selonteko julkaistavaksi kymmen vuoden välein (Oikeusministeriö, 2010, 20). Demokrationpoliittisen selonteon painopiste on avoimessa hallinnossa ja kansalaisten osallistumisessa, sillä nämä olivat silloisen hallitusohjelman mukaisia (Oikeusministeriö, 2014, 5).

Demokrationpoliittisen selonteon luvussa ”Suoran demokration muodot rikastuvat” käsitellään suoraa vaikuttamista kunnallisella tasolla. Selonteossa esitetään, että suurin osa kuntalaisista toivoisi kansanäänestyksiä järjestettäväksi tärkeistä kuntaa koskevista kysymyksistä. Samalla todetaan kunnan luottamushenkilöiden suhtautuvan kansanäänestyksiin selkeästi penseämmin. (Oikeusministeriö, 2014, 40.) Huolimatta luottamustehtävistä nauttivien vastustuksesta, demokrationpoliittisen selonteon yhdeksäs linjaus vaatii enemmän kunnallisia kansanäänestyksiä ja kansanäänestyksen fasiliteettien kehittämistä (Oikeusministeriö, 2014, 41).

Tämä oikeusministeriön linjaus mukailee läheisyysperiaatetta. Tässä selvästi tunnustetaan vaalimandaatin olevan riittämätön hallinnon ja kansalaisten välisen kuilun umpeen kuromiseksi (ks. Rosanvallan, 2013, 309). Pelkkä luvun otsikko (”Suoran demokration muodot rikastuvat”) indikoi, että suomalaista edustuksellista demokrationiaa on tuettava suoran demokration keinoin. Suoran demokration keinot siis tuovat läheisyyttä päättäjien ja kansalaisten välille.

Oikeusministeriö edellä mainituissa asiakirjoissa katsoo, että demokrationiaa edustaa niminomaan kansalaisten enemmistön tahto järjestää lisää kansanäänestyksiä eikä kunnan luottamushenkilöiden varovainen suhtautuminen niihin. Tämä näkökulma on perustuslaissa esitetyn perusoikeuden hengen mukainen ja pyrkii luomaan vuorovaikutusta kansalaisten ja kunnallisten päättäjien välille.

Edellä esitetyt oikeusministeriön asiakirjat sisältävät linjauksia ja näkemyksiä, jotka mukailevat lakia. Oikeusministeriö selvästi asettuu puolustamaan kansalaisten mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja linjaa selväsanaisesti,

että osallistumisen mahdollisuuksia on kehitettävä. Tulkittaessa Rosanvallonin ajatusten kontekstissa oikeusministeriön linjauksia, voidaan huomata oikeusministeriön asettuvan kunnallisen kansanäänestysaloitteen taakse, ei pelkästään vastademokraattisena keinona vaan myös osallistavana vaikuttamisen keinona. Demokratiapoliittisen selonteon suhtautuminen kunnallisiin kansanäänestyksiin on selkeästi kannustava ja positiivinen.

Oikeusministeriö päivitti demokratiapoliittista ohjelmaansa vuonna 2022 julkaistulla *Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapoliitikasta 2020-luvulla*. Tässä periaatepäätöksessä kunnalliset kansanäänestykset loistavat poissaolollaan. Edelleen oikeusministeriö katsoo, että osallistava ja suora vaikuttaminen ovat tärkeä osa demokratian toteutumista (Oikeusministeriö, 2022, 22), mutta periaatepäätöksessä ei vaadita samalla tavalla selkeitä konkreettisia toimenpiteitä niiden edistämiseksi, kuten aiempi demokratiapoliittinen selonteko. Tämän julkaisun toimenpidevaatimuksissa osallistavan ja suoran demokratian puhutaan ”osallistumisen arkkitehtuurista”, jonka sisältö jää aika lailla avoimeksi (Oikeusministeriö, 2022, 38).

Vaatimus kunnallisten kansanäänestysten lisäämisestä ei ainakaan ole jäänyt pois sen vuoksi, että se olisi toteutunut. Vuosina 2014-2019 Suomessa järjestettiin ainoastaan kolme kansanäänestystä, kun taas vastaavalla viiden vuoden jaksolla 2008-2013 Suomessa järjestettiin kahdeksan kansanäänestystä (Oikeusministeriö, 2024). Julkaisussa todetaan, että lakia on muutettu siten, että kunnallisia kansanäänestyksiä on mahdollista järjestää kuntavaalien yhteydessä (Oikeusministeriö, 2022, 67). Oikeusministeriössä mahdollisesti siis katsotaan, että tämä oli valtioneuvoston taholta riittävä yritys lisätä kunnallisia kansanäänestyksiä ja loput on kunnista itsestään kiinni.

Huolimatta siitä, että vuoden 2022 periaatepäätös ei linjaa enää yhtä selkeästi kansanäänestysten puolesta, on selvää että se suhtautuu osallistumisen ja suoran demokratian välineisiin suopeasti. Mikäli näitä oikeusministeriön julkaisemia linjapapereita on uskominen, on Suomi lähes suoran vaikuttamisen luvattu maa, jonne valtiovalta toimittaa avoimin sylin erilaiset suoran demokratian keinot.

2.3 Puolueet

Kuten jo demokratiapoliittinen selonteko antoi osviittaa, enemmistö kansalaisista kokee, että kuntaa koskevista tärkeistä kysymyksistä tulisi järjestää kansanäänestys (Kunnallisalan kehittämissätiö, 2019, 12, Pekola-Sjöblom, 2016, 5). Näkyykö tämä mielipide heitä edustavissa puolueissa? Tässä alaluvussa tarkastelen pintapuolisesti

mitä Suomen suurimpien puolueiden viimeisimmät yleisohjelmat sanovat suorasta vaikuttamisesta. Yleisohjelmat ovat toimivia tarkastelun kohteita, sillä ne kuvaavat periaatetasolla puolueiden ajatuksia kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien kehittämistä päätöksenteossa. Ne ovat koko puolueorganisaation kattavia suuntaviivoja (Paloheimo & Wiberg 1996, 215), joten niitä voi soveltaa myös kunnalliseen tasoon. Pyrin selvittämään, miten puolueiden yleisohjelmien kannanottoja voidaan tulkita kunnallisen kansanäänestysaloitteen perspektiivistä.

SDP:n vuonna 2023 julkaistu poliittinen ohjelma, *JOTTA HUOMENNA OLISI PAREMMIN KUIN TÄNÄÄN – SDP:N RATKAISUJA KESTÄVÄÄN TULEVAISUUTEEN* sisältää kokonaisen alaluvun demokraattiseen päätöksentekoon osallistumisesta. Siinä todetaan Sdp:n puolustavan kansantasavallan elinvoimaisuutta.

Demokratian uskottavuus ja elinvoima edellyttävät, että kansanvallan toteutumista tarkastellaan kriittisesti. Tämä tarkoittaa edustuksellisen demokratian rakenteiden ja toimintatapojen kehittämistä, kansalaisyhteiskunnan edellytysten turvaamista ja monipuolisia osallistumisen keinoja. (SDP, poliittinen ohjelma, 74, 2023)

SDP:n ohjelmassa kansanvallan toteutuminen nähdään siis prosessina, joka on käynnissä kaiken aikaa. Julkisen hallinnon on sitouduttava edistämään demokratian toimintatapoja. Toisin sanoen ohjelmassa lasketaan sen varaan, että demokratia ei rakennu yksinään valituista edustajista, vaan jotta se toimisi vaatii se tuekseen muitakin toimintatapoja. Tässä mielessä ohjelma jakaa samankaltaisia tavoitteita valtioneuvoston linjauksien kanssa. Ohjelmassa erikseen mainitaan kansanäänestykset tärkeänä osana tätä ”demokratian keinovalikoimaa” (SDP, poliittinen ohjelma, 75, 2023). Tätä taustaa vasten voisi kuvitella, että myös kansanäänestysaloite olisi SDP mielestä hyväksyttävä ja jopa toivottava keino vaikuttaa kunnalliseen päätöksentekoon. He selkeästi asettuvat puolustamaan poliittisen päätöksenteon kansanvaltaisuutta perustuslain hengessä ja suhtautuvat suoraan vaikuttamiseen myötämielisesti. On huomattavaa, että he itse myös puhuvat ohjelmassaan kansanvallan puolustamisesta (SDP, poliittinen ohjelma, 74, 2023), niin kuin sillä olisi joku muu vihollinen yhteiskunnassamme kuin edustuksellista valtaa hallitsevat puoluelaitokset.

Keskustan yleisohjelma *TASAPAINOSSA, ETEENPÄIN*, *Keskustan 101 periaatetta* ei sisällä niin suoria kannanottoja kansalaisten suoraa vaikuttamista kohtaan kuin SDP:n. Ohjelmassa kuitenkin puhutaan suomalaisen yhteiskunnan rakentamisesta yhdessä. Ohjelman viides periaatejulistus on kuitenkin merkittävä seikka Keskustan suhteesta tutkittavaan aiheeseen:

Puolustamme laajaa kansanvaltaa ja parlamentarismia. Enemmistö päättää, mutta vähemmistöön jääneitä ei nujerreta. Arvostamme niitä, jotka kantavat vastuuta päättäjinä. Heidän pitää nähdä tosiasiat ja samalla luoda toivoa tulevaisuuteen. (Keskusta, yleisohjelma, 2018)

Keskusta erottelee kansanvallan ja parlamentarismin toisistaan. Samalla tavalla kuin Rosanvallan, he eivät kuvittele, että pelkästään vaaleilla valitut edustajat voisivat täyttää täysin lupauksen kansanvallasta kansalaisille. Tähän ”laajaan kansanvaltaan” voidaan käsittää kuuluvaksi myös kansalaisten osallistuminen päätöksentekoon esimerkiksi kunnallisen kansanäänestysaloitteen muodossa. Tätä väitettä tukee se, että 81. periaatekohdassa linjataan kuntien takaavan alueittensa kansanvallan toteutumisen (Keskusta, yleisohjelma, 2018).

Huomion arvoista on myös se, että Keskusta on puolustamassa kansanvaltaa. Niin kuin SDP ohjelmassa, niin ei Keskustankaan ohjelmassa käy ilmi kuka sitä käy uhkaamaan. Molemmat lupaavat kuitenkin äänestäjilleen puolustaa kansanvaltaa ja edistää demokratian kehittämistä.

Vihreiden yleisohjelma vuodelta 2020 on omistanut kokonaisen luvun demokratialle. Ohjelma puhuu luvussa ”Demokratia kaiken perustana” varsin selväsanaisesti siitä, miten jokaiselle kansalaiselle kuuluu oikeus vaikuttaa päätöksentekoon ja tulla kuulukuksi. Vihreiden mukaan kansanvaltaisuuden pitää olla ”läpileikkaava” jokaisella päätöksenteon osa-alueella. Ohjelma noteeraa myös suoran vaikuttamisen:

Toimivassa demokratiassa politiikkaa ei nähdä turhana tai rikkinäisenä, vaan keinona vaikuttaa ja luoda positiivista muutosta yhteiskuntaan. Suoria vaikuttamisen kanavia, kuten kansalaisaloitteita ja osallistavaa budjetointia, tarvitaan osallisuuden ja keskinäisen luottamuksen vahvistamiseksi. Uusia yhteiskunnallisen osallisuuden muotoja tulee rohkeasti kokeilla ja toimivia ottaa pysyvästi käyttöön, myös puolueiden sisällä. (Vihreä Liitto, yleisohjelma, 2020)

Lainauksessa puhutaan suoran vaikuttamisen keinoista osana demokratian luottamusta. Se antaa ymmärtää, että suora vaikuttaminen on vihreiden mukaan osa kansanvaltaista järjestelmää. Olemassa olevien osallistavien keinojen lisäksi vihreät kannustaa rohkeasti kokeilemaan uusia. Vaikka yleisohjelmassa ei erikseen puhuta kansanäänestysaloitteista, se antaa ymmärtää, että vihreät suhtautuvat myös siihen suoran vaikuttamisen keinona.

On myös merkille pantavaa, että vihreiden puolueohjelma puhuu luottamuksen vahvistamista osana tervettä demokratiaa. Legitimiteetti on samalla tavalla kuin yksilöiden luottamus ”näkymätön instituutio”: se lujittaa valtaapitävien ja kansan suhteen (Rosanvallan, 2013, 22). Vihreät oman ohjelmansa perusteella on valmis hakemaan

legitimiteettiä vallankäytölleen jopa suoran demokratian avulla. Huomattavaa on myös, että ohjelmassa sanotaan heidän olevan valmiita kokeilemaan uusia osallistamisen keinoja puoleen sisällä, sillä se ei ole tyypillistä puolueille. Näiden keinojen vieminen käytäntöön ja puolueorganisaation demokratisointi tuskin kuitenkaan tulee toteutumaan todellisuudessa. Jo anarkistit todistivat oligarkian rautaisen lain murtavan ideologiset pyrkimykset uudistaa puolue-elämä (Michels, 1986, 247-249).

Toisin kuin muiden puolueiden, kokoomuksen yleisohjelma *K62020* ei juurikaan sisällä ajatuksia päätöksenteon kansanvaltaistamisesta. Kuten SDP:n ja Keskustan ohjelmat se toteaa, että demokratiaa on puolustettava, mutta kansalaisten suoran vaikuttamisen keinoihin se ei sen tarkemmin ota kantaa. Seuraava ote on ohjelman ”Oikeus, laki ja järjestys kaikkialla” kappaleen alta:

Helpotamme kansalaisten ja tiedotusvälineiden tiedonsaantia päätöksenteosta ja lisäämme vaikuttamisen kanavia esimerkiksi sähköisiä kuulemisia järjestämällä. (Kokoomus, yleisohjelma, 2020)

Kokoomus lupautuu lisäämään vaikuttamisen kanavia. Tämä itsessään ei ole tutkimuksen kannalta merkittävää, muuten kuin siinä mielessä, että se kertoo Kokoomuksen suhteesta demokratian kehittämiseen. Tärkeämpää on se, että ohjelma linjaa Kokoomuksen kunnioittavan lakia ja huolehtivansa siitä, että jokainen kansalainen saa tarvittaessa ”lain turvaa”. Tähän oletettavasti kuuluu myös perusoikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ja kuntalain suomat vaikutusmahdollisuudet kunnan kunnallinen kansanäänestysaloite.

Perussuomalaisilla ei ole edellä esitettyjen puolueiden tapaan kattavaa yleisohjelmaa. Puolue julkaisee asiakohtaisia ohjelmia aika ajoin, mutta viimeinen yleisohjelman tapainen julkaisu on periaatepäätös vuodelta 2018. Verrattuna muihin yleisohjelmiin se on varsin tiivis: Sen pituus on puolitoista sivua. Huolimatta periaatepäätöksen lyhykäisyydestä siinä mainitaan monta kertaa kansalaisten osallistuminen. Periaatepäätöksen mukaan Perussuomalaiset ”kannustavat kansalaisia” osallistumaan ja poliitikkojen velvollisuudeksi katsotaan kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien helpottaminen (Perussuomalaiset, 2018).

Suomalaiset suuret puolueet tuntuvat ohjelmiensa perusteella suhtautuvan kansalaisten suoriin vaikutusmahdollisuuksiin myönteisesti. Sovellettaessa periaateohjelmien kannanottoja kunnalliseen tasoon jäädytään ymmärrykseen, että puolueet suhtautuvat avoimesti kansanäänestysaloiteisiin ja osa jopa kannustaa kuntalaisia niihin. Jokainen ohjelma tavalla tai toisella argumentoi kansalaisten ja päättäjien välisen dialo-

gin puolesta. Pelkästään yleisohjelmien perusteella voidaan päätellä puolueiden haluavan kuulla ja mahdollisesti toteuttaa kansalaisten toiveen kunnallisten kansanäänestysten lisäämisestä. Edellä mainitut tendenssit Suomen poliittisella kentällä eivät missään nimessä ole uusia. Vuosikymmenten varrella on kuultu eri puolueiden periaateohjelmissa suoranvaikuttamisen kannatusta. Voidaan jopa sanoa, että esimerkiksi kokoomuksen yleisohjelma vuodelta 1993 sisältää väkevämpää tekstiä demokratian kehittämistä, kuin heidän nykyinen ohjelmansa:

Paikalliselle, kunnissa ja järjestöissä tapahtuvalle päätöksenteolle pohjautuva suomalainen kansanvalta rakentuu kansalaisten voimakkaalle demokraattisuuden vaatimukselle ja odotukselle. Kansalaisten luottamusta julkiseen valtaan sekä sen käyttöön lujitetaan kehittämällä päätöksenteon muotoja ja sisältöä. Demokratiaa on uudistettava ja löydettävä sille aidon kansanvallan perusmuodot. Parhaimmillaan aito demokratia on yhdessä tapahtuvaa ja tasa-arvoista päätöksentekoa ja toimintaa, jossa sitoudutaan yhteisiin tavoitteisiin. Todellista vallanhajautusta on päätösvallan siirtäminen ihmisille itselleen. Hierarkioita on muutettava matalammiksi ja parannettava ihmisten suoria osallistumismahdollisuuksia. (Kokoomus, yleisohjelma, 1993)

Kaiken edellä esitetyn perusteella Suomi on hyvin avoin demokratia suoralle vaikuttamiselle. Lainsäädäntö takaa erilaisia vaikuttamisen keinoja ja perustuslakiin on kirjattu kansalaisten perusoikeus vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Valtioneuvosto linjaa vuosi toisensa jälkeen suomalaisen demokratian kehittämistä osallistavampaan suuntaan. Oikeusministeriön julkaisuissa muistetaan esimerkiksi edelleen mainita, että kuntalaisaloite oli suomalaisen demokratian innovaatio (Oikeusministeriö, 2022, 31). Puolueohjelmissa suoraa vaikuttamista ylistetään vitaalina osana demokratiaa ja kaikki puolueet tuntuvat sitoutumaan niiden lisäämiseksi.

Kansanäänestysaloitteelle suomalaisen demokratian pitäisi olla rikas kasvualusta. Kaiken edellisen aineiston perusteella meidän pitäisi nähdä kansanäänestysaloitteiden pohjalta järjestettyjä kansanäänestyksiä eri kunnissa ja kaupungeissa vasemmalta ja oikealta. Näin ei kuitenkaan ole ja kuten tulemme huomaamaan kansanäänestysaloitteen tie on ollut varsin kuoppainen tässä maassa.

3 RUMIA TEKOJA

Vuoden 1990 jälkeen, jolloin kunnallinen kansanäänestys ja kunnallinen kansanäänestysaloite astuivat voimaan Suomessa, on järjestetty 60 kunnallista kansanäänestystä. Ylivoimaisesti eniten kansanäänestyksiä järjestettiin kuntaliitoksista. 93% kaikista kunnallisista kansanäänestyksistä koski kuntaliitosta. (Karjalainen, 2013 3, 4.)

Kansanäänestyksen neuvoa-antavasta luonteesta huolimatta kansanäänestystulosta noudatettiin valtuuston toimesta 80% tapauksista (Karjalainen, 2013, 7). Kansanäänestystuloksen voidaan siis katsoa sitovan päättäjiä poliittisen painolastinsa takia. Kansanäänestyksen tuloksen vastaista päätöstä on hankala tehdä, sillä vaikka juridisesti äänestys ei sido päättäjiä, niin kansa saattaa kokea tulleen petetyksi.

Rosanvallonin mukaan hylätyksi tulemisen tunne demokratiassa on pahempaa kuin oman edun menettäminen. Kuulluksi tuleminen on osa ihmisen vapautta nyky-yhteiskunnassa ja se antaa ihmiselle arvoa. (Rosanvallon 2013, 281.) Tältä kannalta katsottuna on selvää, että päättäjät eivät halua missään nimessä potentiaalisten äänestäjien tuntevan näin. Kansalaisyhteiskunnan myötä monien meidän mieleemme on iskostunut ajatus siitä, että kansan tahto on suvereeniteetti yhteiskunnassa. Kansanäänestys koetaan ”esimerkillisenä demokratiana”. (Rosanvallon 2013, 309.) Sitä vastaan nousevan on vaara näyttäytyä hirmuvaltiaana ja kansanvallan vihollisena.

Kansanäänestysaloitteiden kohdalla päättäjät eivät selkeästi ole huolissaan kansalaisten kuulluksi tulemisesta. Lain ehdot täyttäneistä kansanäänestysaloitteista vain runsas 10% todella johti kansanäänestykseen. Lopuista aloitteista valtuustot jättivät erilaisin perustein kansanäänestyksen järjestämättä. (Karjalainen, 2013, 7.) Kynnystä kansanäänestysaloitteiden pohjalta järjestettävään kansanäänestykseen voidaan selittää edellä mainitulla valtuustojen trendillä noudattaa äänestystulosta.

Kansanäänestyksen tuloksen noudattaminen tarkoittaa siis sitä, että päättäjien pitäisi olla valmiita sitoutumaan tulokseen jo tehdessään päätöstä kansanäänestyksen järjestämisestä. Tämän kaltaisen päätäntävällän jakaminen kuntalaisille ei kuitenkaan ole nähtävästi kiinnostanut suurinta osaa valtuustoista. Kansanäänestyksen järjestäminen aloitteen pohjalta on näyttäytynyt niin epähoukuttevalta vaihtoehdolta kunnallisille päättäjille, että he ovat mieluummin laiminlyöneet kansalaisten kuulluksi tulemista.

Voidaan argumentoida, että kunnallisista kansanäänestyksistä Suomessa on tehty yksinomaan kuntaliitoksien apuväline. Ruotsissa ja Norjassa tilanne on toisenlainen ja näissä maissa kunnallisia kansanäänestyksiä on järjestetty useammin kunnan eri osa-alueita koskien. (Karjalainen, 2013, 8.) Tämä on merkille pantavaa, sillä laissa tai valtioneuvoston linjauksissa ei lue mitään siitä, että kunnalliset kansanäänestykset olisivat pelkkä kuntaliitosten instrumentti. On monia muitakin osa-alueita, jotka ovat kuntaliitoksen lisäksi tärkeitä kunnan kehityksen kannalta. Valtuustot ovat kuitenkin olleet ilmeisen haluttomia järjestämään kansanäänestyksiä koskien näitä muita asioita.

Valtuustojen toimintaa on syytä tarkastella Michelsin teorian valossa. Kuten aikaisemmassa kappaleessa esitin, valtuustot sitoutuvat usein kansanäänestyksen tuloksiin. Suhtautuminen kansanäänestysaloitteisiin on kuitenkin yleisesti ottaen nihkeä (Karjalainen, 2013, 7). Oligarkian rautaisen lain kontekstissa tämä tarkoittaa, että kunnalliset päättäjät haluavat käyttää valtaa ja vaikuttaa kansanäänestysten aiheisiin ja kysymystenasetteluun, tai eivät ainakaan halua luovuttaa sitä valtaa pois. Michels itse kirjoittaa kansanäänestyksen kysymyksen asetelusta näin:

Johtajien on helppo johtaa joukot harhaan taitavalla kysymystenasettelulla ja varata itselleen epäselvästä kysymyksenasettelusta seuraavien epäselvien vastauksien tulkintaoikeus. (Michels, 1986, 237)

Valta siitä, mistä äänestetään ja millä vastausvaihtoehdoilla äänestetään, on tavattoman suuri ja se on osasy siihen, miksi kunnallisella kansanäänestysaloitteella voidaan katsoa olevan tärkeä rooli kansanvallan toteutumiselle kunnallisella tasolla. Michelsin teoriaa vasten ajatellen valta kysymystenasettelusta on kenties suurin syy siihen miksi kunnalliset päättäjät suhtautuvat kansanäänestysaloitteeseen niin penseästi; Oligarkisen luonteensa vuoksi valtuustot ja kunnanhallitukset eivät halua antaa tätä valtaa alaspäin kansalaisille, joten kansanäänestyksiä kansanäänestysaloitteiden pohjalta ei yksinkertaisesti järjestetä.

Syy siihen, miksi valtuustot kuitenkin sitoutuvat äänestystuloksiin kansanäänestysten sattuessa, löytyy äänen ja lopulta vallan menettämisen pelosta. Michelsin mukaan puolueorganisaation yksi päätehtävistä on vaaliagitaatio ja kaikki menetykset edustajapaikoissa vähentävät sen poliittista arvovaltaa (Michels, 1986, 251).

Kuntaliitosten asema kansanäänestyksen pääasiallisena kohteena sopii niin ikään oligarkkiseen käsitykseen kunnan hallinnosta. Sadat suomalaiset kunnat ovat vuodesta 1990 alkaen neuvotelleet kuntaliitoksista. Osa kuntien hallituksista on pannut vireille kansanäänestyksen omatoimisesti näiden neuvotteluiden ohella (Karjalainen, 2013, 4). Tämän kaltainen asetelma kunnallisesta kansanäänestyksestä mukailee enemmänkin Rosanvallonin ajatuksia osallistavasta demokratiasta, jota käytetään hallinnan muotona (Rosanvallon, 2013, 305), kuin todellista päätöksenteon kansanvaltaistamista. Kuntien hallinnot ovat vaikuttaneet hakevan ainoastaan hyväksyntää kansalaisilta kuntaliitoksen tekemiseen tai tekemättä jättämiseen.

Kuntaliitokset ovat kunnalle poliittisena organisaationa hyvin kova paikka. Niiden olemassaolo ja vallan säilyminen ovat niistä kiinni. Michelsin teoriaa vasten ajateltuna tämänkaltaisissa tilanteissa oligarkian saatetaan turvautua jopa niinkin äärimmäisiin keinoihin kuin kansanäänestys, jotta voi taata oman olemassaolon jatkumisen. Voidaan myös oikeutetusti kysyä, kuinka paljon valtuustolta luovutetaan valtaa kuntaliitoksia koskevissa kansanäänestyksissä, sillä valtuusto lopulta päättää noudatetaanko äänestystulosta vai ei. Lisäksi Suomessa on 11 tapaus, joissa valtuusto oli kunnioittanut kansanäänestystulosta säilymällä itsenäisenä kuntana. Näissä kunnissa kuntaliitos on kuitenkin myöhemmin tapahtunut. (Oikeusministeriö, 2024.) Menemättä näiden tapauksien yksityiskohtiin voidaan todeta, ettei kunnallinen kansanäänestys tee kunnan säröä kunnan hallintoelinten harvainvaltaan. Äänestykset eivät sido valtuustoa tai kunnanhallitusta tekemään jatkossa politiikkaa, jolla voitaisiin tulevaisuudessakin kunnioittaa kansanäänestystulosta.

Valtuustojen suhde kansanäänestyksiin ja kansanäänestysaloitteisiin paljastaa kunnallisten hallintoelimien organisaatioiden oligarkkiset piirteet. Valtuusto, jonka tehtäväksi on asetettu huolehtia kuntalaisten monipuolisista ja vaikuttavista osallistumisen mahdollisuuksista (410/2015 22 §), on kääntynyt tahoksi, joka seisoo kuntalaisten ja päätöksentekoon vaikuttamisen mahdollisuuden välissä. Siinä vaikuttavat oligarkkiset elementit, jotka eivät suinkaan edistä kansanvallan toteutumista vaan vaikeuttavat sitä. Tämän kaltainen kehityskulku on Michelsin mukaan luonnollista poliittisille organisaatioille:

Niinpä organisaatiosta tulee tarkoituksen saavuttamisen keinosta itsetarkoitus. Elin voittaa elimen.
(Michels, 1986, 254).

Vaaleilla valittujen valtuustojen ja niistä muodostettujen kunnanhallitusten, joiden alkuperäisenä tarkoituksena oli edustaa kansalaisten tahtoa, voidaan tässä mielessä katsoa muodostuneen itsetarkoituksellisiksi vallan elimiksi.

Puolueet eivät kiiruhda kunnalliselle tasolle korjaamaan paikallispoliitikkojen suhdetta suoraan vaikuttamiseen puoleen yleisohjelman mukaiseksi, sillä vallan kerryttäminen puolueorganisaatioon on kaikkein tärkein prioriteetti. Kaikkia tämän tapaisia puoluelaitoksen sisäisiä aatteellisia konflikteja vältellään, sillä ne saattaisivat vahingoittaa organisaation vaaliagitaatiota. (Michels, 1986, 251.)

Nämä ovat kuitenkin vain yleistyksiä, joita voidaan tehdä Michelsin teoriaan nojaten. Ne eivät todellisuudessa vielä avaa päättäjien suhtautumista kunnallisiin kansanäänestysaloitteisiin, paitsi että kuntien oligarkkiset tendenssit ovat poikkiteloin niiden kanssa. Tämä näkyy siinä yksinkertaisessa faktassa, että kansanäänestysaloitteiden kyyti on ollut tilastollisesti kylmää, vaikka lainsäädäntö ja poliittiset linjanvedot suoran vaikuttamisen tiimoilta vaikuttavat siltä, että sillä olisi hyvät menestymisen mahdollisuudet. Seuraavaksi siirrymme esimerkkitapauksiin, jotka auttavat meitä ymmärtämään kansanäänestysaloitteiden vaikutuksia ja päättäjien näkökantaa niihin.

3.1 Toriparkit

Monet suomalaiset kaupungit omistavat tätä nykyään keskustorin alaisen parkkihallin. Ne ovat suuria projekteja kaupungeille ja ne herättävät paljon tunteita paikallisessa väestössä. Se on täysin luonnollista, sillä usein toriparkkien kanssa kulkee käsi kädessä kaavan avaaminen koko torin ympäristöstä, sekä pitkittynyt rakennustyömaa keskellä kaupunkia. Kenties kuuluisimmat toriparkit löytyvät Turusta ja Hämeenlinnasta. Ne ovat nousseet julkisuuteen erityisesti niiden keräämän vastustuksen ja niistä jätettyjen kansanäänestysaloitteiden vuoksi. Molemmissa tapauksissa valtuusto päätti olla järjestämättä kansanäänestystä. Kansanäänestysaloitteet toriparkeista ensimmäiseksi esimerkkitapauksiksi valikoituvat niiden yhtäläisyyksien perusteella. Kansanäänestysaloite jätettiin samasta kysymyksestä ja kuten saamme pian havaita valtuustot jättivät äänestykset järjestämättä hyvin samalaisin perustein. Kaksi tapausta on liian vähän sanoaksemme, että kyseessä olisi sääntö, mutta koska ne ovat ainoat toripar-

keista jätetyt kansaanestysaloitteet ja molemmissa tapauksissa tapahtumasarja oli samankaltainen, voimme olettaa niiden kertovan enemmän kansaanestysaloitteesta kuin mikä tahansa muu yksittäinen kansaanestysaloite.

Hämeenlinnan kaupunki suunnitteli kauppatorille kaksikerroksista pysäköintilaitosta, jota kutsutaan toriparkiksi. Hanke liittyi muiden uusien rakennushankkeiden rinnalla ruutukaava-alueen ja Hämeenlinnan ydinkeskustan tiivistymiseen. Kaupunginhallitus vaati, että hankkeen toteutumiseksi vähintään puolet investoinneista oli tultava yksityisiltä kiinteistönomistajilta. (YLE, 2018b.)

Toriparkin edettyä valtuuston käsittelyyn kansaanestysaloitetta varten alettiin kerätä nimiä. Toriparkista kerätty kansaanestysaloite keräsi 2348 allekirjoittajaa, mikä ylitti lain vaatiman rajan (Hämeen Sanomat 2019b). Tämän jälkeen kaupunginjohtaja Timo Kenakkala esitti kaupunginhallitukselle ehdotuksen, että kansaanestystä aloitteen pohjalta ei järjestettäisi. Ehdotuksessa oli neljä syytä, joiden takia kaupunginjohtajan mielestä äänestystä ei tarvitsisi järjestää. Ensimmäinen esitti hankkeen rahoituksen tulevan puoliiksi yksityisiltä rahoittajilta, joten sitä ei voisi täysin verrata kunnan rahoituksella tehtäviä rakennushankkeisiin. (Hämeen Sanomat 2019b.) Tämä syy viittasi kansaanestysaloitteen perusteluissa esiintyneeseen vertaukseen koulujen rakentamiselle. Kysymyksessä oli muotoseikka, joka oli kritiikkiä aloitteen laatijalle, eikä niinkään perustelu kansaanestyksen järjestämättä jättämiselle. Rosanvallon mukaan läheisyys demokratiassa on vastaanottavaisuutta päättäjien ja kansalaisten välillä. Se merkitsee muodollisuuksien puutetta ja puhuttelun helppoutta (Rosanvallon, 2013, 301). Tässä mielessä Kenakkala ei pyri läheisyyteen ja vastavuoroiseen dialogiin kansalaisten kanssa. Päinvastoin kuntalaisten päätöksentekoon osallistumisen torjuminen muotoiluseikan varjolla on enemmänkin pesäeron tekemistä valankäyttäjien ja kansan välille. Se on pikemminkin elitististä kuin läheistä.

Kenakkalan mukaan pysäköintilaitoksen rakentaminen ei ole muusta keskustan kehittämisestä erillinen asia. Näin ehdotettu kansaanestyskysymys "Rakennetaanko toriparkki, kyllä vai ei" olisi liian yksinkertainen, koska se ei esitä muita vaihtoehtoja. (Hämeen Sanomat, 2019b)

Tässä toisessa listaamassaan syyssä Kenakkala problematisoi kysymyksenasettelua. Hänen mukaansa aloitteen sisältämä kysymyksenasettelu on aivan liian yksinkertainen monimutkaisen ongelman ratkaisemiseksi. Tutkielmani näkökulmasta Kenakkala ei siis halua antaa kansaanestysaloitteen tuomaa kysymyksenasettelun valtaa kansalaisille. Hänen perustelunsa tosin koskee kaavaan tehtyjä muutoksia, jotka on tehty kunnallisten päättäjien, ei kuntalaisten toimesta (YLE, 2018b). Kenakkala perustelee kuntalaisten suoran vaikuttamisen olevan mahdotonta tässä kysymyksessä, koska

edustuksellinen päätäntävalta on päättänyt jo jotain, joka liittyy asiaan. Kysymyksessä on Kenakkalan oma tulkinta kunnallisesta päätöksenteosta, sillä laissa ei lue mitään rajoitteita kansaanestykseen tämän kaltaisessa tilanteessa (410/2015 24 §). Huomattavaa on se, että Kenakkalan problematisointi kysymyksenasettelusta ei johda hänen tarjoamaan vaihtoehtoiseen kysymyksenasetteluun; miten muuten voidaan kysyä rakennetaanko jotain kuin kyllä tai ei vaihtoehdoilla.

Keskustan kehittämistä ja pysäköintiä ratkotaan jo eri vaihtoehtoja tarkastelemalla kaupunginvaltuuston ohjauksessa ja sen päätösten mukaisesti. (Hämeen Sanomat, 2019b)

Voidaan ymmärtää, että tässä syyssä Kenakkala argumentoi pysäköinnin kehittämisen tapahtuvan jo demokraattisesti, koska se on vaaleilla valitun valtuuston ohjauksessa. Kenakkala sivuttaa perinteisiä vaaleja lukuunottamatta kaikki muut demokratian muodot. Jotta tämä katselukanta olisi demokraattinen, sen on sisällettävä ajatus, että vaaleilla valitut edustajat toimivat täysin kansanvaltaisesti ja nauttivat jatkuvaa kansan luottamusta. Tämä ajatus on kuitenkin ristiriidassa itsensä kanssa, sillä nykydemokratiassa vaaleilla valittujen päättäjien legitimitetti ei ole stabiili, vaan sitä koetellaan joka päivä (Rosanvallon 2008, 100).

Voidaan ajatella, että Kenakkalan demokratiakäsitys muistuttaa ”paras lopputulos” teorioita, joissa katsotaan demokratian tuottavan parhaimman lopputuloksen kollektiivisesti, jonka vuoksi se on kannatettava yhteiskuntajärjestyksen muoto (Setälä, 2003, 12). Tässä tapauksessa voidaan katsoa Kenakkalan argumentoivan, että vaaleilla valittu valtuusto tuottaa jo parhaita mahdollisia päätöksiä asiaan liittyen, anarkistisia kansaanestyksiä tarvita.

Neljäs syy, jonka Kenakkala mainitsee on raha. Kansaanestys tulisi maksamaan kaupungille 109 000 euroa eli noin kaksi euroa äänioikeutettua kohden (Hämeen Sanomat, 2019b). Turun toriparkkia koskevan kansaanestysaloitteen tiimoilta kuultiin samaa kritiikkiä. Silloin äänestys olisi maksanut noin kolme euroa äänioikeutettua kohden ja se tuntui kansaanestysaloitteen vastustajien mielestä liian suurelta summalta (Ilvesalo, 2011, 47). Hinta on pudonnut kymmenessä vuodessa kolmanneksella ja silti se vaikuttaa olevan liian korkea kansaanestyksen toteuttamiseen. Vaalien hintaa kritisoidulta olisi asianmukaista kysyä, mikä hinta olisi kohtuullinen. Meidän kulttuurissamme asuu kuitenkin ajatus, että vapaat vaalit ovat niin tärkeät, ettei niille ole hintaa. Noin puolet väestöstä on velvoitettu panemaan henkensä alttiiksi, mikäli suomalainen demokraattinen yhteiskuntajärjestys olisi uhattuna. Tässä mielessä argumentit kansaanestyksien hinnasta näyttävät hieman hölmöiltä. Varsinkin kun päätettävät kohteet usein maksavat moninkertaisesti veronmaksajien rahoja äänestykseen verrattuna.

Paikallisilta Vasemmistoliiton, Perussuomalaisten ja Kristillisdemokraattien poliitikoilta kuultiin ennen Hämeenlinnan kaupunginhallituksen päätöstä kansanäänestystä kannattavia mielipiteitä. Esimerkiksi Vasemmistoliiton edustaja Irma Taavela totesi, että ”suoran demokratian ja vaikuttamisen kanavia pitää lisätä ja osallistaa kaupunkilaiset toriparkkiin kansanäänestyksellä” (Hämeen Sanomat, 2019a). Vihreiden edustaja Veera Jussila piti hienona ”kaupunkilaisten aktivoitumista”, mutta ei kommentoinut kantaansa kansanäänestykseen (Hämeen Sanomat, 2019a).

Kaupunginhallitus päätti SDP:n, Kokoomuksen ja Keskustan edustajien äänillä esittää valtuustolle ehdotuksen, joka vastusti kansanäänestyksen järjestämistä kansanäänestysaloitteen pohjalta. Kaupunginhallitus päätti, että kansanäänestyksen sijasta kuntalaisille järjestettäisiin toriparkista gallupkysely. (Hämeen Sanomat, 2019c.) Valtuusto äänesti kaupunginhallituksen ehdotuksen puolesta (Hämeen Sanomat, 2019d). Huolimatta siitä, ettei kansanäänestysaloitteen pohjalta järjestetty varsinaista kansanäänestystä, voidaan sen ainakin katsoa painostaneen valtuustoa järjestämään gallupkyselyn.

Gallupkyselyssä toriparkki sai kaupunkilaisilta kovan vastaanoton. Kyselyyn osallistui noin 17% kaupungin asukkaista eli vähän alle 10 000 henkeä. Gallupissa kysyttiin hämeenlinnalaisilta kannattaisivatko he toriparkin rakentamista, jos rahoituksesta puolet tulisi yksityisiltä ja puolet kaupungin omistamalta pysäköintiyhtiöltä. Gallupiin osallistuneista 87% vastasi kieltävästi. (YLE, 2020a.) Kaupunginhallituksen puheenjohtaja Sari Rautio kommentoi kyselyn tulosta seuraavasti:

- Ei tähän tyytyväinen voi olla. Enemmän olen hämmästynyt siitä, että yli 5000 ihmistä vastasi, ettei tätä torin ympäristöä tarvitse kehittää. Se panee miettimään, voiko tuloksiin luottaa. Ovatko ihmiset oikeasti sitä mieltä? (YLE, 2020a)

Rautio kommentoi kyselyssä esiintynyttä kysymystä torin ympäristön kehittämisestä, johon suuri enemmistö oli vastannut kielteisesti (Kuntakysely, 2020). Hän pohtii tämän nojalla, voiko kyselyn tuloksiin luottaa ja edustaako se todella kansan mielipidettä. Kansalaisten informaation puutteesta ei voida täysin syyttää kunnallisten päättäjien kanssa eriävää mielipidettä, sillä Hämeenlinnan kaupunki piti yleisötilaisuuden ennen kyselyä, jossa esiteltiin toriparkkiratkaisujen tuoneen elinvoimaa muihin suomalaisiin kaupunkeihin (YLE, 2019).

Kyselyn osoittama kansan negatiivinen suhtautuminen ei pysäyttänyt toriparkki-suunnitelmia, (Keski-Häme 2020) mutta korona löi kapuloita rattaisiin ja toriparkki-hanke hyllytettiin, mutta pidettiin kaavassa (YLE, 2020b).

Turun toriparkin kansanäänestysaloitteen vaiheet olivat hyvin samankaltaisia kuin Hämeenlinnan: kaupunginjohtaja esitti kaupunginhallitukselle, ettei äänestystä järjestettäisi Turun toriparkista ja valtuusto äänesti kaupunginhallituksen esityksen puolesta. Huomattava yhtenäisyys on myös se, että puolueista SDP ja Kokoomus vastustivat Turussakin kansanäänestystä toriparkista. (Ilvessalo 2011, 45.) Turussa ei järjestetty Hämeenlinnan tapaan kaupungin toimesta gallupkyselyä, mutta Ylen keräämien galluppien mukaan turkulaiset vastustivat selkeällä enemmistöllä toriparkkia (YLE, 2013). Aivan kuten Hämeenlinnan tapauksessa tämä gallupkyselyissä esiintynyt kuntalaisten vastustus ei pysäyttänyt toriparkkihanketta Turussakaan.

Huomion arvoista on se, ettei kummassakaan tapauksessa kaupunki katsonut kansanäänestyksen järjestämistä lailliseksi velvollisuudekseen. Kun katsotaan perustuslain 23 § ja 2 §, sekä 20 §, joka koskee julkisen vallan velvoitetta turvata yksilön vaikutusmahdollisuudet suhteessa hänen elinympäristöönsä (1999/731) on selvää, että toriparkin keskeisen sijainnin vuoksi voitaisiin argumentoida perustuslakiin nojaten päättäjiä velvollisuudesta julkisen vallan käyttäjinä huomiomaan asiassa kansalaisten mielipide. Tämän kaltainen perusoikeusien pohdinta ei kuitenkaan kummassakaan tapauksessa noussut keskiöön. Hämeenlinnan tapauksessa valtuusto antoi, päätöksellään järjestää gallupkysely asukkailleen mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä. Se ei tosin tuntunut vaikuttavan mitenkään siihen, kuinka hanke etenee. Voidaankin katsoa, että gallupkysely on hampaatonta osallistavaa demokratiaa, jolla ei oikeasti ole vaikutusta päätöksentekoon (Rosanvallon 2008, 306), kun taas kansanäänestystuloksia valtuustot usein taipuvat noudattamaan (Karjalainen, 2013, 7). Toisaalta Hämeenlinnan tapauksessa galluptulos oli kaupungin johdon kannalta kiusallinen ja pakotti kaupunginhallituksen puheenjohtajan kertomaan median eteen miksi kaupungin teettämiin galluptuloksiin ei voi luottaa.

Turun tapauksessa kaupunki ei tarjonnut laisinkaan asukkailleen vastaavanlaista vaikuttamisväylää. Turun valintaa voidaan pitää ongelmallisena kansanvallan näkökulmasta, sillä turkulaiset osoittivat poikkeuksellista aktiivisuutta kansanäänestysaloitteen suhteen: aloitteeseen tarvittiin 7500 allekirjoitusta, mutta siihen lopulta kertyi noin 13000 nimeä. (Ilvessalo, 2011, 44.) Valtuuston päättäessä aloitteen kohtalosta kauppatorilla järjestettiin kansanäänestyksen puolesta Turun suurin mielenosoitus vuosiin (Ilvessalo, 2011, 45). Kansanäänestysaloite oli siis kerännyt negatiivisen yhteenliittymän kaupunkilaisten keskuudessa ja mielenosoitus antoi heille vastademo-kraattisen äänen.

Turun ja Hämeenlinnan tapauksissa erikoista on myös, kuinka puolueiden äänet jakautuivat valtuustoissa. Kansanäänestyksen vastustaminen ei ole SDP:tä ja Kokoomusta ideologisesti yhdistävä tekijä. Molempien puolueohjelmista voisi jäädä aivan päinvastaiseen käsitykseen. Virallisesti kunnallisella tasolla ei harjoiteta puoluekuria, mutta niin usein puolueiden edustajien henkilökohtaiset edut osuvat yhteen puolueen etujen kanssa (Michels, 1986, 265). Tällä kertaa vaan sattumalta Turun ja Hämeenlinnan puolueiden väliset valta-asetelmat ajoivat Kokoomuksen ja SDP:n samaan leiriin.

Miettiessämme vaikutusta poliittiseen päätöksentekoon ei aloitteet toriparkeista jättäneet hirveästi jälkeä suomalaiseen kuntademokratiaan. Molemmat kaadettiin valtuustossa, eivätkä ne pysyttäneet hankkeiden kulkua. Aloitteiden suurempi merkitys demokratian kannalta piileekin niiden vastademokraattisissa vaikutuksissa. Kansanäänestysaloitteiden voidaan ajatella "ilmiantaneen" päättäjien aikeita yleisen mielipiteen tuomioistuimelle (Rosanvallan, 2008, 51). Aloitteet keräsivät laajasti huomiota paikallislehdistössä, sekä valtakunnallisissa medioissa. Näin ollen päättäjien aiheet toriparkkien rakentamisesta nousi laajempaan tietoisuuteen. Ne saivat ihmiset aktivoitumaan ja ilmaisemaan mielipiteensä, niin kaduilla kuin gallupkyselyissä. Lisäksi ne myös pakottivat päättäjiä "tarkistamaan" aikeensa (Rosanvallan, 2008, 144), sillä valtaapitävät joutuivat perustelemaan kuntalaisille avoimesti, miksi toriparkit ovat heidän mielestään välttämättömyys kaupunkien kehitykselle. Kansanäänestysaloitteiden kautta kanavoitunut vastademokraattinen painostus koetteli myös kunnan päättäjien mainetta (Rosanvallan, 2008, 30), sillä he joutuivat median eteen perustelemaan, mikseivät he halunneet antaa kuntalaisten demokraattisen osallistumisen tapahtua kansanäänestyksen kautta.

Toriparkeista jätetyt kansanäänestysaloitteet olivat valtuustomenestyksensä perusteella yhtä suuria katastrofeja kuin ylivoimainen enemmistö kaikista muistakin kansanäänestysaloitteista. Ne kuitenkin tarjosivat väylän kaupunkilaisille kanavoida omaa ääntään. Ne laittoivat kunnalliset päättäjät toimimaan ja käymään dialogia kaupunkilaisten kanssa. Dialogin lopputulos kertoo lähinnä sitä samaa karua todellisuutta mikä on kansanäänestysaloitteiden kohtalo usein Suomessa, mutta sen matka siihen on rikas. Se antaa negatiivisen yhteenliittymän kautta mahdollisuuden osallistua politiikkaan myös niille, jotka pysyttelevät puolue-elämän ulkopuolella, eivätkä ole kehittäneet itselleen ideologiauskoa. Se pakottaa päättäjät vastaamaan kansalaisten torjuntaan ja tulemaan lähemmäksi kansaa. Lopulta se järjestetäänkö äänestys vai ei on kansan tahdon ilmaisemisen kannalta triviaalia: Turun sekä Hämeenlinnan tapauksessa päättäjät olivat hyvin selvillä kansan enemmistön tahdosta aloitteiden käsittelyn aikana. Luonnollisesti se ei ole kansanvallan toteutumisen kannalta triviaalia,

joka saattaa olla todellinen syy siihen miksi valtuusto ei niitä kummassakaan tapauksessa järjestänyt.

4 ALOITE MALMIN LENTOKENTÄSTÄ

Suomen toistaiseksi suurin kansanäänestysaloite jätettiin Helsingin kaupungille elokuussa 2021. Kansanäänestysaloite koskien Malmin lentokentän säilyttämistä ilmailukäytössä keräsi taakseen yli 31 000 helsinkiläisen allekirjoituksen (Kuntalaisaloite.fi, 2024a) ja näin ollen jopa ylitti lain vaatiman allekirjoitusmäärän kansanäänestysaloitteen käsittelemiseksi valtuustossa. Kyseessä oli myös ensimmäinen kansanäänestysaloite, joka eteni Helsingin kaupunginvaltuustoon, joten merkittävyys esimerkkitapauksena on kiistaton. Malmin lentokenttä on ollut aiheena pitkään helsinkiläisessä kunnallispolitiikassa, mutta demokratian kehittäminen ja suoran demokratian välineiden hyödyntäminen eivät varsinaisesti ole olleet asiakysymyksinä kunnallispoliittisen keskustelun polttopisteenä.

”Demokratiakokeiluja” ja erilaisia demokratiaa ainakin nimellisesti syleileviä linjauksia Helsingissä kuitenkin tehdään aika ajoin ja kenties merkittävin asiaa käsittelevä kaupungin julkaisu asian tiimoilta on Tampereen yliopistolta tilattu *Tehokasta ja demokraattista kaupunkihallintaa?* (Toim. Jäntti, Haveri ja Rannisto, 2021). Kyseissä vertaistutkimuksessa on artikkeli, joka on täysin omistettu kansalaisosallistumisen malleille, jotka tähtäävät suoraan kunnan päätöksentekoon, eivätkä pelkästään delegoi päätösvaltaa valituille edustajille. (Jäntti, Kork, Kurkela, Leponiemi, Paananen ja Sinervo, 2021, 76.) Artikkelin päättyy argumentoimaan, että organisaatiossa (Helsingin kaupunki) vallitseva asenne kansalaisosallistumiseen on ratkaisevaa sen onnistumisessa. Toivottavaa olisi, että organisaatiossa jaettaisiin yhteisesti käsitykset kansalaisosallistumisen hyödyistä, merkityksestä ja arvosta. Artikkelissa myös tunnustetaan, että organisaatiossa on kansalaisosallistumiselle vahva tarve, mutta resursseja ei ole varattu riittävästi. (Jäntti yms. 2021, 91, 93.) Loppupäätelmänä artikkelissa mainitaan, ettei poliittisten päätöstekijöiden rooli kansan puolestapuhujana enää riitä vaan osallistamista on vahvistettava edustuksellisen demokratian tueksi (Jäntti yms. 2021, 94). Samankal-

taisia ääniä on kuultavissa Helsingin kaupunginstrategiassa Kasvun paikka -Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025 (Helsinki, 2021) jossa ”kaupunki kutsuu aktiivisesti” kuntalaisia osallistumaan päätöksentekoon (Helsinki, 2021, 20).

Näiden julkaisujen perusteella Helsinki vaikuttaa olevan hyvinkin avoin kuntalaisten osallistumiselle päätöksentekoon, mutta koska käytännössä kansanäänestyksen laajuisia osallistamiskeinoja ei Helsingissä ole nähty, toimii Malmin lentokenttää koskeva kansanäänestysaloite myös indikaattorina Helsingin päättäjien todelliselle halulle ottaa mukaan kuntalaisia päätöksentekoon. Tämä on tutkielmani kannalta merkittävää, sillä samoin kuin toriparkkien tapauksissa se kielii päättäjien suhteesta kansanäänestysaloitteeseen osallistamisen keinona. Kansanäänestysaloitteen pohjalta laaditun kansanäänestyksen voidaan nykyisessä muodossaan katsoa olevan nimenomaan päätöksentekoon osallistava keino, sillä se ei ole valtuustoa sitova, mutta kansa saa osallistua päättämiseen kertomalla suoraan mielipiteensä. Tämän takia edellä esitetyt Helsingin kaupungin julkaisuissa esiintyvät näkemykset kaupunkilaisten osallistamisesta koskevat myös Malmin lentokentän kansanäänestysaloitetta ja sen perusteella mahdollisesti järjestettävää äänestystä.

Pyrin pitäytymään Malmin lentokentän tulevaisuutta koskevan kysymyksen ulkopuolella, mutta jotta voimme hahmottaa kansanäänestysaloitteen kokonaiskuvan on käytävä pääpiirteittäin läpi muut aloitteet, joita vuosien varrella aktiiviset kansalaiset ovat Malmin lentokentästä jättäneet. Malmin lentokenttä on aktivoinut kansalaisia kuntapoliittisena kysymyksenä pitkään ennen kansanäänestysaloitetta. Kansanäänestysaloite on ikään kuin päätepiste kaikelle edeltävälle aktivismille. Tämän lyhyen historiikin jälkeen paneudun Helsingin kaupunginvaltuuston keskusteluun kansanäänestysaloitteesta.

4.1 Torjuntaa Malmilla

Kansanäänestysaloite ei ollut suinkaan ensimmäinen kuntalaisten keskuudessa syntynyt aloite, joka jätettiin päättäjille Malmin lentokentän tulevaisuutta koskien. Kansalaisten laajamittainen aktivoituminen nähtiin vuoden 2014 jälkeen kun valtio päätti vetäytyä lentokentältä ja luovuttaa alueen Helsingin kaupungin käyttöön, jolla oli suunnitelmat 25 000 ihmisen kaupunginosan perustamisesta alueelle. Kuntalaisaloite Malmin lentokentän ilmailukäytön jatkamisesta keräsi yli 13 000 nimeä taakseen ja kaupunginvaltuusto käsitteli asian maaliskuussa 2016. (HS, 2016.)

Malmin lentokenttää koskevan kuntalaisaloitteen keräämä nimimäärä oli poikkeuksellinen kahdesta syystä: nimimäärä ylitti lain vaatiman kahden prosentin rajan aloitteen kiireelliseksi käsittelemiseksi (410/2015 23 §) ja toiseksi se on edelleen Suomen eniten nimiä kerännyt kuntalaisaloite (Kuntalaisaloite.fi, 2024b). Voidaankin katsoa, että jo kuntalaisaloitetta tehdessä vastademokraattista aktivoitumista oli Malmin lentokentän tulevaisuuden suhteen havaittavissa. Tämän kaltainen massojen yhteenkerääntyminen veto-oikeuden käyttämisesi on tyypillistä Torjuntaa. Kansalaiset aktivoituvat vastustamaan päättäjien aikeita ja ilmaisemaan oman suvereeniutensa. (Rosanvallon, 2008, 32.) Malmin lentokentän tulevaisuutta koskeva kiista onkin ollut alusta saakka otollista maaperää vastademokraattisille voimille, sillä se yhdistää ihmisiä negatiivisen yhteenliittymän kautta (Rosanvallon 2008, 31). Malmin lentokenttää koskevan kiistan kohdalla voidaan katsoa, että kansalaiset aktivoituvat nimenomaan vastustamaan kaupungin suunnitelmia alueelle. Samankaltaisia tendenssejä oli nähtävissä Turun ja Hämeenlinnan tapauksissa, joissa toriparkit saivat aikaan negatiivisen yhteenliittymän, joka aktivoitui vaikuttamaan kansanäänestysaloitteen avulla.

Helsingin kaupunginvaltuustossa aloitetta käsiteltäessä kaupunkilaisten poikkeuksellinen aktiivisuus huomiotiin, mutta se ei vaikuttanut valtuuston päätöksentekoon, joka päätti hylätä aloitteen äänin 55 – 29 (HS, 2016). Valtuutettu Kivekkään puheenvuoro tiivistää hyvin tuolloisen valtuustokeskustelun demokratiapoliittisen näkökannan:

Tämä on eräässä mielessä hyvin merkittävä keskustelu, koska tämä on ymmärtääkseni ensimmäinen kerta, kun Helsingin valtuustossa käsitellään aloitetta, jonka 2 % helsinkiläisistä on allekirjoittanut, ja sillä tuonut asian tänne meidän käsittelyymme. Se tarkoittaa yli 10 000 ihmistä. Se on aika paljon. (...) Kuitenkin samalla on hyvä muistaa, että elämme edustuksellisessa demokratiassa, jossa kansalaisilla on aloiteoikeus, mutta päätökset teemme me, vaaleilla valittu valtuusto. Kansa vaaleissa valitsee tänne haluamansa ihmiset päättämään viime kädessä asiat. (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2016, 17-18).

Aloitteen tyrmääminen kaupunginvaltuustossa ei lannistanut aktiivisia kansalaisia, vaan he ottivat seuraavan lain takaaman osallistamisen keinon käyttöönsä. Kansalaisaloite, Lex Malmi oli lakialoite, jonka tarkoituksena oli mm. taata lentotoiminnan jatkuminen Malmin lentokentällä ja turvata paikan kulttuuriympäristöarvot (Kansalaisaloite.fi 2022). Huolimatta siitä, että kysymys oli pitkälti kunnallispoliittisesta asiasta, sai aloite lain vaatiman 50 000 nimimäärän taakseen. Aloite ei menestynyt eduskunnassa, jossa se hylättiin ensin perustuslaillisin syin ja sen jälkeen äänestyksessä. Liikenne- ja viestintävaliokunta teki aloitteen pohjalta eduskunnan hyväksymän lausumaehdotuksen, jossa valtioneuvosto velvoitetaan toimenpiteisiin korvaavien lentokenttätoimintojen turvaamiseksi. Valiokunnan mietinnöissä noteerattiin aloitteen

pyrkimyksiä siten, että painotettiin lentotoiminnan varmistamisen vastuun olevan kaupungilla ja hallituksella. (YLE, 2018a.)

Eduskunnasta tullut lopputulos ei kuitenkaan pysäyttänyt vastarintaa tekeviä kansalaisia, vaan 2021 elokuussa Helsingin kaupunginvaltuustolle jätettiin lopulta kansanäänestysaloite (Kuntalaisaloite.fi, 2022a). Aloitteelle ei ollut kovaa kysyntää helsinkiläispäättäjien keskuudessa ja esimerkiksi Helsingin tuleva pormestari Juhana Vartiainen suhtautui nuivasti aloitteen mahdollisuuksiin jo kesäkuussa ennen kuin aloitetta oli varsinaisesti valtuustolle luovutettu. Hän totesi kansalaisaktiivisuuden olevan hie- man myöhässä (Rakennuslehti, 2021).

Tarkastellessamme Malmin lentokentän ympärillä pyörinyttä kansalaisaktiivisuutta huomaamme aktivistien käyttäneen laajasti lain suomia keinoja osallistua päätöksentekoon. Vastademokratian näkökulmasta kansalaiset ovat ennen kaikkea pyrkineet puuttumaan konkreettisesti päätöksentekoon (Rosanvallon, 2008, 35). He ovat käyttäneet lakiin kirjattuja osallistumisen keinoja pyrkiäkseen muodostamaan torjunnalleen kollektiivisen väylän. Huolimatta siitä, että aloitteet eivät ole menneet läpi, on kansalaiset onnistuneet negatiivisella yhteenliittymällä lykkäämään päättäjien pyrkimyksiä (Rosanvallon, 2008, 147). Malmin lentokentän kunnalliseen kansanäänestysaloitteen tullessa on luultavasti aktivistijoukko käynyt jo selväksi, ettei aloite tule menemään läpi kunnanvaltuustossa, kuten eivät aiemmatkaan aloitteet. Todennäköisestä tuloksesta huolimatta kansalaiset ovat jaksaneet kerätä nimiä ja haastaa päättäjiä. Tämä huomio on tutkielmani kannalta merkityksellistä, sillä se osoittaa kansanäänestysaloitetta käytettävän myös pelkästään vastustuksen ilmaisemiseksi.

Malmin lentokentän ympärillä pyörinyt kansalaisaktiivisuus on ollut poikkeuksellista historiassamme. Se on poikunut kolme allekirjoitusmäärältään suurta aloitetta. Aktiivisuuteen suhtautuminen päättäjien toimesta ei taas puolestaan ole ollut poikkeuksellista. Samankaltaisia lopputulemia kansalaisaktiivisuudelle on nähtävissä Turun ja Hämeenlinnan tapauksissa. Tahtotila, jota aktivistijoukko on osoittanut, ei ole saanut heitä edustavia päättäjiä taipumaan kannassaan. He eivät niinkään ole edustaneet aktivistien tahtoa, vaan valtaa aktivistien tahdon yli (Michels, 1986, 113). Kun päättäjien toimintaa tarkastellaan Rosanvallonin läheisyysperiaatteen valossa voidaan huomata, että päättäjät näyttivät minimaalista läheisyyttä kansaa kohtaan reagoinnillaan aloitteisiin (Rosanvallon, 2013, 314). He eivät pyrkineet aktivistien kanssa kompromissiratkaisuun muuttamalla omia päätöksiään, eivätkä toisaalta antaneet aloitteiden mennä läpi. Yhteiskunnan instituutioissa edustuksellista valtaa käyttävät ainoastaan täyttivät lakisääteiset tehtävänsä käsittelemällä aloitteet.

Malmin lentokenttää koskevassa kansanäänestysaloitteella oli menneisyyden paino-
lasti yllään, kun se saapui Helsingin kaupunginvaltuuston käsittelyyn ja hävisi val-
tuuston äänin 53-29 (Helsinkikanava.fi, 2022). Keskeytyksen seuraavassa analyysissäni val-
tuustonkeskusteluun kansanäänestysaloitteesta. Käsittelen kansanäänestysaloitetta
itsenäisenä tapauksena, mutta asian aktivismin historia on syytä pitää mielessä, kun
analysoimme kansanäänestysaloitetta koskevia puheenvuoroja.

4.2 "Päätös siitä, järjestetäänkö kansanäänestys vai ei, on täysin poliittinen"

Kansanäänestysaloite Malmin lentokentästä synnytti pitkän ja rikkaan keskustelun
Helsingin kaupunginvaltuustossa. Keskustelu toi esiin valtuutettujen toisistaan eroa-
via demokratiakäsityksiä, sekä tulkintaa kansanäänestyksen asemasta yleisellä tasolla
osana Suomen poliittista järjestelmää. Valtuutetut päätyivät jopa puimaan useaan ot-
teeseen kansanäänestysaloitetta koskevan lakipykälän tarkoituksellisuutta ja sen asia-
sisältöä. Perustuslaki vilahti useaan otteeseen keskustelussa, kun valtuutetut argu-
mentoivat lainhengen suhdetta päätettävään asiaan.

Valtuustokeskustelun sisällöllisen arvon lisäksi sillä on kiiston esimerkillinen arvo.
Helsinki on Suomen pääkaupunki ja sen valtuusto edustaa suurinta määrää ihmisiä
maamme kaupunginvaltuustoista. Helsingin kaupunginvaltuuston keskustelu ja pää-
tös kansanäänestysaloitteesta on poliittiselta merkittävyydeltään automaattisesti suu-
rempi kuin esimerkiksi Turun tai Hämeenlinnan valtuustojen vastaavat. Kun tähän
ylynätään keskustelun sisältö, johon osallistui moni maamme huippupolitikoista,
saamme käyttööme korvaamattoman arvokasta informaatiota päättäjien suhteesta
kansanäänestysaloitteeseen osallistumisen keinona, sekä siitä miten kansanäänestys-
aloite ymmärretään osana demokratiaamme.

Käsittelen ensimmäiseksi kansanäänestystä vastustaneiden valtuutettujen puheen-
vuoroja, jonka jälkeen siirryn kansanäänestystä puoltaneiden puheenvuoroihin. Lo-
puksi referoin hieman valtuustossa kuultua lainopillista pohdintaa. Keskustelun pi-
tuudesta johtuen en voinut sisällyttää kaikkia mahdollisia puheenvuoroja tähän ana-
lyysiin, tai edes osia kaikista. Olen kuitenkin yrittänyt sisällyttää osia mahdollisim-
man monen valtuutetun puheenvuoroista ja nostan keskustelun kaikki useimmin
kuullut teesit esiin. Otto Meren avauspuheenvuoron käyn läpi hieman yksityiskohtai-
semmin, sillä se piti sisällään monta keskustelussa toistuvaa argumenttia (osittain hä-
nen itsensä toimesta, sillä hän piti lukuisia puheenvuoroja pitkin keskustelua) ja en-
simmäisenä käytettynä puheenvuorona loi suunnan keskustelun kululle.

Valtuutettu Meren avauspuheenvuoro käsitti kolme perustetta, sille miksi hän ei kannata kansanäänestysaloitteen pohjalta järjestettyä kansanäänestystä. Niistä ensimmäinen koski aloitteen sisältöä; lentotoimintaa ei voi Malmilla jatkaa koska sitä ei enää ole. Toinen peruste oli se, että Malmin kohdalla on kyse yksittäisestä maankäyttöratkaisusta ja maankäyttöratkaisujen tekeminen on valtuutettujen tehtävä, eikä sovellu kysymyksenä kansanäänestykseen:

Toinen syy on se, että tämä koskee yksittäistä maankäyttöllistä ratkaisua. Oon aina ymmärtänyt, että valtuuston ja mieltänyt oman tehtävänkin täällä, että me ollaan päättämässä Helsingin kaupungin alueen maankäytöstä. Siitä, miten ja mihin me käytetään meidän maata. Se on meidän tehtävä täällä. Itse näen, että kansanäänestyksiä on hyvä järjestää periaatteellisimmista kysymyksistä, yleisimmistä kysymyksistä. Ei yksittäisistä maankäyttöllisistä kysymyksistä. (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 22)

Perusteluissaan valtuutettu Meri katsoo, että valtuutettujen päällimmäinen tehtävä kaupunginvaltuustossa on päättää maankäyttöön liittyvistä asioista. Kuntalakia vasten peilaten tämä on hieman erikoinen näkemys. Kuntalain (410/2015) 14 §, jossa luetellaan kunnan tehtäviä ei mainita yksittäisiä maankäyttöratkaisuja. Sen sijaan Kuntalain (410/2015) 22 § velvoittaa valtuustoa pitämään huolta kunnan asukkaiden mahdollisuuksista osallistua ja vaikuttaa. Kuntalain mukaan valtuutettu Meri on kansanäänestysaloitetta käsiteltäessä enemmänkin huolehtimassa kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksien toteutumisesta, kuin yksittäisestä maankäyttöratkaisusta.

Syitä Meren tulkinnalle kunnanvaltuutettujen pääasiallisista tehtävistä ei voida siis katsoa lainopillisesti vaan niitä voi ymmärtää poliittisesti. Valtuutettu Meri ei halua luovuttaa päätösvaltaa maankäyttöllisestä asiasta kaupunkilaisille. Hän vetoaa muihin kanssavaltuutettuihin muistuttaen, että tämä päätösvalta on annettu yksinomaan heidän käyttöönsä, eikä kuntalaisille. Kansanäänestys ei lainopillisesti tietenkään velvoittaisi valtuustoa mihinkään, mutta se pelkästään neuvoa-antavana on liian suuri pelote päätösvallan karkaamisesta valtuustosta.

Robert Michels esittää ajatuksen, että poliittinen luokka on välttämättömyys ihmis-kunnalle, eikä siihen voi kuulua kuin pieni murto-osa ihmisistä (Michels, 1984, 41). Valtuutettu Meren perustelu mukailee ajatusta siinä määrin, että hän katsoo kaupungin maankäyttöratkaisujen olevan yksinomaan varattu kaupunginvaltuutetuille, jotka muodostavat vain murto-osan Helsingin asukasluvusta. Merkille pantavaa myös on, että hän puhuu ”meidän maastamme” mistä päätöksiä tehdään valtuutettujen kesken. ”Meidän maa” saattaa tarkoittaa hänen puheessaan nimellisesti kaikkien helsinkiläisten omistamaa kaupungin maata, mutta johon valtuusto omistaa absoluuttisen päätösvallan suhteessa muihin kaupunkilaisiin. Rosanvallonin mukaan nykyisin ih-

miset haluavat vuorovaikuttaa suoraan päättäjien kanssa. Vaalimenestyksen mandaatti ei takaa absoluuttista valtaa mihinkään vaan ainoastaan valta-aseman, joka on velvollinen tekemään yhteistyötä kansalaisien kanssa ja kuuntelemaan heitä. (Rosanvallon, 2013, 309-310.) Näihin ajatuksiin peilaten Meren käsitys siitä, että demokratia karkaa pois kaupunginvaltuustosta, mikäli maankäyttöasiaan liittyvässä kysymyksessä konsultoidaan kuntalaisia kansanäänestyksellä, tuntuu lähinnä elitistiseltä suhtautumiselta edustuksellisiin luottamustehtäviin.

Kuten jo toriparkkien kohdalla saimme todistaa, päättäjien käsitellessä kansanäänestysaloitetta usein kuullaan argumentti siitä, ettei kansanlaisten laatiman aloitteen kysymys ole sovelias kansanäänestykseen. Tästä herää kysymys, mikä päättäjien mielestä olisi sopiva kysymys kansanäänestyksiin? Valtuutettu Meri myöhemmin palaa keskustelussa tarkentamaan, että kuntaliitokset ovat hänen mielestään hyvä kansanäänestyskohde toisin kuin Malmin lentokentän maankäyttö ratkaisu. Hän perustelee näkemystään esimerkiksi sillä, että kuntaliitoksista on aikaisemminkin järjestetty useita kansanäänestyksiä toisin kuin ”yksittäisistä maankäyttöratkaisuista”. (Helsingin kaupunginvaltuusto, 33.) Tätä tarkennusta vasten on helpompi ymmärtää mitä valtuutettu Meri tarkoittaa toisessa perustelussaan ”periaatteellisimmista kysymyksistä” kuin Malmin lentokentän tulevaisuudesta. Kuntaliitoksista järjestettyjä kansanäänestyksiä on kuitenkin pidetty yksittäisinä asiakysymyksinä kunnan poliittisten päättäjien toimesta, sillä ne eivät ole sitoneet aina valtuustoa tekemään systemaattisesti pitkällä aikavälillä ratkaisuja, jotka tukisivat kansanäänestyksen ”periaatteellista” tulosta säilyttää kunta itsenäisenä. Kuten jo aiemmin todettua Suomessa on 11 tapusta, jossa valtuusto on ensin päättänyt noudattaa kansanäänestyksen tulosta säilyttää kunta itsenäisenä, mutta myöhemmin päätenyt kuntaliitokseen (Oikeusministeriö, 2024). Näissä tapauksissa kansanäänestyksestä saatu ”periaatteellinen päätös” on muuttunut nopeasti merkittömäksi.

Valtuutettu Meri ei ollut ainoa, joka piti Malmin lentokentän tulevaisuutta vääränä kysymyksenä kansanäänestykseen. Esimerkiksi valtuutettu Nevalinna koki, ettei Malmin lentokentästä voi yksinään järjestää kansanäänestystä, sillä päätöksen vaikutukset ovat paljon laajemmat. Tämän johdosta kansanäänestyksen kysymyksenasettelu olisi väkisin väärä. (Helsingin kaupungin valtuusto, 2021, 42.) Kaikilla poliittisilla päätöksillä on suurempia seurauksia, kuin niiden sisältämät vastakkainasettelut. Tämä ei silti tarkoita, etteikö rajausta voisi silti tehdä. Samalla tavalla kunnalliset päättäjät äänestävät valtuustossa rajatun kysymyksenasettelun puitteissa. Äänestyspäätöstä edustuksellisissa vaaleissa olisi mahdotonta tehdä, ellei äänestäjä jotenkin rajaisi hänelle tärkeimpiä poliittisia kysymyksiä. Nämä valtuutettujen näkemykset kansanää-

nestysaloitteen kysymyksenasettelun huonosta suunnittelusta ovat kuitenkin entuudestaan tuttuja Suomen poliittisella kentällä. Esimerkiksi huomattava osa 2019 eduskuntavaalien ehdokkaista oli samaa mieltä väitteen ”Kansanäänestykset ovat yleensä huonosti suunniteltuja ja tuottavat huonolaatuista lainsäädäntöä” kanssa (Bäck, Keistilä-Kekkonen, 2019, 127).

Valtuutettu Meren avauspuheenvuoron kolmas perustelu kansanäänestyksen vastustamiselle sisältää tutkielmani kannalta kiinnostavimmat argumentit:

Kolmas peruste on vielä se, että kansanäänestyksissä on se haaste niin kuin tässäkin tapauksessa, jossa kyse on Malmista, jonne on kaavoitettu ja tullaan kaavoittamaan 25 000 uudelle helsinkiläiselle asunnot, että kansanäänestyksessä nämä uudet, tulevat helsinkiläiset ei ole äänioikeutettuja ja heitä ei tässä edusta kukaan. Varmasti voisi olla ihmisiä, jotka äänestyspäätöstä tehdessään myös ottaisivat sen huomioon, että millä tavalla uudet asukkaat, jotka ei oo äänikelpoisia, äänestäisi. Itse koen, että me täällä pystytään valtuustossa ottamaan tällaisen yksittäisen maankäyttökysymyksen osalta myös huomioon heidät, jotka eivät vielä helsinkiläisiä ole ja ajattelemaan heidänkin etuaan. (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 22)

Tässä esitetään omaperäinen ajatus demokraattisista vaaleista. Lainauksessa argumentoidaan, että kansanäänestys olisi ongelmallinen niiden tulevien helsinkiläisten kannalta, joita päätös koskee, mutta eivät vielä ole ”äänioikeutettuja”. Tällä väitteellä hän kyseenalaistaa kansanäänestyksen demokraattisuuden tulevia helsinkiläisiä kohtaan. Tämän logiikan mukaan myöskään istuva valtuusto ei ole demokraattinen tulevien helsinkiläisten kannalta, sillä sen kokoonpanoon he eivät ole saaneet vaikuttaa. Valtuutettu kuitenkin pitää vaalipäivänä äänestysoikeuden omaavien valitsemaa valtuustoa demokraattisempana vaihtoehtona tuleville äänestäjille, kuin nykyisin äänioikeuden omaavien suoraa tahtoa. Tämä huomio ei silti selitä sitä, miten valtuutettu kokee itse äänestämisen ongelmalliseksi suhteessa niihin, jotka saisivat vasta tulevaisuudessa käyttää äänioikeutta.

Valtuutettu Meren pelkoa tulevien helsinkiläisten puolesta on helpompi ymmärtää, jos mietimme sitä enemmistöperiaatteen vaarojen kautta. Liberaalissa demokratiassa on tunnustettu jo pitkään enemmistöperiaatteen mukana tuoma uhka enemmistön tyranniasta, joka sortaa vähemmistöä. Enemmistön tyrannia saattaa esimerkiksi nousta paikallisyhteisöissä, joissa se sortaa harjoittamallaan päätöksillään vähemmistöä, jonka perusoikeudet vaarantuvat tämän vuoksi. Tämän kaltaisen tilanteen välttämiseksi liberaalin demokratian piirissä on pidetty demokraattisempana vaihtoehtona vaaleilla valittuja päättäjiä, jotka toiminnallaan takaavat kaikille samat perusoikeudet. (Setälä, 2003, 63-64.) Valtuutettu Meren argumentoinnissa enemmistöperiaatetta noudatakseen kansanäänestys uhkaa tulevia helsinkiläisiä, jotka ovat vähemmistö, jonka pe-

rusoikeudet vaikuttaa päätöksentekoon eivät toteudu toisin kuin nykyisten helsinkiläisten. Valtuutetun demokraattinen tehtävä on siis tässä mielessä suojella vähemmistöä enemmistöperiaatteelta.

Edellä esitellyssä logiikassa on muutama perustavanlaatuinen ongelma. Ensinnäkin tulevat helsinkiläiset on hypoteettinen joukko, jolla ei ole mitään lakisääteisiä perusoikeuksia, kuten ei muillakaan kuvitelluilla kuntalaisilla. Kyseessä ei ole siis kunnan sisällä elävä todellinen vähemmistö, vaan joukko on osa tulevaisuuden polemisointia. Toiseksi kansanäänestys ei automaattisesti johda enemmistöperiaatteen noudattamiseen päätöksessä, vaan se harkinta jää äänestyksen jälkeen edelleen valtuustolle. Kolmanneksi kansanäänestysaloitteen allekirjoittajia voidaan enemmänkin katsoa vähemmistönä, sillä vaikka se keräsi huomattavan nimimäärän se kattoi alle kymmenen prosenttia Helsingin äänioikeutetuista. Tämän kunnan sisällä vähemmistöksi jäävän aktivistisen joukon toive on, että kaikkien kuntalaisten perusoikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon (1999/731 14§) voisi tapahtua tämän asian tiimoilta, joten on hankala nähdä miten tässä tapauksessa kansanäänestys olisi uhkakuva yhdellekään vähemmistölle. Ellei sitten valtuutettuja koeta vähemmistönä, jonka perusoikeuksiin kuulu luovuttamattoman päätösvallan käyttäminen Helsingin maankäyttöratkaisuihin.

Valtuutetun perustelu suhteellisen selkeästi antaa ymmärtää, että valtuusto osaa ottaa kansaa paremmin huomioon tulevat helsinkiläiset päätöksessään. Tässä ajatuksessa ei ole mitään järkeä, jos sitä ajatellaan niin, että valtuutetun osaisivat arvioida paremmin tulevien helsinkiläisten poliittisia mielipiteitä. Ajatus kätkeekin sisäänsä idean siitä, että valtuusto pystyy kansaa paremmin ajamaan tulevien helsinkiläisten etuja, ei niinkään edustamaan heidän mielipiteitään. Utilitaristisissa teorioissa esiintyy samankaltainen näkemys edustuksellisesta päätöksenteosta. Edustuksellinen demokratia edistää parhaiten yhteiskunnan kehitystä ja edustukselliset vallankäyttäjät pystyvät valvomaan koko yhteiskunnan hyvinvointia. Teoriat pitävät kuitenkin sen varauksen, että kansalaisen on valvottava ja jossain määrin osallistuttava päätöksentekoon, jotta edustuksellisen vallan käyttäjät todella toimivat kaikkein parhaiten suhteessa yhteisen hyvinvoinnin rakentamiseen. (Setälä, 2003, 132 ja 133.)

Utilitaristista näkemystä edustajien kykeneväisyydestä toimimaan suurimman yhteisen hyödyn kannalta voidaan perustellusti pitää demokraattisena, mutta se vaatii aktiivisia kansalaisia, jotka haastavat päättäjiä. Valtuutettu Meren perustelua tulkittaessa voimme ajatella, että hänen mielessään kunnallisvaalit, jossa kaupunkilainen on vaalijärjestelmän sallimin tavoin vaikuttanut valtuuston kokoonpanoon ja aloitteen

käsittely valtuustossa ovat itsessään riittävää valvontaa kansalaisten osalta, joka takaa valtuutettujen toiminnan suurimman yhteisen hyvän eteen.

Utilitarismiin kuitenkin kätkeytyy useita vaaroja demokratian kannalta, sillä mittarit, joilla voitaisiin mitata suurinta yhteistä hyvää ovat vajavaiset, eivätkä itsessään demokraattiset. Kukaan suomalainen ei ole äänestänyt sen puolesta, että esimerkiksi hallituksen hyvinvoinnin luontia mitataan työllisyysasteella tai valtion budjetoinnilla. Siitä huolimatta julkisessa keskustelussa esimerkiksi nämä mittarit esiintyvät, kun arvioidaan hallituksen toimintaa. Akateemisesta maailmasta kuuluu aika ajoin soraääniä näille mittareille, joilla mitataan suurinta yhteistä hyvää, mutta ne kelpaavat äänestäjille niin kauan kunnes niitä vastaan syntyy tarpeeksi isoa vastademokraattista voimaa instituutioiden ulkopuolelta. Kansan negatiivinen suvereenius on tehnyt kaikesta poliittisesta toimettomuudesta hiljaista hyväksymistä, jonka takia voidaan pitää "demokraattisena" niitä asioita, jotka eivät kohtaa aktiivista torjuntaa kansan parista (Rosanvallon, 2008, 148). Tässä mielessä "hiljainen enemmistö" tekee passiivisuudellaan näistä mittareista demokraattisia.

Robert Michels suhtautuu kyynisesti ajatukseen päättäjien utilitaristisesta toiminnasta. Hänen mukaansa päättäjien poliittinen maine vaatii politikkoja näyttäytymään idealistisina ja pyyteettöminä, vaikka totuudessa heistä on kuoriutunut opportunisteja ja egoisteja (Michels, 1986, 159). Poliittiset johtajat pitävät kiinni saavutetusta asemastaan niin kovasti, että luopuminen valta-asemasta olisi psykologisesti heille haasteellista (Michels, 1986, 160). Näihin ajatuksiin peilaten on vaikea kuvitella, että kysymys olisi utilitaristisista pyrkimyksistä tehdä kaikkien kannalta mahdollisimman hyvä päätös. Sen sijaan näyttää todennäköisemmältä, että utilitaristisella kannalla yritetään ainoastaan puolustaa valtuutettujen nykyistä valta-asemaa, jota kansalaisten suoran vaikutamisenkeinot uhkaavat.

Valtuustokeskustelussa nousi useasti esiin näkemys, jonka mukaan kansanäänestysaloitteen pohjalta ei ole tarvittavaa järjestää kansanäänestystä, sillä edelliset valtuustot ovat jo päättäneet asiasta. Ote valtuutettu Nina Miettisen puheenvuorosta summaa hyvin näitä näkemyksiä:

Kunnioitan ehdottomasti lähidemokratiaa, mutta tämän asian kohdalla mä katson, että asiasta on päätetty jo niin monesti, niin systemaattisesti usean valtuuston voimin aina samalla tavalla, että mä toivon, että me ollaan tänään vihdoin se viimeinen valtuusto, joka asiasta äänestää. Mä katson myös, että kaksissa edellisissä kuntavaaleissa, joihin mä olen itse osallistunut ja molemmilla kerroilla Malmin tunnelissa kampanjoinut, äänestäjät on tiedostaneet, että valtuusto tekee päätöksiä Malmin lentokentän alueeseen liittyen, ja ovat voineet muodostaa kantansa myös tähän asiaan. (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 45.)

Tämän näkemyksen mukaan aiempi vaalimenestys on tarpeeksi suuri mandaatti demokraattiselle päätöksenteolle, vaikka kansanlaisten keskuudesta syntyisi vastarintaa yksittäisistä asiakysymyksistä. Näkökulman perustelu on siinä mielessä ongelmallinen, että meillä ei ole yksiselitteistä dataa siitä kuinka suuri äänestyspäätökseen vaikuttava tekijä helsinkiläisille äänestäjille Malmin lentokentän tulevaisuus on ollut. Sen sijaan voimme tarkastella tätä näkemystä yleisellä tasolla.

Pelkästään vaalimandaattiin vetoaminen kansanäänestysaloitteen tyrmäämiseksi ei tunnu sopivan Rosanvallonin ajatuksiin läheisyydestä, johon päättäjien tulisi nykydemokratiassa pyrkiä. Hän kirjoittaa, ettei vaalimandaatti itsessään ole riittävä, vaan kansalaiset muodostavat yhdessä jatkuvasti vastademokraattisia voimia. Läheisyyden saavuttamiseksi päättäjien pitää kuunnella ja tehdä yhteistyötä aktiivisen joukon kanssa. Edustuksellisen vallan legitimizeetti riippuu suurelta osin vuorovaikutuksen onnistumisesta. Vuorovaikuttaminen kuitenkin edellyttää, että molemmat osapuolet tunnustavat toisensa legitimizeetin. (Rosanvallon, 2013, 309-310.)

Valtuutettu Miettisen tapaisissa puheenvuoroissa valtuutetut sanoivat arvostavansa lähidemokratiaa, mutta ohittivat täysin aloitteen legitimizeetin. Kansanäänestysaloite keräsi lain vaatiman allekirjoitusmäärän, joten se täytti instituutionaalisella tasolla legitimizeetin. Kaupunkilaisten keskuudessa syntynyt vastademokraattinen voima oli organisoinut sille tasolle, että Suomen lain mukaan edustuksellista valtaa käyttävien pitää noteerata se. Puheenvuoroissa tämä seikka kuitenkin usein ohitettiin ja painotettiin kunnan vaaleilla valtuuston saamaa vahvempaa legitimizeettiä.

Suomen kontekstissa on ongelmallista perustella edustuksellista vallankäyttöä yli kansanäänestysaloitteen pelkällä vaalimenestyksellä siitä syystä, että edustuksellinen järjestelmä on menettänyt jalansijaa poliittisella kentällämme. Äänestysaktiivisuus on 2000-luvulle tultaessa laskenut ja puolueiden jäsenmäärät pudonneet. Trendiksi on noussut perinteisen puolueaktiivisuuden ja vaalien tilalle kansalaisten halukkuus vaikuttaa osallistumisella mm. kansanäänestyksen avulla. (Karvonen & Paloheimo 2005, 291-294.)

Apulaispormestari Paavo Arhinmäki sanoi käyneensä lukuisat ”malmivaalit”, sillä Malmin lentokenttä on ehtinyt olla tapetilla monissa vaaleissa, joissa hän on ollut ehdokkaana. Näissä eri vaaleissa kansa on toistuvasti äänestänyt valtuuston, joka on tehnyt päätöksiä, jotka ovat johtaneet nykytilanteeseen. (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 44.) Arhinmäki antaa ymmärtää, että vaalit Malmin kohtalosta on jo pidetty useissa kuntavaaleissa, eikä siten kansanäänestys ole aloitteen pohjalta tarpeellinen. Tämä käsitys mukailee valtuutettu Miettisen puheenvuoroa, siinä mielessä, että

Arhinmäki katsoo edustuksellisten vaalien olevan vähintään yhtä legitiimi tapa ratkaista yksittäisiä asiakysymyksiä kuin kansanäänestysaloitteen pohjalta järjestettävä kansanäänestys.

Edellä esitetty ajatus edustuksellisen vaalien legitimitetistä suhteessa kansanäänestysaloitteeseen riitelee monen nykyajan demokrateoreetikon kanssa. Rosanvallon pitää ajatusta siitä, että ainoastaan edustukselliset vaalit legitimoivat vallantaantumuksellisenä (Rosanvallon, 2013, 328). On myös esitetty, että demokratian kehittämiseksi on löydettävä edustuksellisen demokratian vaalien lisäksi muita osallistumisen keinoja, jotta kansalaiset voisivat tuntea todella osallistuvansa päätöksentekoon (Karvonen & Paloheimo 2005, 303–304).

Vaalien nykydemokratiassa muuttuneen roolin lisäksi edellä mainituissa kansanäänestystä vastustavissa argumenteissa on käytännön ongelma. Suomen vaalijärjestelmä toimii puoluepohjaisesti ja kysymys Malmin lentokentän tulevaisuudesta on tunnetusti jakanut valtuutettuja puolueiden sisällä. Tämä automaattisesti johtaa siihen, että annettu ääni auttaa myös potentiaalisesti ehdokasta, jonka kanssa olet kysymyksestä erimieltä. Tämän lisäksi valittu ehdokas ei ole velvollinen pitämään kiinni lupaamastaan asiasta, mikäli se tulee äänestykseen. Esimerkkinä tämän asian tiimoilta voidaan mainita valtuutettu Suldaan Said Ahmed, joka kertoi kannattavansa kansanäänestystä aloitteen pohjalta ennen kuntavaaleja (Malmivaali.fi, 2022), mutta päätyi valtuustossa äänestämään kansanäänestystä vastaan (Helsinkikana.fi, 2024). En usko, että apulaispormestari Arhinmäen logiikan mukaan mielipiteeni olisi kovin hyvin edustettuna valtuustossa, mikäli olisin äänestänyt häntä kansanäänestystä koskevan kannan takia.

Valtuutettujen näkemystä vaalimenestyksellä saatuun päätösvallan legitimitettiin voi ymmärtää paremmin, kun käännämme katseen Robert Michelsiin. Hänen mukaansa poliittiset johtajat vetoavat johdettaviin joukkoihin valittuina johtajia, jos heitä syytetään epädemokraattisuudesta. Kun heidät valitaan uudelleen ja uudelleen, johtajat kertovat itsellensä olevan ”joukkojen tahdon legitiimi ilmaus”. Johtajat siis kokevat itsensä joukon tahdon ilmauksena. (Michels, 1986, 165.) Myöskään valtuutetut eivät argumentoi niinkään, että he edustaisivat enemmistön mielipidettä tässä kysymyksessä, vaan että kansa on äänestänyt heidät kerta toisensa jälkeen toteuttamaan valtuutettujen itsensä tahtoa tässä asiassa. Tätä käsitystä tukee sekin seikka, että ainoastaan valtuutettu Ville Jalovaara haastoi aloitetta puoltaneita valtuutettuja, siitä kuinka suuri prosentti kansanäänestykseen tarvitaan osallistujia, jotta kansanäänes-

tystulosta voitaisiin tarkastella kansan legitiiminä tahtona (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 35). Niin kuin tässä luvussa esitellyistä esimerkeistä käy ilmi, aloitetta vastustaneiden argumentit kansanäänestystä vastaan kohdistuvat ihan muualle.

Aloitetta vastustaneiden keskuudesta nousi keskustelun kuluessa monta kertaa argumentti siitä, ettei asiasta voi järjestää kansanäänestystä sillä siitä on jo valtuustossa päätetty. Valtuutettu Heinäluoma esimerkiksi antoi tunnustusta aloitteen keräämän kannatuksen laajuudelle, mutta piti ongelmallisena järjestää jo valtuustossa päätetystä asiasta kansanäänestys (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 28). Valtuutettu Vanhanen puolestaan summasi asian näin:

Olemme päättämässä kuntalaisaloitteesta Malmin lentokenttää ja kansanäänestystä siitä koskien. Elämme edustuksellisessa demokratiassa ja ylintä päätösvaltaa tässä käyttää kaupunginvaltuusto. Useampi vaaleilla valittu valtuusto on ottanut kantaa Malmin lentokentän rakentamiseen. Moni valtuusto on ottanut Malmin kenttään kantaa jo useampia kertoja. Neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä voidaan tarvittaessa saada lisätietoa kuntalaisten kannasta, mutta tämän tulisi lähtökohtaisesti tapahtua jo ennen päätöksentekoa. Malmin suhteen päätöksiä on tehty lukuisia viime vuosien aikana. (..) Päätökset ovat aina olleet johdonmukaisia, ja ennen kaikkea päätökset on jo tehty. (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 26)

Näissä kansanäänestystä vastustavissa argumenteissa vedotaan ennen kaikkea siihen seikkaan, että valtuusto on jo tehnyt asiasta ratkaisunsa, joten se on loppuun käsitelty. Ei ole lainkaan selvää miksi valtuutetut ajattelevat tehtyjen päätöksiä olevan peruuttamattomia. Meillä on hyvin paljon esimerkkejä edustuksellisen demokratian piirissä tapahtuvasta päätöksiä perumisesta ja Suomen ensimmäinen valtakunnallinen kansanäänestys kieltolaista koski nimenomaan jo aiemmin tehdyn päätöksen perumista. Päätöksen oikeudellisuuden argumentointi sillä, että se on jo päätetty, tuntuu kestämättömältä, ellei sitä katso niin että valtuutetut katsovat kansanäänestyksen nakertavan valtuuston auktoriteettia; Valtuusto on jo jotain päättynyt, eikä sitä sovi muuttaa.

Mikäli edustuksellisen demokratian jo tehtyjä päätöksiä ei ole toivottua vastustaa tai painostaa uudelleen harkintaan jää vastademokraattisille voimille hyvin vähän liikumavaraa edustuksellisen demokratian instituutioissa. Kansalaisten epäluottamuslause torjuntatapana, olipa kyse mielenosoituksista tai kansanliikkeistä, on kaikkein tehokkaimmillaan silloin kun päättäjiä painostetaan muuttamaan tai luopumaan päätöksestä (Rosanvallon, 2008, 144). Edustuksellisen demokratian rinnalla toimii torjuntaan perustava demokratia, jonka avulla kansa on saanut veto-oikeuden poliittisiin päätöksiin (Rosanvallon, 2008, 32). Valtuutettujen näkökulma näyttäytyy siten, ettei tämän kaltainen vastademokraattinen toiminta ole lainkaan tervetullutta, vaan kansanäänestysaloitetta pitäisi käyttää ainoastaan edustuksellisen demokratian tarpeisiin.

Päätöksien peruuttamisen mahdottomuudella argumentoiden valtuutetut oikeastaan kyseenalaistavat kansan suvereenin veto-oikeuden.

Erityisen kipeäksi kansanäänestyksen valtuutetuille saattaa tehdä se seikka, että kansanäänestys mahdollisesti kyseenalaistaisi valtuustossa tehdyn päätöksen. Tämä käy ilmi erityisesti Pekka Saurin puheenvuorossa:

Mä en kannata kansanäänestyksen järjestämistä tästä asiasta sillä perusteella, että tässä menee sekaisin edustuksellinen demokratia ja suora demokratia. Edustuksellisessa demokratiassa, jossa tästä, niin kuin on tullut mainituksi, on tehty jo monessa eri yhteydessä ja lainmukaisessa järjestyksessä nyt jo lainvoimaisia päätöksiä, joita on jo ryhdytty toteuttamaan. Mä pidän neuvoa-antavaa kansanäänestystä tässä prosessin vaiheessa myöhäsyntynä. Voitte kutsua tätä pragmaattiseksi näkemykseksi, mutta näin se on. Tällä tavalla perustelen omaa näkemystäni, että en kannata sitä, että valtuusto päättäisi tällaisen kansanäänestyksen järjestää. Huolimatta siitä, että tämänkaltainen aloite on tehty. En halua sekoittaa edustuksellisen demokratian ja suoran demokratian periaatteita (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 46)

Valtuutettu Sauri on puheenvuorossaan erityisen huolissaan, että kansanäänestys sekoittaisi edustuksellisen demokratian ja suoran demokratian keskenään. Kansanäänestys itsessään tuskin sekoittaisi edustuksellisen demokratian periaatteita. Esimerkiksi Anthony Birch pitää toimivan edustuksellisen demokratian yhtenä tärkeänä osana kansalaisia, jotka aktiivisesti osallistuvat päätöksentekoon ja hallinnointiprosessiin. Birchin listaamissa osallistumisen muodoissa kansanäänestys on heti toisena kunnallisten- ja eduskuntavaalien jälkeen. (Birch 1993, 80 ja 81.)

Valtuutettu Saurin puheenvuorossa käy myös ilmi, miten eri tavalla suoran demokratian välineisiin suhtaudutaan käytännön elämässä, kuin virallisissa linjauksissa. Helsinki toivottaa avosylin kuntalaiset mukaan päätöksentekoon (Helsinki, 2021, 20), puolueohjelmassa on kauniita sanoja, miten suora vaikuttaminen tukee edustuksellista demokratiaa ja näin kehittävät yhdessä kansanvaltaa eteenpäin, mutta sitten kun se tulee omalle kohdalleen, on se väärässä paikassa väärään aikaan. Luultavasti suurin osa niistä valtuutetuista, jotka ovat olleet mukana jonkin kansanäänestysaloitteen torpedoinnissa, ajattelee kansalaisten osallistumisen olevan tärkeä osa demokratiaa, mutta vain ajatustasolla. Käytännössä se on poliittisen mukavuusalueen ulkopuolella.

Valtuutettu Saurin problematisointi ei luultavasti ole niinkään osallistumisen välineessä, vaan siinä, että se voisi kyseenalaistaa valtuuston päätösvallan. Valtuuston päätöstä vastustava kansanäänestyksen tulos asettaisi mahdollisesti valtuuston jo tekemät päätökset uudelleen harkintaan. Valtuusto joutuu poliittisena instituutiona jatkuvasti kohtaamaan kansan parista nousevia veto-oikeuksia ja vastademokraattiset vaikutukset täytyy ottaa huomioon nykyisissä demokraattisissa hallintojärjestelmissä

(Rosanvallon, 2008, 144). Tämä ei silti tarkoita, että päättäjät suostuisivat mieliihyvin luopumaan valta-asemastaan.

Valtuutettu Saurin huoli ”edustuksellisen demokratian ja suoran demokratian” sekoittumisesta näyttää olevan huolta valtuuston päätösvalan kyseenalaistamisesta. Kansanäänestyksen mahdollinen lopputulos voisi kyseenalaistaa valtuutettujen mandaatin esiintyä kansan tahdon ilmauksena ja vaarantaa kaupungin oligarkkisen luonteen poliittisena organisaationa (Michels, 1984, 43 Huom. kaikkiin organisaatioihin sisältyy oligarkkinen tendenssi). Alhaalta tulevaan paineeseen taipuminen veisi johtajia omaksutusta asemasta kansan herroina, takaisin kohti ”kansan palvelija” mentaliteettia (Michels, 1984, 125). Tämän kaltainen kehitys ei tietenkään käy johtajille, jotka ovat omaksuneet herraluonteensa ja pyrkivät hallitsemaan demokraattista organisaatiota oligarkkisesti (Michels, 1984, 119).

Eräässä valtuutettu Meren puheenvuorossa hän polemisoi kansanäänestyksen ennakkotapauksen merkitystä. Hän kyseenalaistaa valtuuston tulevaisuutta kunnallisen itsehallinnon toteuttajana, jos kaikki maankäyttöratkaisut tehdään jatkossa kansanäänestyksen avulla (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 48). Valtuutettu Meri huoli näyttää ulkopuolisesta hieman irrationaaliselta, kun otetaan huomioon, ettei aiemmin Suomessa järjestetyt kunnalliset kansanäänestykset ole johtaneet mihinkään systemaattiseen toimintamuotoon järjestää jokaisesta samantyylisestä asiasta kansanäänestystä kunnassa. Pelon voidaan sen sijaan katsoa kohdistuvan alhaalta tulevaan paineeseen: ”Jos nyt alitumme kansanlaisten tahtoon vähentääkö se organisaatiomme päätäntävaltaa myös tulevaisuudessa?” Kaupungin oligarkkisten tendenssien ja johtajien kannalta tämä tietenkin olisi negatiivinen kehityssuunta.

Valtuuston päätös olla järjestämättä kansanäänestystä sen sijaan voi hyvinkin toimia ennakkotapauksena. Se viestii kansalle kansanäänestysaloitteen olevan sen kaltainen osallistumispyrkimys, että se voidaan päättäjien toimesta ohittaa. Tämä tuskin motivoi osaltaan tulevia aktivisteja käyttämään kansanäänestysaloitetta vastademokraattisena torjunnan välineenä.

4.3 ”Nyt ollaan äänestämässä siitä, toteutuuko lähidemokratia Helsingissä vai ei.”

Valtuustokeskustelussa kuultiin myös paljon aloitteen puolesta puoltavia puheenvuoroja. Nämä puheenvuorot eivät kuitenkaan ole tämän tutkielman kannalta aivan

niin merkittäviä kuin aloitetta vastustavat puheenvuorot, sillä vaikka näitä oli suhteessa enemmän kuin aloitetta vastustavia puheenvuoroja, he edustivat kantaa, joka lopulta hävisi äänestyksen. Äänestyksen häviäminen tapahtui lopulta niin selkein luvuin 53-29 (helsinkikanava.fi, 2024), että luonnollisesti aloitetta puoltavat puheenvuorot eivät kerro niin paljon yleisellä tasolla valtuutettujen näkökannasta kansanäänestysaloitteeseen, kuin vastustajien näkemykset. Käyn seuraavaksi läpi ne teemat ja argumentit, jotka toistuivat aloitetta puoltaneiden valtuutettujen puheenvuoroissa.

Huolimatta siitä, että monet valtuutetut asettautuivat tukemaan aloitteen pohjalta järjestettävää kansanäänestystä, se ei kerro välttämättä siitä, että he haluaisivat luovuttaa kuntalaisille päätösvallan asian tiimoilta. Valtuutetun Kalevan puheenvuoro tiivistää tämän näkökulman:

Mutta nythän ei ole äänestämässä Malmin lentokentän tulevaisuudesta. Nyt ollaan äänestämässä siitä, toteutuuko lähidemokratia Helsingissä vai ei. Vaikka kuntalaisäänestyksessä, jos se toteutetaan, 100 % äänestäisi Malmin lentokentän säilyttämisen puolesta, niin valtuustolla on silti täysi oikeus päättää toisin. Tämä on neuvoa-antava äänestys. Joka sekkin on kuntalakiin nimenomaan sen takia kirjattu, ettei valtuusto menettäisi päätöksentekovaltaansa kansanäänestykselle. (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 26)

Valtuutettu argumentoi että "lähidemokratia" toteutuu vain, jos kansanäänestys aloitteen pohjalta järjestetään. Se, että noudattaako valtuusto äänestyksen tulosta päätöksenteossa, on yhden tekevää demokratian toteutumisen kannalta. Voidaankin katsoa, että valtuutettu on huolissaan valtuuston legitimitetistä, mikäli se ohittaa aloitteen täysin. Tältä kannalta voidaankin katsoa valtuutetun toivovan läheisyyden toteutumista päättäjien ja kuntalaisten välillä (Rosanvallan, 2013, 301), jotta valtuuston demokraattinen legitimitetti säilyisi.

Monissa kansanäänestysaloitetta puoltaneiden valtuutettujen puheenvuoroissa kuultiin termi "lähidemokratia". En löytänyt tälle termille yksiselitteistä selitystä valtuutettujen puheenvuoroissa. Suurin osa käytti sitä synonyymina kuntalaisten mahdollisuudelle osallistua päätöksentekoon, mutta sen sisällöstä oli eriäviä näkemyksiä. Niin kuin aiemmassa valtuutettu Kalevan puheenvuorossa argumentoidaan, kansanäänestyksen järjestäminen itsessään on lähidemokratiaa, ei sen tuloksen noutaminen. Samoilla linjoilla on valtuutettu Packalén, jonka mukaan kuntalaiset pääsevät vaikuttamaan kansanäänestyksessä, vaikkei sen tulos vaikuttaisikaan itse päätöksen Malmin lentokentän kohtalosta (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 46-47). Myös valtuutettu Hagman katsoi puheenvuorossaan, että kansanäänestyksen järjestäminen aloitteen pohjalta on elinehto lähidemokratian toteutumiseksi. Hänen mukaansa jatkossa voidaan kuopata kaikki kuntalaisten jättämät aloitteet, mikäli valtuusto ei hyväksy kansanäänestyksen järjestämistä. (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 41.)

Aloitetta puoltavien puheenvuoroissa kuultiin myös paljon jaloja sanoja demokratiasta yleisesti. Esimerkiksi valtuutettu Raatikainen, joka sanoi, että valtuuston täytyisi antaa valtaa hieman ”takaisin päin”, kun kerta aloite on aktivoanut niin monet kaupunkilaiset. Hän lopettaa puheenvuoronsa siihen, että kertoo kannattavansa demokratiaa ja lähidemokratiaa. (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 49-50.) Huolimatta siitä, että vaikka kyseessä olisi pelkästään retorinen keino, valtuutettu erottelee nämä kaksi käsitettä toisistaan. Oletettavasti valtuutettu kuitenkin kokee kansanäänestyksen järjestämisen palvelevan näitä molempia; demokratiaa sekä lähidemokratiaa. Eräessä valtuutettu Wallgrenin puheenvuorossa argumentoidaan kansanäänestyksen olevan osa suoraa demokratiaa, joka kuuluu ”suomalaiseen demokratiaan”. Hän perustelee näkemystään ennen kaikkea perustuslain kohdilla, josta jää ymmärrykseen, että hänen käsityksensä demokratiasta pohjautuu ennen kaikkea Suomen lakiin. (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 55.)

Valtuustokeskustelu jakoi valtuutettuja myös puolueiden sisältä. Esimerkiksi kokoomuksen valtuutetut Meri ja Kaleva käyttivät molemmat monta puheenvuoroa, vaikka edustivat ristikkäisiä kantoja. Juuri tämän kaltaista avointa ristiriitaa puolueorganisaatio pyrkii normaalisti välttämään, sillä se vahingoittaa vaaliagitaatiota (Michels, 1986, 251). Tosin tässä tapauksessa ristiriidan voidaan ajatella näyttäytyvän kokoomukselle jopa edukseen. Kansanäänestyksen kovaäänisin vastustaja ja puoltaja tulevat molemmat samasta puolueesta. Näin ollen mitä mieltä kysymyksestä sitten olikaan, piti Kokoomus näkökulmaa yllä keskustelussa. Äänestäjän ei siis tarvitse vaihtaa puoluetta ensi kuntavaaleissa kannatti hän kansanäänestystä tai ei.

Huolimatta siitä että esimerkiksi Kalevalla ja Merellä oli risteävät näkökannat, Kaleva ei haastanut luonnollisesti heidän edustamaansa puoluetta, toisin kuin muita puolueita, jotka asettautuivat kansanäänestystä vastaan.

Pidän lukemisesta ja luen aika paljon. Jokin aika sitten netistä satuin katsomaan tällaista poliittista tekstiä, joka oli erittäin järkevä minun mielestäni. Se meni tällä tavalla. Tässä on suora lainaus. ”Tavoite seitsemän. Edistetään suoraa demokratiaa ja avointa päätöksentekoa. Kohta yksi. Lisätään kansalaisten suoria vaikuttamismahdollisuuksia. Edistetään neuvoo-antavia kansanäänestyksiä esimerkiksi kunnissa. Lisätään osallistavaa demokratiaa, asukasdemokratiaa ja asiakasdemokratiaa.” Arvoisa puheenjohtaja. Tämä on vihreiden poliittinen tavoiteohjelma 2019–2023. (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 38)

Valtuutettu Kaleva luki vihreiden, SDP:n ja vasemmistoliiton puolueohjelmia puheenvuoroissaan. Hän haastoi näitä puolueita tekopyhydestä, sillä suurin osa niiden valtuutetuista (vihreiden kohdalla kaikki valtuutetut) vastustivat kansanäänestyksen järjestämistä (Malmiairport.fi, 2024), huolimatta ylevistä sanoista, joita heidän puolueohjelmansa kansalaisten vaikuttamisesta sisälsi. Samanlaista kritiikkiä Kaleva olisi

voinut esittää myös valtuutettu Merelle kokoomuksen puolueohjelman avulla, mutta hän ei niin tehnyt. Sen sijaan hänen Merelle osoittama kritiikki oli henkilökohtaisesti suunnattu Mereen, eikä piikkejä Meren edustamasta puolueesta tai aatemaailmasta kuultu, toisin kuin vasemmistopuolueiden valtuutettujen kohdalla. Esimerkiksi valtuutettu Kaleva ihmetteli ”korkeasti lakia lukeneen” Meren käsityksiä kuntalaista (Helsingin kaupunginvaltuusto, 34). Näin ollen Kalevan ja Meren välinen sanallinen yhteenotto ja risteävät näkemykset kysymyksestä, eivät todellisuudessa vahingoita puoluetta sisäisellä ristiriidallaan (Michels, 1986, 251), vaan pikimminkin päinvastoin. Valtuutettu Kalevan hyökkäykset toisia puolueita kohtaan voi ajatella olevan jopa suotuisampaa puolueen kannatukselle, kuin se että hän olisi ollut valtuustoryhmänsä enemmistön kanssa samaa mieltä näiden puolueiden edustajien kanssa.

Kaiken kaikkiaan kansanäänestystä puoltavia puheenvuoroja kuultiin enemmän kuin vastustavia puheenvuoroja keskustelun aikana. Siitä huolimatta ne olivat kenties vielä homogeenisempiä sisällöltään kuin vastustavat puheenvuorot. Suurin osa kansanäänestystä puoltavista puheenvuoroista keskittyi argumentoimaan, että äänestyksen toteuttaminen vahvistaisi valtuuston ja siten koko suomalaisen yhteiskunnan demokraattista legitimitettä. Monet heistä muistuttivat puheenvuoroissaan, ettei äänestystulosta tarvitse noudattaa, mutta pelkästään kuntalaisten mahdollisuus äänestykselle on tärkeä osa demokratian kokemusta. On merkille pantavaa, ettei kansanäänestystä puoltavissa puheenvuoroissa juurikaan kuultu ”kansan tahto” teorioiden (Setälä, 2003, 12) mukaisia käsityksiä enempää kuin aloitetta vastustavien. Monissa vastustajien puheenvuoroissa kuultiin, että kansan tahto on tapahtunut jo kun heidät on valittu vaaleilla päättämään kyseisestä asiasta, esimerkiksi jo aiemmin mainitussa valtuutettu Arhinmäen puheenvuorossa (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 44). Kansanäänestystä puoltavien puheenvuoroista vastaavaa ”kansan tahto” argumentointia kuultiin valtuutettu Halla-aholta, kun hän pohti edustuksellisen demokratian edustavan huonosti yksittäisissä kysymyksissä kansan tahtoa ja katsoi kansanäänestyksen indikoivan paremmin tällaisissa tilanteissa kansan tahtoa (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 32-33). Halla-ahon voidaan katsoa tarkoittavan, että demokratian suurin tarkoitus on tehdä mahdollisimman kansanvaltaisia päätöksiä. Luonnollisesti voidaan ajatella monen muunkin kansanäänestystä puoltaneen ajattelevan samalla tavalla, mutta heidän puheissaan korostui ennen kaikkea äänestyksen järjestämisen tärkeys demokratian kannalta, eikä sen tuloksen noudattaminen.

4.4 ”Tämä on poliittinen päätös, joka perustuu juridiikkaan.”

Valtuustokeskustelussa pohdittiin useassa puheenvuorossa kansanäänestysaloitteen mahdollistavaa lakipykälää. Keskustelu lakipykälän tarkoituksesta äityi niin pitkäksi, että valtuustossa kuultiin monta tulkintaa lainsäätäjien tarkoitusperästä kyseen lakiin liittyen, sekä näkemyksiä lain hengestä. Keskustelu oli sikäli poikkeuksellinen, että niin laajasti ei olla aikaisemmin julkisesti kuultu merkittävien päättäjien keskustelua kyseisestä lain kohdasta. Huolimatta siitä, että tutkielmani on politiikan tutkimusta eikä juridiikkaa, käyn lyhyesti läpi pääpiireittäin kuultuja argumentteja. Ne sisältävät paljon poliittista latausta, sekä selventävät poliitikkojen suhdetta kansanäänestyksen mahdollistavaan lakipykälään.

Kuten jo aiemmin toin esille, aloitetta vastustaneiden argumenttien joukossa toistui usein väite siitä, ettei aloitteen sisältö sovi kansanäänestykseen. Monet aloitetta puoltaneet valtuutetut, kuten Atte Kaleva (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021 34), tarttuivat tähän argumenttiin valistaen, ettei kunnallisen kansanäänestyksen mahdollistava pykälä sisällä mitään ehtoja sille, mistä asioista voidaan järjestää kansanäänestys. Aloitetta vastustaneet valtuutetut puolestaan painottivat lakiin jätettyä harkinnanvaraava valtuustolle.

Tässä on pohdittu, mistä syystä tämä laki on säädetty. Varmasti on olemassa syy siihen, miksi erikseen päätetään siitä, järjestetäänkö kansanäänestys. Eikä vain todeta, että on riittävä määrä ihmisiä esittänyt kansanäänestyksen järjestämistä. Samoin kyse on neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä. Eli on olemassa jokin syy siihen, miksi edes sen kansanäänestyksen tulos ei ole sitova, erikseen ratkaistava. Väittäisin, että tämän rakenteen peruste on siinä, että voidaan myös arvioida sitä, onko kyse relevantista asiasta. (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 48-49)

Valtuutettu Arajärvi painottaa puheenvuorossaan ennen kaikkea sitä, että valtuustolle on jätetty harkinnan mahdollisuus kansanäänestyksen järjestämisestä tai järjestämättä jättämisestä aloitteen pohjalta. Hän pitää irrelevanttina lain määräämää allekirjoitusten määrää suhteessa valtuuston harkintavaltaan, järjestetäänkö aloitteen pohjalta kansanäänestys vai ei. Tätä samaa valtuuston harkintavaltaa painottivat puheenvuoroissaan esimerkiksi myös valtuutettu Sauri (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 46) ja valtuutettu Meri, joka kertoi lain sallivan valtuustolle miten ”pöhköt” perustelut tahansa kansanäänestyksen järjestämättä jättämiselle (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 56).

Perustuslaki esiintyi yllättävän usein valtuustonkeskustelussa. Se mainittiin yhteensä 13 kertaa kansanäänestyksestä keskusteltaessa, kun taas muissa kokouksen asioissa

se ei esiintynyt kertaakaan. Esimerkiksi valtuutettu Wallgren painotti perustuslain toista pykälää argumentoidessaan kansanäänestyksen merkityksestä suomalaiselle demokratialle (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 55). Valtuutettu Ebeling puolestaan katsoi valtuuston toimivan perustuslain vastaisesti, mikäli se päätyisi vastustamaan kansanäänestystä (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 54). Valtuutettu Månsson puolestaan painotti perustuslain kehottavan julkista valtaa käyttävien varmistamaan kansalaisten osallistumismahdollisuudet ja kuntalain mahdollistavan ne (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 57 ja 30).

Valitettavasti kansanäänestystä vastustaneiden joukoista ei kuultu vastaavanlaista perustuinlain tulkintaan suhteessa valtuuston velvollisuuksiin järjestää kaupunkilaisille osallistumismahdollisuuksia päätöksentekoon. Ainoa kansanäänestystä vastustava valtuutettu, joka otti osaa keskusteluun perustuslaista, oli valtuutettu Meri, joka kertoi tulleen allergiseksi sille, että perustuslain avulla saatetaan poliittisia kysymyksiä juridisiksi kysymyksiksi. Hän sivisti valtuustoa kertomalla, ettei perustuslaki sido tämän päätöksen osalta mitenkään valtuustoa (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 56).

Valtuustokeskustelusta voidaan astia, että sekä kansanäänestystä puoltavat että vastustavat olivat sitä mieltä, että vaikka laki mahdollistaa kansanäänestyksen järjestämisen ja jopa kehottaa siihen, niin se on samalla turvannut valtuustolle täydellisen vallan olla järjestämättä sitä. Kansanäänestystä puoltavat argumentoivat, että kansanäänestyksen järjestäminen olisi enemmän perustuslain hengen mukaista, kun taas kansanäänestystä vastustavat painottivat kuntalaki 25 §, joka sekä mahdollistaa kansanäänestysaloitteen valtuustolle että sen pohjalta järjestettävän kansanäänestyksen torjumisen valtuustossa.

Kaiken kaikkiaan Malmin lentokentästä jätetyn kansanäänestysaloitteen herättämä keskustelu Helsingin kaupunginvaltuustossa oli merkittävä. Se jakoi valtuutettuja yli puoluerajojen ja herätti rikkaan keskustelun, joka sivusi kansanäänestysaloitteen merkitystä suomalaisessa demokratiassa. Kuten analyysistä kävi ilmi, suurin osa kansanäänestyksen vastustajista koki äänestyksen jättämisen olevan demokraattista siinä missä äänestyksen järjestäminen. Monissa heidän puheenvuoroistaan kaikuu, että vaaleilla he ovat jo saaneet mandaatin päättää asiasta ja näin heidän päätöksensä edustavat kansan tahtoa. Myös utilitaristisiin teorioihin (Setälä, 2003, 132-133) nojavia käsityksiä kansanäänestyksen vastustajilta kuultiin. He katsoivat itse tekevänsä joukon kannalta paremman päätöksen kuin mihin joukko itse pystyisi kansanäänestyksessä. Kansanäänestyksen vastustajien puheenvuoroissa voidaan kuitenkin nähdä

oligarkkinen tendenssi. Kuten valtuutettu Meri eräissä puheenvuorossa toteaa Britannian EU eron näyttäneen kuinka ”voimakas työkalu” kasanäänestys on (Helsingin kaupunginvaltuusto, 48). Tässä mielessä voidaan valtuutetun ymmärtävän tarkoittavan voimakkaalla työkalulla sitä, että kasanäänestys voi tuottaa päätöksen, joka ei ole yhdenmukainen päättäjien mielipiteen kanssa. Michelsin teoriaa vasten ajateltuna valtuutettujen kasanäänestyksen vastustaminen johtuukin herra luonteesta, joka seuraa väistämättä kasautuvia luottamustehtäviä. Päättäjät on muuttuneet kansan palvelijoista kansan hallitsijoiksi (Michels, 1986, 125). Tällöin päättäjät jo itse kokevat oman tahtonsa ruumiillistavansa kansan tahdon.

Kasanäänestystä puoltavien valtuutettujen puheessa puolestaan kuului ennen kaikkea huoli demokraattisesta legitimitetistä, mikäli kasanäänestystä ei aloitteen pohjalta järjestetä. Monet painottivat, ettei kasanäänestys ole sitova ja että pelkästään aloitteen pohjalta järjestettävä kasanäänestys on itsessään riittävä toimenpide. Aloitetta puoltaneet valtuutetut olisivat siis halunneet antaa tunnustusta aloitteen jättäneille aktiivisille kansalaisille. Rosanvallonin mukaan tunnustuksen saaminen on osa kaikkein herkemmin toivottua olemassaoloa ja mikäli tätä ei saada voi alkaa yhteiskunnallinen oireilu (Rosanvallon, 2013, 264–265). Aloitetta puoltavat valtuutetut siis olivat valmiita antamaan tämän tunnustuksen kasanäänestysaloitteen jättäneille, mutta eivät välttämättä siirtää kansalle suoraa päätäntävaltaa sitoutumalla kasanäänestyksen tulokseen. Lisäksi on huomattava, että lähinnä ne puolueet, joilla oli pienet valtuustoryhmät, kannattivat kasanäänestysaloitetta, kuten KD, RKP ja perussuomalaiset (Malmiairport.fi, 2024). Näillä ryhmillä ei luonnollisestikaan ole niin paljon valtaa kaupungin politiikassa, kuin ne joilla on suuremmat valtuustoryhmät (esim. Vihreät ja Kokoomus). Nämä pienemmät valtuustoryhmät voivat siis tehdä populistista vaaliagitaatiota kasanäänestystä kannattamalla pelkäämättä, että heidän päätösvaltansa kaupungissa olisi uhattuna. Tämän kaltainen johtajien väliaikainen ja muodollinen yhtyminen joukon tahtoon on tyypillinen ilmiö oligarkkisissa puoluelaitoksissa (Michels, 1986, 143-144).

5 LOPUKSI

Kansanäänestysaloite on poliittisessa paitsiossa suomalaisessa demokratiassa. Kuten analyysin ensimmäisessä osassa tulee ilmi, julkisen hallinnon linjauksilla ja käytännön välillä on suuri ero. Laki ja oikeusministeriön julkaisut syleilevät kansalaisten oikeutta osallistua poliittiseen päätöksentekoon, mutta käytännössä valtuustot torpedoivat kansanäänestysaloitteiden kohdalta nämä mahdollisuudet. Puolueiden ohjelmat antavat ymmärtää puolueiden pyrkivän kehittämään suoria osallistumisen välineitä, mutta ainakaan käytännössä heidän kunnanvaltuutettunsa eivät toimi näin. Joko linjaukset ja puheet suoran demokratian merkityksestä suomalaisessa yhteiskunnassa ovat täysin todellisuudesta irtaantunutta poliittista jargonia, tai sitten kunnallinen kansanäänestysaloite saa jostain syystä poikkeuksellista kohtelua. Tämän kaltainen vertailu suoran demokratian välineiden välillä olisi mielenkiintoista, mutta valitettavasti se on tämän tutkielman ulkopuolella. Minun tutkielmani kannalta näyttää siltä, että kansanäänestysaloite on suljettu pois suoran demokratian välineiden piiristä. Kuten Karjalaisen (2013) artikkeli hyvin valaisee, kansanäänestysaloitteiden pohjalta järjestettyjen kansanäänestysten määrä on surkea. Tämä näyttäytyy päättäjien mielivaltaisen toimintana, sillä laissa ei määritellä mitä suoran demokratian välineitä pitäisi priorisoida, tai että jonkun käyttöön olisi toista suurempi kynnys.

Analyysini toisessa osassa käsittelin toriparkeista jätettyjen aloitteiden avulla yleisesti kunnallisten kansanäänestysaloitteiden kulkua. Tutkielmassani kävi ilmi, että kunnissa vaikuttavat oligarkkiset tendenssit ovat mahdollisesti yksi suurimmista syistä kansanäänestysaloitteiden kohteluun. Turun tapauksessa aloitetta ei seurannut mitään päättäjien kädenojennusta kuntalaisille, mutta Hämeenlinnan tapauksessa kaupunginvaltuusto päätti järjestää gallupin kansanäänestyksen sijaan. Gallupin tuloksien ei kuitenkaan annettu häiritä toriparkkihankkeen etenemistä.

Aloitteet toriparkeista myös valottivat kansanäänestysaloitteiden vastademokraattista puolta. Aloitteiden taakse oli kerääntynyt merkittävä osa kaupungin asukkaista negatiiviseksi yhteenliittymäksi näyttääkseen suvereniteettinsa. Kansanäänestysaloitteiden voidaan katsoa ilmiantaneen (Rosanvallon, 2008, 53) hankkeiden suuren vastuksen kaupunkilaisten parissa, esimerkiksi järjestettyjen gallupien avulla. Tämän lisäksi aloitteiden kanavoima vastademokraattinen voima pakotti päättäjät median eteen perustelemaan itseään.

Analyysini kolmannessa osassa paneuduttiin Helsingin kaupunginvaltuuston keskusteluun Malmin lentokentästä jätetystä kansanäänestysaloitteesta. Tämä keskustelu paljasti päättäjien omia perusteluita kansanäänestystä koskevaan nuivaan suhtautumiseen. Sen lisäksi keskustelu paljasti valtuutettujen hyvin erilaiset demokratiakäsitykset. Osa katsoi kansanäänestyksen järjestämisen olevan demokratian toteutumista, toiset taas katsoivat olevansa itse edustuksellisella mandaatilla kansan tahdon toteuttajia, ja osa taas piti tärkeämpänä hyviä päätöksiä kuin kansan tahdon toteuttamista.

5.1 Sana vailla jaettua merkitystä

Helldivers on *Starship Troopers* henkinen videopelisarja, jossa satirisoidaan länsimaa-laista demokratian levittämistä. *Helldiversissa* maan kaltaisen planeetan ihmiset vievät yhteiskuntajärjestystään ympäri galaksia vieraille lajeille. Pelattava hahmo huuftaa "Say hallo to democracy!" kun ampuu avaruusolentoa haulikolla naamaan. Peli-sarjan maailmassa demokratia sanana on riisuttu kaikesta merkityksestään ja siitä on tehty ainoastaan termi, joka antaa mandaatin hävittää maan ulkopuoliset lajit sukupuuttoon.

Videopelisarjan satiiri voi olla kaukana todellisuudesta, mutta sen viesti on todellinen. Demokratia menettää sanana merkityksensä, mikäli me annamme käsityksemme demokratiasta muuttua, joksikin jota demokratia ei todella ole. Kaikkein surkein esimerkki lienee kuinka nopeasti marxilais-leninistiset "kansandemokratiat" tulivat synonyymeiksi diktatuureille.

Helsingin kaupunginvaltuuston keskustelua koskevassa analyysissäni kävi ilmi, että kaupungin valtuutetuilla oli hyvin erilaiset näkökulmat siitä, mikä edustaa parhaiten kansan tahtoa ja mikä ylipäänsä on demokraattista. Kansanäänestyksen vastustajat tuntuivat olevan sitä mieltä, että kansan on jo ilmaissut heissä tahtonsa. Kuten valtuutettu Arhinmäen puheessa hyvin tiivistyy: hän sanoi jo käyneensä monet "malmivaa-

lit”, ei enää tarvita uusia mittamaan kansalaisten mielipidettä (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 44). Kansan on valinnut ne valtuustot, jotka päätökset Malmin suhteen on tehnyt, ei erillistä kansanäänestystä enää tarvita.

Kansanäänestystä puoltavat kuitenkin näkivät asian niin että äänestys olisi hyvä järjestää jotta ”lähidemokratia” toteutuisi, vaikkei äänestyksen tulosta kunnioitettaisi-kaan. Poikkeuksia tähän narratiiviin oli kuten valtuutettu Halla-ahon puheenvuoro (Helsingin kaupunginvaltuusto, 2021, 32-33), mutta suurin osa puheenvuoroista tuntui argumentoivan demokratian toteutuvan jo itsessään mahdollisuudessa äänestää kansanäänestyksessä, ei päätösvallan siirtämisessä kansalle. Toki pitää muistaa, että mikäli aloite olisi mennyt kansanäänestykseen saakka, voi olla, että monet valtuutetut olisivat asettuneet kuitenkin tukemaan sen tulosta, sillä tämä on trendi kunnanvaltuustoissa (Karjalainen, 2013, 7).

Analyysini perusteella monien valtuutettujen käsitykset demokratiasta ovat ristiriidassa sekä toinen toistensa kanssa että kaupungin omien linjauksien kanssa (Helsinki, 2021, 20). Osa kansanäänestystä vastustaneista valtuutetuista, kuten valtuutettu Mietinen (Helsingin kaupunginvaltuusto 2021, 45), antoivat ymmärtää, että pitävät kansanäänestystä aloitteen pohjalta demokraattisena, mutta eivät tässä kysymyksessä kuitenkaan. Kun kyse on demokratian toteutumisesta tämän kaltainen valikointi tuntuu täysin mielivaltaiselta, mutta laki mahdollistaa tämän. Kuten Helsingin kaupunginvaltuustokeskustelu demonstroi kuntalain 25 § täytäntöönpano riippuu täysin valtuutettujen demokratiakäsityksistä ja siitä, miten he tulkitsevat perustuslaissa taattua perusoikeutta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. Usein laki sitoo kunnallisia päättäjiä, mutta kansanäänestysaloitteen kohdalla päättäjät estävät lain mahdollistaman kansalaisten suoran vaikuttamisen toteutumista. Voidaan katsoa, että sama lainkirjain mahdollistaa kansalaisille jotain, jonka eväämiseen ja mitätöintiin se antaa poliittisella hallinnolle avaimet.

5.2 Jatkotutkimuskohteet ja johtopäätelmiä

Michelsin teorian osittain ohjaten analyysiäni, en sen kummemmin paneutunut tässä tutkielmassa puolueiden välisiin eroihin kansanäänestysaloitteeseen suhtautumisessa. Katsoin analyysissäni kaikkien puolueiden olevan oligarkian lain ja muiden Michelsin avainkäsitteiden alaisia, joten en ajatellut missään vaiheessa, että joku puolue erityisesti todella omaisi senkaltaisen aatemaailman, jonka keskiössä olisi suoran demokratian toimet. Niin kun saimme huomata puolueohjelmista, kaikki puolueet tuntuivat

puhuvan kauniisti kansanlaisten mahdollisuudesta osallistua päätöksentekoon. Sana-
muotojen ja painotusten välillä tietenkin voidaan tehdä eroja, mutta pääpiirteittäin ne
ovat samanmielisiä. Käytännössä kuitenkin miltei kaikki puolueet ovat löytäneet itsensä
vastustamassa suoran demokratian keinoja, kuten myös kansanäänestysaloit-
teita. On esitetty dataa siitä, kuinka suuri edustus kullakin puolueella on ollut sellai-
sissa kunnissa, joissa on järjestetty kansanäänestys (Karjalainen, 2013, 7), mutta koska
äänestyksiä ei ole juurikaan järjestetty, on data luonnollisesti puutteellista. On myös
tilastoitu, että kokoomuslaiset suhtautuvat nuivimmin suoraan vaikuttamiseen ja että
perussuomalaiset sekä vasemmistoliittolaiset haluaisivat tehdä kansanäänestyksistä
sitovia (Bäck, Kestilä-Kekkonen, 2019, 127). Nämäkin tilastoinnit on tehty varsin va-
jailta otannoilla, sekä näiden vastauksissa piitee sama ongelma kuin muissa suoraa
demokratian välineistä kysyvistä gallupeissa: Suomessa ei juurikaan harjoiteta suoraa
demokratiaa, joten vastauksissa ei ole juuri mitään kokemuspohjaa.

Tämän tutkimuksen tapausesimerkeissä kansanäänestyksiä aloitteiden pohjalta vas-
tusti kaikkein systemaattisimmin SDP. Tämä tuskin kertoo kuitenkaan hirveän paljon
SDP aatteellisesta suhtautumisesta kansanäänestyksiin, niin kuin ei sekään, että Vih-
reiden koko valtuustoryhmä äänesti Malmista jätettyä kansanäänestysaloitetta vas-
taan (Malmiairport, 2024). Se kertoo tämän tutkielman valossa pikemminkin siitä, että
puolueiden oligarkkisten tendenssien vuoksi ei haluta luovuttaa valtaa alaspäin. Tä-
män tutkimuksen perspektiivistä minkään puolueen aatemaailma ei ole sen kaltainen,
että se luopuisi päätösvallastaan kansalaisille. Se sotii puolueen organisaation raken-
netta vastaan, sillä se joka sanoo organisaatio sanoo taipumus harvainvallalle (Michels,
1986, 43). Minun valitsemaani näkökulmaa voi toki kritisoida ja hyvä mahdollinen
jatkotutkimuskohde olisikin puolueiden väliset äänestyskäyttäytymisen erot kansan-
äänestysaloitteiden kohdalla. Myös puolueohjelmien retoriikan muutos viime vuosi-
kymmeninä suoran demokratian keinojen osalta olisi mainio jatkotutkimuksen kohde.

On suhteellisen yleisesti tunnustettua, että edustuksellisen demokratiaan kuuluu pää-
tösvallan delegoinnista huolimatta, yksilöiden mahdollisuus tarvittaessa vaikuttaa
pätöksentekoon (Setälä, 2003, 130). Tutkielmassani kävi ilmi, ettei se ole monelle suo-
malaisella kaupunginvaltuutetulle lainkaan itsestään selvää. Tai jos onkin niin he ko-
kevat pidättävänsä täydellisen oikeuden mihin asioihin ja miten yksilöillä on pääsy
vaikuttamaan. Kansanäänestysaloitteen epäonneksi se ei ole tutkielmani perusteella
haluttu vaikuttamisen väline. Oikeusvaltioperiaatteen kannalta voidaan katsoa jopa
ongelmalliseksi, miten lainsäädännössämme taattua suoran vaikuttamisen välinettä
niin systemaattisesti sivutetaan valtuustojen toimesta kuin kansanäänestysaloitetta.

Jatkotutkimuskohteeksi sopisikin oikeusvaltioperiaatteen toteutuminen suoran vaikuttamisen kontekstissa sekä kansanvallan toteutumisen aste kunnallisessa päätöksenteossa.

Kansanäänestysaloitteella on kuitenkin vahva vastademokraattinen ulottuvuus. Voidaan katsoa, että se on noussut kanavaksi, jonka vastademokraattiset voimat pystyvät ottamaan tarvittaessa haltuun. Sen avulla aktiiviset kansalaiset pystyvät ilmiantamaan ja torjumaan päättäjien aikeita. Kansanäänestysaloitetta seuraa melkein aina jonkin asteinen mediahuomio ja kansalaiset pakottavat tällä päättäjät dialogiin heidän kanssaan. Aloitetta seuraava media huomio myös tuo suuremman yleisön tietoon päättäjien suunnitelmat ja pyrkimykset. Huolimatta siitä, ettei kansanäänestysaloitteen vastademokraattinen paine riitä haastamaan kunnallisia puolue-eliittejä vaan puolueoligarkiat liittoutuvat mieluummin toistensa kanssa kuin alistuvat alhaalta tulevaan paineeseen (Michels, 1986, 250), niin tämä kaikki on osa nykyaikaista demokraattista prosessia: Vaalidemokratian ja vastademokratian välillä on jännite (Rosanvallon, 2013, 27).

Kansanäänestysaloitteen rooli suomalaisessa demokratiassa voisi olla muutakin. Se voisi todella olla kansanvaltainen tapa tehdä päätöksiä kuntatasolla. Tähän ovat uskoneet luultavasti myös lainsäätäjät, sillä sitä tuskin muuten olisi olemassa. Tämän tutkimuksen nojalla voidaan edelleen ajatella, että valtiovalta toivoisi laajempaa suoran demokratian välineiden käyttöä. Sen tiellä seisoo harvainvaltaisesti johdetut puolueet ja heidän yhdessä johtamansa kunnalliset hallinnot. John Stuart Mill esitti ajatuksen, että ihmisten osallistuminen päätöksentekoon kehittää yksilöiden poliittista aktiivisuutta ja harkintakykyä (Setälä, 2003, 171). Mitä tapahtuu, mikäli päättäjät eivät suvaitse kansalaisten osallistumista? On mielestäni täysin selvää, että ajan kanssa kansanäänestysaloite menettää kaiken poliittisen merkityksensä, mikäli jatkossakin se saa yhtä kylmän vastaanoton. Demokratia rakentuu aktiivisten yksilöiden varaan. Mikäli kansalaiset passivoituvat poliittisesti kaikki demokraattiset instituutiot (kuinka laajasti ne ikinä kokeekaan) ovat vaarassa, eikä se ole puoluelaitoksillekaan edullista, sillä ne ovat riippuvaisia demokraattisesta valtiosta (Michels, 1986, 253). Yhteiskunnassamme aktiivisten toimijoiden tulee jatkossakin haastaa kunnallisia päättäjiä kansanäänestysaloitteilla kansanvallan toteutumisen tähden. Perusoikeus vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon on jotain, mitä kuntalaisten pitää ansaita yhä uudelleen ja uudelleen. Päättäjillä olisi puolestaan syytä miettiä seuraavan kansanäänestysaloitteen kohdalla, onko kyse koskaan juuri vain äänestettävästä asiasta, joka luultavasti sopii heidän mielestään huonosti äänestykseen, vai jostain paljon suuremmasta.

LÄHDELUETTELO

Tutkimuskirjallisuus

Alasuutari, Pertti. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino, Tampere.

Aristoteles. (2012) Poliitiikka. Suom. A.M. Anttila. Selitykset Juha Sihvola. Vantaa: Gaudeamus.

Berlin, Isaiah(2001) Vapaus, Ihmisyys ja Historia. Suomentanut Timo Soukola. Helsinki: Gaudeamus.

Birch, A. H. 1993. The Concepts and Theories of Modern Democracy. New York: Routledge.

Bäck, Maria ja Kestilä-Kekkonen, Elina (2019) Ehdokkaiden demokratiakäsitykset. Ehdokkaat vaalikentillä: Eduskuntavaalit 2019. Osoite: [content \(helsinki.fi\)](https://content.helsinki.fi)

Dvořák, Tomáš, Zouhar, Jan, Novák, Jakub (2017) The Effect of Direct Democracy on Turnout: Voter Mobilization or Participatory Momentum? Political Research Quarterly 2017, Vol. 70(2) 433– 448 Osoite: [The Effect of Direct Democracy on Turnout: Voter Mobilization or Participatory Momentum? - Tomáš Dvořák, Jan Zouhar, Jakub Novák, 2017 \(sagepub.com\)](https://www.sagepub.com/journalsPermissions.nav?path=/journals/political-research-quarterly/vol70/iss2/433-448.dvo%20rak%20et%20al%202017)

Folkestad, Bjarte, Klausen, Jan Erling, Saglie, Jo, Seggaard, Signe Bock (2017) The legitimacy of local referendums on municipal amalgamation. Paper presentert på den XXVI Nordiske kommuneforskerkonferansen. Osoite: [saglie_norkom2017_final.pdf \(hi.is\)](https://www.hi.is/~saglie/norkom2017/final.pdf)

Ilvessalo, Saara ja Jaakkola, Henrik. (2011). Kansanvalta. Helsinki: Into
Jäntti, Antti, Haveri, Arto & Rannisto, Pasi-Heikki (toim.) (2021) Kork, Kurkela, Lepo-
niemi, Paananen ja Sinervo. Tehokasta ja demokraattista kaupunkihallintaa? Helsingin kaupunki. Osoite: [Tehokasta ja demokraattista kaupunkihallintaa? \(hel.fi\)](https://www.hel.fi/kaupunkitutkimusohjelma/tutkimuskatsauksia_2013-9.pdf)

Karjalainen, Maija (2013) Suoran demokratian rooli kuntapolitiikassa. Turun kaupunki. Kaupunkitutkimusohjelma. Osoite: [tutkimuskatsauksia_2013-9.pdf \(turku.fi\)](https://www.turku.fi/kaupunkitutkimusohjelma/tutkimuskatsauksia_2013-9.pdf)

Karvonen, L. & Paloheimo, H. 2005. Demokratian näkymiä Suomessa, teoksessa: Paloheimo, H. (toim.) Vaalit ja demokratia Suomessa. Helsinki: WSOY.

Michels, Robert. (1986) Puoluelaitos nykydemokratiassa. Suomentanut Timo Kyntäjä. Porvoo Helsinki-Juva:WSOY

Paloheimo, Heikki & Wiberg, Matti (1996). Poliitiikan perusteet, Vantaa: Söderström Osakeyhtiö.

Pekola-Sjöblom (2016) Kuntalaisten osallistuminen ja vaikuttaminen 2015. Arttu U2-tutkimusohjelman julkaisu 1/2016. Osoite: [Kuntalaisten osallistuminen ja vaikuttaminen 2015. ARTTU2-tutkimusohjelman julkaisusarja nro 1/2016 | Kuntaliitto.fi](#)

Rosanvallan, Pierre. (2008) Vastademokratia. Suomentaja Tapani Kilpeläinen. Tampere:Vastapaino

Rosanvallan, Pierre. (2019, 1.painos 2013). Demokraattinen oikeutus. Suomentanut Vappu Helmisaari. Tampere: Vastapaino

Rojon, Sebastien ja Rijken, Arieke J. (2020) Referendums: increasingly unpopular among the 'winners' of modernization? Comparing public support for the use of referendums in Switzerland, the Netherlands, the UK, and Hungary. Comparative European Politics. Osoite: [Referendums: increasingly unpopular among the 'winners' of modernization? Comparing public support for the use of referendums in Switzerland, the Netherlands, the UK, and Hungary | Comparative European Politics \(springer.com\)](#)

Russell, Bertrand (2001) Länsimaalaisen filosofian historia 2. Suomentanut J.A. Hollo. Juva: WSOY

Sarajärvi, Anneli & Jouni Tuomi. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki

Setälä, Maija. (2003) Demokratian arvot: Teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet. Helsinki: Gaudeamus

Turner, B. (2006) The Cambridge dictionary of sociology. Cambridge university press.

Aineisto

Helsingin kaupunginvaltuusto 2021. Keskustelupöytäkirja. 8.12.2021 [Perusasiakirja \(ns. yleinen asiakirjapohja\) \(hel.fi\)](#)

Helsingin kaupunginvaltuusto. 2016. Keskustelupöytäkirja. 30.3.2016. Osoite: [Perusasiakirja \(ns. yleinen asiakirjapohja\) \(hel.fi\)](#)

Helsinki. 2021. Kasvun paikka – Helsingin kaupunkistrategia. Helsingin kaupunki. Osoite: [Kaupunkistrategiaesitys29092021.pdf \(hel.fi\)](#)

Helsinkikanava.fi 2024. Kaupunginvaltuuston kokous 22/8.12.2021 Helsingin kaupunki. Osoite: [Kaupunginvaltuuston kokous 22/8.12.2021 - Helsinki-kanava \(helsinkikanava.fi\)](#)

HS. 2016. Malmin lentokenttä ei pelastu – kaupunginvaltuusto päätti, ettei kuntalaisaloite aiheuta toimenpiteitä. 30.3.2016 Osoite: [Malmin lentokenttä ei pelastu – kaupunginvaltuusto päätti, ettei kuntalaisaloite aiheuta toimenpiteitä - Kaupunki | HS.fi](#)

Hämeen Sanomat. 2019a. Voit kohta päästä äänestämään Hämeenlinnan toriparkista - Kysyimme kärkipoliitikkojen mietteet. Hämeen Sanomat. 14.10.2019. Osoite: [Voit kohta päästä äänestämään Hämeenlinnan toriparkista - Kysyimme kärkipoliitikkojen mietteet | Paikalliset | Hämeen Sanomat \(hameensanomat.fi\)](#)

Hämeen Sanomat. 2019b, Ei kansanäänestystä toriparkista? - Kaupunginjohtaja torppaa 2348 ääntä keränneen kuntalaisaloitteen neljästä syystä. Hämeen Sanomat. 25.10.2019. Osoite: [Ei kansanäänestystä toriparkista? - Kaupunginjohtaja torppaa 2348 ääntä keränneen kuntalaisaloitteen neljästä syystä | Paikalliset | Hämeen Sanomat \(hameensanomat.fi\)](#)

Hämeen Sanomat. 2019c. Kaupunginhallitus: Ei kansanäänestystä toriparkista - Kaupunkilaisten mielipide selvitetään kyselyllä. Hämeen Sanomat. 28.10.2019. Osoite: [Kaupunginhallitus: Ei kansanäänestystä toriparkista - Kaupunkilaisten mielipide selvitetään kyselyllä | Paikalliset | Hämeen Sanomat \(hameensanomat.fi\)](#)

Hämeen Sanomat. 2019d Toriparkista ei kansanäänestystä vaan kansalaiskysely - Kysely järjestetään talvella, toriparkista päätetään keväällä. Hämeen Sanomat. 11.11.2019. Osoite: [Toriparkista ei kansanäänestystä vaan kansalaiskysely - Kysely järjestetään talvella, toriparkista päätetään keväällä | Paikalliset | Hämeen Sanomat \(hameensanomat.fi\)](#)

Kansalaisaloite.fi 2022 Oikeusministeriö. Osoite: [LEX MALMI, Laki Helsinki-Malmin lentopaikasta - Kansalaisaloitepalvelu](#)

Keski-Häme. 2020. Toriparkki eteni lautakunnassa. Keski-Häme. 24.3.2020. [Toriparkki eteni lautakunnassa | Paikalliset | Keski-Häme \(keski-hame.fi\)](#)

Keskusta. 2018. Tasapainossa, eteenpäin - Keskustan 101 periaatetta. Yleisohjelma. Osoite: [Pohtiva - Tasapainossa, eteenpäin - Keskustan 101 periaatetta \(tuni.fi\)](#)

Kokoomus. 2020. K62020 - Kuusi kohtalonkysymystä kaksikymmentäluvulle. Yleisohjelma. Osoite: [Pohtiva - K62020 - Kuusi kohtalonkysymystä kaksikymmentäluvulle \(tuni.fi\)](#)

Kokoomus. 1993. Periaateohjelma. Osoite: [Pohtiva - Periaateohjelma \(tuni.fi\)](#)

Kunnallisalan kehittämissäätiö: Kansalaismielipide ja kunnat: Ilmapuntari 2019. KAKS. 2020 Osoite: [Kansalaismielipide ja kunnat - Ilmapuntari 2019 - Kaks.fi](#)

Kuntakysely 2020, Hämeenlinnan kaupunki: [Kuntalaiskysely 2020 \(hameenlinna.fi\)](#)

Kuntalaisaloite.fi 2024a Oikeusministeriö. osoite: [Kunnallinen kansanäänestys Helsinki-Malmin lentokentän säilyttämisestä ilmailukäytössä - Kuntalaisaloitepalvelu](#)

Kuntalaisaloite.fi 2024b Oikeusministeriö. Osoite: [Malmin lentoasema on säilytettävä ilmailukäytössä - Kuntalaisaloitepalvelu](#)

Malmiairport.fi 2024 Osoite: [Helsingin kaupunginvaltuusto polki Suomen suurimman kunnallisen kansanäänestysaloitteen maahan - Helsinki-Malmi Airport](#)

Malmivaalit.fi 2024 Osoite: [Suldaan Said Ahmed - Malmivaalit](#)

Oikeusministeriö 2024. Vaalit.fi Luettelo kunnallisista kansanäänestyksistä. Haettu osoitteesta: [Kunnalliset kansanäänestykset \(vaalit.fi\)](#)

Oikeusministeriö. 2022. Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokraatiapolitiikasta 2020-luvulla. osoite: [Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokraatiapolitiikasta 2020-luvulla - Valto](#)

Oikeusministeriö. 2014. Avoin ja yhdenvertainen osallistuminen. Valtioneuvoston demokraatiopoliittinen selonteko. Osoite: [Avoin ja yhdenvertainen osallistuminen : Valtioneuvoston demokraatiopoliittinen selonteko 2014 - Valto](#)

Oikeusministeriö. 2010. Valtioneuvoston periaatepäätös demokratian edistämisestä Suomessa. osoite: [Periaatepäätös demokratian edistämisestä Suomessa - Valto \(valtio-neuvosto.fi\)](https://www.valtio-neuvosto.fi)

Perussuomalaiset. 2018. Periaatepäätös, Osoite: <https://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2018/10/periaateohjelma.pdf>

Rakennuslehti 2021. Helsingin tuleva pormestari ei lämpene Malmin lentokentän kansanäänestykselle – ”Olennaisimmat päätökset on tehty ja kuntademokratia on toiminut” 16.6.2021 Osoite: [Helsingin tuleva pormestari ei lämpene Malmin lentokentän kansanäänestykselle – ”Olennaisimmat päätökset on tehty ja kuntademokratia on toiminut” | Rakennuslehti](#)

SDP. 2023. JOTTA HUOMENNA OLISI PAREMMIN KUIN TÄNÄÄN – SDP:N RATKAISUJA KESTÄVÄÄN TULEVAISUUTEEN. Poliittinen ohjelma. Osoite: [poliittinen-ohjelma-sdp.pdf](#)

YLE. 2020a. Kuntalaiskyselyn tulokset julki – toriparkki sai rajun tyrmäyksen kaupunkilaisilta. YLE. 11.3.2020. Osoite: [Kuntalaiskyselyn tulokset julki – toriparkki sai rajun tyrmäyksen kaupunkilaisilta | Yle](#)

YLE, 2020b. Hämeenlinnan toriparkki pysyy kaavassa. YLE. 25.8.2020 Osoite: [Hämeenlinnan toriparkki pysyy kaavassa | Yle](#)

YLE. 2019. Tuore vertailuselvitys: toriparkkien rakentaminen on puskenut monta kaupunkikeskustaa eteenpäin. YLE 13.11 2019. Osoite: [Tuore vertailuselvitys: toriparkkien rakentaminen on puskenut monta kaupunkikeskustaa eteenpäin | Yle](#)

YLE. 2018a "Lex Malmi" on kaatunut, mutta eduskunta vaatii toimenpiteitä korvaavien lentokenttätoimintojen turvaamiseksi. YLE 4.4.2018 Osoite: ["Lex Malmi" on kaatunut, mutta eduskunta vaatii toimenpiteitä korvaavien lentokenttätoimintojen turvaamiseksi | Yle](#)

YLE. 2018b. Toriparkin hankesuunnittelu jatkuu Hämeenlinnassa 2019. YLE. 18.12.2018. Osoite: [Toriparkin hankesuunnittelu jatkuu Hämeenlinnassa 2019 | Yle](#)

YLE. 2013. Yle Turku selvitti: Toriparkilla vain 20 prosentin kannatus. YLE. 12.4.2013. [Yle Turku selvitti: Toriparkilla vain 20 prosentin kannatus | Yle](#)

